

เล่าเรื่อง ทศชาติ

ค ๒๙๔.๓
ป: ๗๗๕
๑ ๕๔๖ค
ค.๖

DCID LIBRARY

0000001655

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

“เล่าเรื่องทศชาติ”

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

สำหรับ

ประโยคประถมศึกษาตอนปลาย

กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

“ศิษย์นอกห้อง”

แต่งและเรียบเรียง
นายแพทย์อดุลย์ อดุลย์

ผู้พิมพ์

บริษัทพิมพ์สยามพาณิชย์ จำกัด

โรงพิมพ์สยาม

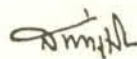
โรงพิมพ์สยามพาณิชย์ จำกัด

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม “เล่าเรื่องทศชาติ”
สำหรับประโยชน์ประถมศึกษาตอนปลายขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณา
แล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๓

(นายสนั่น สุมิตร)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

เลขที่	๐๒๓๘๑	๖
วันที่	๑๑	๓.๑.๒๕๔๔
เลขที่	๒๙๔.๓	๖๔๖๖

๐ ๕๔๖ ๐

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง “เล่าเรื่องทศชาติ” นี้ กรมวิชาการได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชาสังคมศึกษา สำหรับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย และได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการให้ นายแปลก สันธิรักษ์ เป็นผู้ตรวจ กรมวิชาการหวังว่าหนังสือจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาในชั้นนี้
ตามสมควร

กรมวิชาการ

คำปรารภของผู้เล่าเรื่อง

“เล่าเรื่องทศชาติ” แปลว่า “เล่าเรื่อง ๑๐ ชาติ” หมายถึงการเล่าเรื่องพระชาติใหญ่ๆ ทั้ง ๑๐ ชาติ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการมา เรื่องทศชาติเป็นทีมนับถือกันในบรรดาเราพุทธศาสนิกชน และชาวเรามักจะท่องจำชื่อพระชาติทั้งสิบนั้น โดยหมายเอาพยางค์แรก หน้าชื่อพระชาติ ว่าได้ทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการเป็นลำดับกันมาดังนี้

๑. เต. หมายถึง พระชาติที่เกิดเป็นพระเทมีย์ บำเพ็ญเนกขัมมบารมี (เน.)
๒. ช. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระชนก บำเพ็ญวิริยบารมี (วิ.)
๓. สุ. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระสุวรรณสาม บำเพ็ญเมตตาบารมี (เม.)
๔. เน. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระเนมิ บำเพ็ญอธิฐานบารมี (อ.)
๕. ม. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระมโหสถ บำเพ็ญปัญญาบารมี (ปัญ.)
๖. ภู. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระภูริทัต บำเพ็ญศีลบารมี (ศี.)
๗. จ. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระจันทกุมาร บำเพ็ญขันติบารมี (ขัน.)
๘. นา. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระนารทะ บำเพ็ญอุเบกขาบารมี (อุ.)
๙. วิ. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระวิฑูร บำเพ็ญสัจจบารมี (สัจ.)
๑๐. เว. หมายถึงพระชาติที่เกิดเป็นพระเวสสันดร บำเพ็ญทานบารมี (ทา.)

หวังว่า “เล่าเรื่องทศชาติ” คงจะเป็นประโยชน์แก่เพื่อนครูและเพื่อนนักเรียน
ทามสมกวร

เรื่องอุไร กุศลาลัย

๗๘ พระเตมีย์

พระเตมีย์เป็นโอรสพระนางจันทระ และพระเจ้ากาสิกราช เมื่อตอนประสูตินั้นได้แสดงว่ามีบุญหลายประการ เป็นต้นว่าฝนตกไปทั่วทั้งแคว้นกาสิ ทำให้พระทัยของพระเจ้ากาสิกราชชุ่มชื้นเป็นที่สุด

พอพระชนมายุได้ครบเดือน ก็บังเอิญราชบุรุษนำโจร ๔ คนมาไต่สวนพิพากษาโทษยังหน้าพระที่นั่ง พระราชารับสั่งให้ลงพระราชอาญา ดังนี้

- คนแรก ให้เอาหวายทั้งหนามเพี้ยน
- คนที่สอง ให้เอาโซ่ตรวนล่ามแล้วส่งเข้าเรือนจำ
- คนที่สาม ให้เอาฉมวกแทงที่ศีรษะ
- คนที่สี่ ให้เอาทวนเสียบ

พระกุมารเตมีย์เห็นดังนั้นก็มีความหวาดกลัวมาก รู้สึกสลดพระทัยเป็นอย่างยิ่งเกรงว่าพระบิดาจะต้องได้รับบาปกรรมหนักในการลงโทษแก่คนอื่น อย่างทารุณเช่นนั้น วันรุ่งขึ้นก็ย้อนระลึกชาติขันธ์มาได้ว่าตนเคยต้องตกนรกหมกไหม้อยู่นาน เพราะได้กระทำความไว้มากเหมือนกันในฐานะที่เป็นราชาแห่งแคว้นกาสิ ในชาติก่อนๆ นี้เองต้องเคยฆ่าโจรมาเช่นเดียวกับพระบิดาเหมือนกัน จึงคิดตรึกตรองดูว่าจะทำอย่างไรดีหนอจึงจะพ้นทุกข์ได้ ไม่ต้องมาฆ่าโจรหรือดูเขาฆ่าโจรอีกต่อไป

เทพธิดาซึ่งสิงสถิตอยู่ ณ มหาเศวตฉัตรก็พุดจาปลอບโยน และแนะนำว่าให้ทำตนเป็นคนง่อยเปลี้ย หูหนวก และเป็นใบ้ไปเสียเถิด อย่าไปทำเป็นคนฉลาดเลยแล้วในที่สุดก็จะพ้นทุกข์ที่อยากจะพ้นนั้นได้สมใจ ถ้าต้องการเช่นนั้นก็ให้พระเตมีย์ตั้งใจอธิษฐานตนเองให้เป็นเช่นนั้นเสีย พระกุมารเตมีย์ก็ทำตาม

ตั้งแต่นั้นมา แม้เวลาจะล่วงไปนานจนเลยเวลาตีมนมแล้วก็ตาม พระเตมีย์ก็ไม่ทรงกัณแสง เพียงแต่ว่าพอพระมารดาคิดว่าพระกุมารจะหิว ก็ให้ตีมนม พระองค์ก็ดื่ม ไม่รบเร้าหรือร้องไห้เพื่อจะดื่มเองเลย คงบรรทมแช่หัวงีบอยู่อย่างนั้นตามความอธิษฐาน

พวกนางนมก็พากันสงสัย จึงปรึกษากันว่า พระกุมารนี้จะว่าเป็นน่วยก็ไม่ใช่ เพราะงอมือ งอเท้าได้ จะว่าเป็นใบก็ไม่เชิง เพราะปลายคางไม่ได้บอกว่าเป็นใบเลย จะว่าหนูหนักก็ไม่ใช่อีก เพราะช่องหูของหนูหนักไม่เป็นเช่นนี้ การที่พระกุมาร-
เทมียมีอาการทั้งสามประการนี้ คงจะมีสาเหตุอะไรสักอย่างหนึ่งเป็นแน่ พวกนางนม
ก็พากันทกลง คือครั้งแรกปล่อยให้พระกุมาร อกนมอยู่ตลอดทั้งวัน พระกุมารก็ทนได้
ไม่เคยร้องไห้เลย ทกลงอยู่เช่นนั้นจนครบปี พระกุมารก็คงยังเฉย ไม่แสดงว่าจะ
เป็นอันตรายแต่ประการใด

พวกอำมาตย์จึงกราบทูลแนะนำให้ พระเจ้ากาสิกราช ทกลงชั้นต่อไปด้วยนม
เพราะธรรมชาติเด็กอายุขวบ ก็ชอบกินนมและของขบเคี้ยวแล้ว แต่พระกุมารกลับไม่
เหลียวแลขนมเหล่านั้นเลย พระราชาพยายามทกลงจะให้พระกุมารเสวยนมให้ได้
จนกระทั่งอีกปีหนึ่งผ่านไป ก็ไม่เป็นผลอะไรขึ้นมา อำมาตย์จึงกราบทูลว่า ถ้าเช่น
นั้นก็ให้ทกลงด้วยผลไม้เถิด เพราะเด็กอายุ ๒ ขวบย่อมรู้จักชอบผลไม้แล้ว แต่
เวลาก็ผ่านไปอีกเป็นปีที่สอง โดยพระกุมารไม่ยอมเสวยอะไรเลย

อำมาตย์จึงกราบทูลแนะนำวิธีที่สามว่า เด็กในวัย ๓ ขวบชอบเล่นของเล่น เพราะ
ฉะนั้นขอให้ทกลงด้วยของเล่นเถิด การทกลงด้วยของเล่นก็ผ่านไปอีกปีหนึ่ง โดย
ไม่บังเกิดผลอีกเช่นกัน การทกลงได้ทำเป็นชั้น ๆ เรื่อยไปคือ

ในปีที่ ๔ ทกลงด้วยของกิน เพราะเด็กอายุ ๔ ขวบชอบของกิน

ในปีที่ ๕ ทกลงด้วยไฟ เพราะเด็กอายุ ๕ ขวบย่อมกลัวไฟ

ในปีที่ ๖ ทกลงด้วยช้าง เพราะเด็กอายุ ๖ ขวบย่อมกลัวช้าง

ในปีที่ ๗ ทกลงด้วยงู เพราะเด็กอายุ ๗ ขวบย่อมกลัวงู

ในปีที่ ๘ ทกลงด้วยการพ้อนรำ เพราะเด็กอายุ ๘ ขวบย่อมชอบการ
พ้อนรำ

ในปีที่ ๙ ทกลงด้วยอาวุธต่าง ๆ เพราะเด็กอายุ ๙ ขวบย่อมกลัวอาวุธ
นานาชนิด

ในปีที่ ๑๐ ทกลงด้วยเสียง เพราะเด็กอายุ ๑๐ ขวบย่อมกลัวเสียงต่าง ๆ

- ในปีที่ ๑๑ ทกลองด้วยเสียงกลอง เพราะเด็กอายุ ๑๑ ขวบย่อมกลัว
เสียงกลอง
- ในปีที่ ๑๒ ทกลองด้วยแสง เพราะเด็กอายุ ๑๒ ขวบย่อมกลัวแสง
- ในปีที่ ๑๓ ทกลองด้วยแมลงวัน เพราะเด็กอายุ ๑๓ ขวบย่อมกลัว
แมลงวัน
- ในปีที่ ๑๔ ทกลองด้วยของสกปรก เพราะเด็กอายุ ๑๔ ขวบย่อมรัก
สวรั้งาม
- ในปีที่ ๑๕ ทกลองด้วยความร้อน เพราะเด็กอายุ ๑๕ ขวบย่อมกลัว
ความร้อน
- ในปีที่ ๑๖ ทกลองด้วยเด็กหญิงรุ่นสาว เพราะเด็กอายุ ๑๖ ขวบย่อม
มีความยินดีในความรัก

แต่การทกลองตลอดเวลาทั้ง ๑๖ ปีนั้นไม่ได้ผลอะไรเลย เพราะพระเทมียกุมาร
มิได้แสดงการเคลื่อนไหวอย่างไร ยังคงทำเหมือนคนง่อย คนหูหนวก และคนใบ้
อยู่นั่นเอง พระราชาเห็นว่าจะมิเป็นการดี เมื่อได้ตรัสเรียกพวกพราหมณ์ที่รู้หลักการ
ทำนายมาชุมนุมพร้อมกัน และได้ถามถึงเรื่องราวแล้ว พวกพราหมณ์ก็กราบทูลว่า
พระกุมารนี้เป็นกาลกิณี หากพระองค์ทรงเลี้ยงไว้ต่อไป จะเกิดอันตรายทั้งแก่ชีวิตของ
พระองค์เอง ชีวิตของพระมเหสี และยังเป็นอันตรายต่อเสวตฉัตรอีกด้วย ที่มีได้
กราบทูลตามความจริงแต่แรก ก็เพราะเกรงว่าพระองค์จะมีความเศร้าโศกจนเกินไป

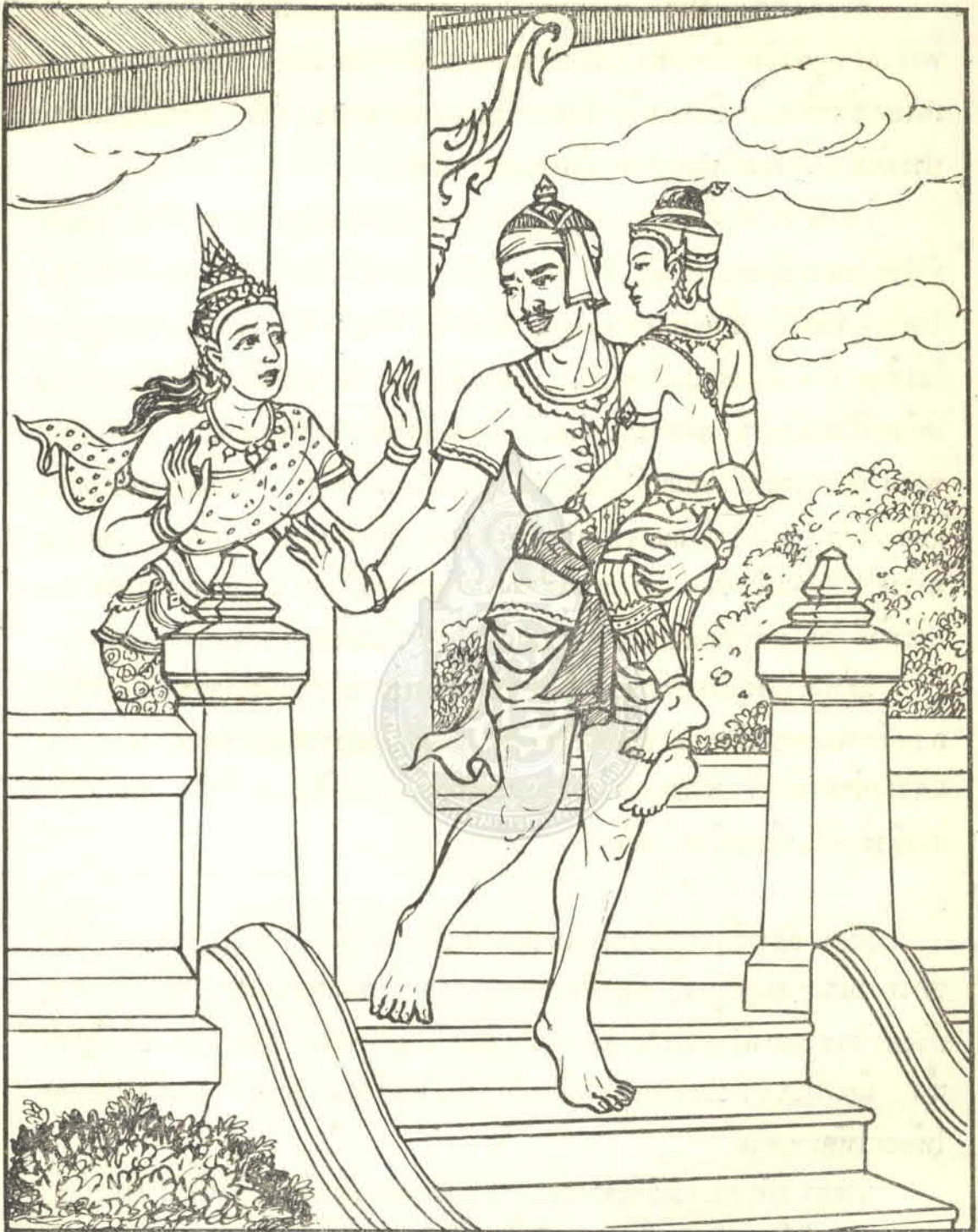
พระราชาได้ทรงฟังเช่นนั้นจึงยอมทำตามที่พวกพราหมณ์แนะนำ คือสั่งให้
เตรียมรถเทียมม้าไว้ให้พร้อม เพื่อจะให้นายสารถีบออกไปทางประตูด้านตะวันตก
แล้วนำพระกุมารไปฝังเสียในป่าช้าผิบบ เพื่อจะได้บังเกิดความคิดความเจริญขึ้นต่อชีวิต
ของพระองค์เอง ของพระมเหสี และเสวตฉัตรประจำพระองค์ด้วย แม้พระนางจันทรา
เทวีผู้มเหสีจะได้ทูลคัดค้าน พระราชาก็ไม่ทรงยอม แต่ในที่สุดได้ทรงยินยอมอย่าง
เสียไม่ได้ พระราชทานสมบัติให้ครองได้เพียง ๗ วัน

ระหว่าง ๗ วันนั้น พระนางได้แต่งพระองค์พระเต็มยศด้วยเครื่องทรงของ กษัตริย์ จักรพรรดิราชาภิเษก และบ่าวร้องไปทั่วพระนคร ว่าราชสมบัติตกเป็นของ พระเต็มยศราชกุมารแล้ว และให้พระเต็มยศขึ้นประทับบนคอช้างต้นยกเศวตฉัตรขึ้นบน- พระเคียว เสด็จเลียบพระนครตามขัตติยราชประเพณี เมื่อเลียบพระนครแล้ว พระนาง จันทรเทวีได้อุ้มพระเต็มยศเข้าที่บรรทม แล้วอ่อนน้อมให้พระโอรสละเว้นจากการทำเป็น ง่าย เป็นไข และเป็นคนหูหนวกเสีย เพราะมิฉะนั้นหัวใจของพระนางก็คงจะต้อง แตกตาย แต่พระเต็มยศราชกุมารนั้น แม้จะทรงเห็นพระทัย สงสารพระมารดามากสัก เพียงไร ก็ไม่ยอมเอ่ยปากตรัสสิ่งไร สู้อดทนไม่เขยื้อนมือเขยื้อนเท้าเลย

ครั้นถึงวันครบกำหนด พระราชาภิเษกสั่งให้นายสุนันท์สารดีเข้าเฝ้า ให้จัดเตรียมรถเทียมม้า แล้วให้นายสารดีอุ้มพระเต็มยศราชกุมาร เดินลงจากปราสาท เพื่อไปปฏิบัติตามรับสั่ง พระนางจันทรเทวีผู้มารดาถึงกับทรงร่ำไห้ป้านพระทัยจะแตก ทำลาย ข้างพระกุมารนั้นขยับแล้วขยับอีกที่จะตรัสปลอบโยนพระมารดา แต่แล้วก็ทรง หวนคิดขึ้นมาว่า “ถ้าเราขึ้นพูด ความพยายามของเราที่ทำมาตลอด ๑๖ ปี ก็จะต้องไร้ผล แต่ถ้าเราไม่พูด ความพยายามนั้นก็จะเป็นที่ฟุ้งฟ้านักแก่ตัวเราเอง แก่พระมารดาของเรา และ แก่มหาชนด้วย” แล้วก็ทรงข่มความโศกไว้ ไม่ตรัส สิ่งไรทั้งสิ้น

นายสุนันท์สารดีอุ้มพระกุมารขึ้นบนรถแล้ว ทั้ง ๆ ที่คิดว่าจะกลับรถไปทาง ประตูเมืองทิศตะวันตก แต่ก็กลับขับไปทางประตูด้านตะวันออกได้โดยไม่รู้ตัว ขับไป ขับไป จนไกลจากพระนครไปได้ถึง ๓ โยชน์ ก็ถึงป่าทึบแห่งหนึ่ง สารดีสุนันท์ เข้าใจว่าถึงป่าช้าผีดิบแล้ว ก็เลยวรรถหลบลงจอดไว้ข้างทาง ตนเองโดดลงจากรถปลด เครื่องทรงของพระเต็มยศออกห่อผ้าไว้ แล้วก็คว่ำจอบเดินไปขุดหลุมอยู่ไม่ห่างรถนัก

ฝ่ายพระเต็มยศกุมารลองเขยื้อนเคลื่อนไหวมือและเท้าดู ก็ปรากฏว่าย้วยแกล้วคล่อง ดีจึงลองขยับพระองค์ลงจากรถ ทรงดำเนินไปได้ประมาณ ๒-๓ เที้ยว เห็นว่าเดินได้ คล่องดีก็ทรงลองขยับจับรถยกขึ้น ปรากฏว่าย้วยได้เบาเหมือนรถเด็กเล่น ลองควรถไป รอบ ๆ ก็ทำได้ดี ครั้นเห็นว่ามิพระกำลังแข็งแรงพอที่จะต่อสู้กับนายสารดีได้แล้วจึง จัดแจงแต่งพระองค์

ତୁଳସୀଦାସ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରପଦମଧ୍ୟାହ୍ନ

ครึ่งนทพยอาสน์ของพระอินทร์เกิดการร่อนรนแข่งกระด้าง ทรงสอคล้ายสาย
พระเนตรดูทั่วโลกก็ทรงทราบว่พระเทมียราชกุมารปรารธนาจะได้แต่งตั้งพระองค์ทรง
เครื่องเช่นนั้นบ้าง จึงทรงเรียกให้พระวิฆณุกรรมเทพบุตรมาเฝ้า และให้นำเครื่อง
ประดับอันเป็นทิพย์ไปแต่งตั้งให้พระเทมียเองทีเดียว

แต่งตั้งพระองค์เสร็จแล้ว พระกุมารก็กลับมีรูปร่างเหมือน ๆ พระอินทร์นั่นเอง
ทำให้นายสารดีถึงกับแฉะลิ่ง จึงถามว่าเป็นใคร ? มาจากไหน ? พระเทมียก็ตรัสบอก
ไปตามความจริง ชั้นแรกนายสุนันท์สารดีไม่เชื่อ คิดว่าเป็นเทวดา ! ครั้นไปดูที่รถ
ไม่เห็นองค์ ! จึงกลับมาจ้องดูใหม่ คราวนี้จำได้ ! นายสารดีจึงทูลอ้อนวอนขอให้
เสด็จกลับพระราชวัง แต่พระกุมารเทมียไม่ยอม ตรัสว่าทรงสละหมุดแล้ว ทั้งพระบิดา
พระมารดา และทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายทั้งปวง ตั้งแต่นั้นต่อไป พระองค์จะเป็นอิสระ
แล้ว เพราะความปรารธนาแห่งหัวใจของพระองค์สำเร็จลงแล้ว ด้วยความพยายาม
อย่างยากเย็นจนเป็นผล พระกุมารทรงสำแดงพระองค์ว่ามีความสุขมากเหลือล้น จน
กระทั่งทำให้นายสารดีพลอยเห็นดีเห็นงามไปด้วย จึงขอออกบวชตามพระองค์

แต่พระราชกุมารเทมียขอผัดให้นายสารดีนำราชรถ ม้า และเครื่องทรงกลับไป
ถวายคืนพระราชบิดาก่อน พร้อมทั้งขอให้กราบทูลให้พระชนกและชนนีทรงทราบด้วย
แล้วจึงค่อยกลับมา พระองค์ทรงสัญญาว่าจะคอยนายสารดีอยู่ ณ ที่นั้น จนกว่านาย
สารดีจะกลับมาถึงป่าอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อนายสารดีสุนันท์ขบราชรถกลับไปถึงพระนครนั้น พระนางจันทระเทวีเปิด
ช่องพระแกลดคอยอยู่แล้ว พอเห็นราชรถว่างเปล่าก็ทรงพระกันแสง รำพันคร่ำครวญ
ด้วยความเข้าใจว่าพระโอรสคงถูกผั่งเสียแล้ว และพระนางยังสงสัยว่าเวลาที่ถูกผั่ง
นั้น มือเท้าของพระโอรสจะยังเคลื่อนไหวได้บ้างหรือไม่ พระนางรบเร้าวิงวอนขอ
ให้บอกให้ทราบด้วย

นายสารดีก็กราบทูลเรื่องราวทุกประการไปตามความจริง ทั้งนี้ทำให้พระราชา
และพระมเหสีตีพระทัยเป็นล้นพ้น ถึงกับตรัสเรียกให้อำมาตย์มหาเสนาบดีเข้ามาเฝ้า
สั่งให้จัดเตรียมไพร่พลเสนาเครื่องช้างม้าให้พร้อมเพรียง เพื่อที่จะตามเสด็จไปพบ
พระเทมียกนทพยนั้น

การเตรียมกินเวลาอยู่ถึง ๓ วัน จึงเรียบร้อย ต่อจากนั้นพระราชและพระมเหสี พร้อมด้วยข้าราชการและประชาชนพลเมือง ก็ออกเดินทางไปพบพระเทมีย โดยมีนายสุนันท์เป็นสารณีนำขบวน

ฝ่ายพระเทมีย เมื่อส่งนายสารกลับไปแล้ว พระองค์ก็เสด็จเข้าป่า ได้พบว่ามีอาศรมและที่พักอยู่พร้อมเพียงแล้ว รวมทั้งบ่อน้ำใสจิตสนิทด้วย ทั้งน้วยอาณูภาพแห่งเทวดาเนรมิตไว้ให้ พระองค์จึงเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นนักบวชเดินจงกรมอยู่โดยรอบ เปล่งเสียงอุทานแสดงความสุขอย่างสงบที่ได้อยู่ในเพศนักบวช

ครั้นพระราชเสด็จมาถึงอาศรมพร้อมด้วยข้าราชการบริพารจำนวนมากมาย พระเทมียก็ทูลถามถึงความเป็นไปในบ้านเมือง พร้อมทั้งยกเอาอาหารผัดออกมาต้อนรับ แล้วก็ทรงแสดงธรรมะถวาย ทูลชี้แจงความจริงว่าทุก ๆ คนก็สามารถจะทำตนให้เป็นคนมีอิสระหมดห่วงหมดกังวลใด ๆ ได้ ถ้าตัดสินใจออกบวชและประพฤติพรหมจรรย์เสีย การแสดงธรรมของพระเทมียมีอำนาจโน้มน้าอมพระทัยของพระราช พระนางจันทรวี และ บรรดานางสนม ตลอดจนพวกอำมาตย์ทั้งหลายได้เป็นอันมาก

ในที่สุดพระราชาก็ตรัสให้นางลงไปที่ ประกาศให้ทราบทั่วพระนครว่า ใครจะต้องการบวชก็เชิญ บวช ได้ คนส่วนมากเห็นคุณของการบวชจึงพากันออกบวชทั้งชาวของต่าง ๆ ไว้มากมาย ไม่มีใครสนใจไยดี เพราะไม่มีภัยอันใด เริ่มตั้งแต่พระ-เทมียกุมารไม่ปรารถนาจะครองราชสมบัติ ทรงสร้างทำเป็นคนพิกลพิการ จนกระทั่งได้ออกไปไกลจากพระนคร ทรงผนวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่า เลยพลอยให้พระราช-พระราชินีเสด็จออกบวชในสำนักพระเทมีย พร้อมกับมหาชนทั้งหลายด้วย

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี่คือความอดทนของพระเทมีย ทรงอดทนทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อผลที่มุ่งหวังอย่างจริงจัง ไม่ยอมเสียความตั้งใจเพราะเหตุใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความรักหรือความถูกทรมาน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ไม่มีอำนาจจะทำลายความมั่นคงทางใจของพระเทมียได้เลย ในที่สุดพระองค์ก็ได้สำเร็จผลสมความมุ่งหมายทุกประการ

พระมหาชนก

พระเจ้ามหาชนก กษัตริย์แห่งกรุงมิดิลา มีพระราชโอรสสองพระองค์ ทรงพระนามว่า เจ้าอริฏฐชนก องค์หนึ่ง เจ้าโปลชนก องค์หนึ่ง พระบิดาพระราชทานตำแหน่งอุปราชให้แก่เจ้าอริฏฐชนก และพระราชทานตำแหน่งเสนาบดีแก่เจ้าโปลชนก

เมื่อพระบิดาเสด็จสวรรคต เจ้าอริฏฐชนกได้สวดยราชสมบัติแทน แล้วพระราชทานตำแหน่งอุปราชให้แก่เจ้าโปลชนกผู้เป็นพระอนุชา ต่อมาเมื่ออำมาตย์คนหนึ่งหาเรื่องใส่ไคล้เจ้าโปลชนก เข้าไปกราบทูลพระเจ้าอริฏฐชนก ว่าพระมหาอุปราชคิดการร้ายต่อพระองค์ และจะตั้งตนเป็นกษัตริย์ พระเจ้าอริฏฐชนกครั้งแรกก็ยังไม่ทรงเชื่อ แต่บ่อย ๆ เข้าก็ทรงเชื่อ หมกความรักในตัวพระอนุชา รับสั่งให้ขับไล่เจ้าโปลชนกมหาอุปราช แล้วจงจำ นำไปขังไว้ที่คุกหาสน์หลังหนึ่ง สั่งให้ควบคุมอย่างแข็งแรง

เจ้าโปลชนกมหาอุปราช เมื่อถูกจองจำเช่นนั้นก็ตั้งสัตยาธิษฐานว่า "หากตัวเราก็คตกขบถต่อพระเชษฐา ก็ขอให้เครื่องจองจำอย่าได้หลุดจากมือและเท้าของเราเลย แต่ถ้าเราไม่ได้กตกขบถต่อพระองค์ ขอให้เครื่องจองจำหลุดจากมือและเท้าของเรา และขอให้ประตูเรือนจำจงเปิดเถิด" ทันทีนั้นเอง เครื่องจองจำพันนาการก็หลุดหักออกเป็นท่อน ๆ ! และประตูเรือนจำก็เปิดออก!! เจ้าโปลชนกอุปราชจึงเสด็จหนีออกไปประทับอยู่ที่ชายแดนแห่งหนึ่ง ชาวบ้านเหล่านั้นจำพระองค์ได้ ก็มาช่วยกันปรนนิบัติ และบำรุงพระองค์ให้ได้รับความสุขอยู่ตลอดมา

พระราชโอรสอริฏฐชนกรับสั่งให้ทหารติดตามจับเจ้าโปลชนกทุกแห่ง ที่สงสัยว่าพระอนุชาจะหลบซ่อนอยู่ แต่ก็ไม่สามารถจะจับได้ ข้างพระโปลชนกมหาอุปราชประทับอยู่ชายแดนนานวันเข้า ก็ทรงเกลี้ยกล่อมผู้คนชาวชนบทได้มากขึ้นเป็นลำดับ จึงคิดจะแก้แค้นพระเชษฐา ได้ยกกองทัพใหญ่พร้อมด้วยอาวุธนานาชนิดเข้ามายังเมืองหลวง พร้อมทั้งส่งสารไปถึงพระเชษฐา ท่อว่าที่เชื้อคำใส่ไคล้ของอำมาตย์

สอพลอ และลงท้ายด้วยคำขาค โดยให้เลือกเอาว่าจะยอมสละพระมหาเศวตฉัตร หรือว่าจะทำสงคราม

พระราชปราชญ์จะทำสงคราม จึงปรึกษากับพระมเหสีว่า ถ้าพระองค์พลัดพลั้งเป็นอันตรายลงไป ให้พระนางรักษาพระครรภ์ไว้ให้ดี แล้วพระองค์ก็เสด็จกรีธาทัพ มุ่งตรงไปยังค่ายของเจ้าโปลชนก ในที่สุดก็ถูกทหารของเจ้าโปลชนกปลงพระชนม์เสียในสนามรบนั่นเอง

ชาวเมืองมิดิลา เมื่อได้ทราบว่าพระเจ้าอยู่หัวของตนถูกปลงพระชนม์ ก็ตกใจกันเป็นโกลาหล ข้างพระมเหสีนั้น ได้ตระเตรียมของมีค่าบรรจุกะเช้า เอาผ้าเก่า ๆ ปีก แล้วก็เอาข้าวสารใส่ไว้ข้างบน พลองเทินกระเช้าไว้บนพระเศียร เสด็จหนีออกจากพระนครไปตั้งแต่ในเวลากลางวัน โดยไม่มีใครจำได้ พระนางได้เสด็จไปโดยไม่มีจุดหมาย แต่ก็ทรงหวังว่าจะไปเมืองกาลจัมปากะ ทั้งๆ ที่ยังไม่ทราบว่าจะไปได้อย่างไร

ด้วยเหตุสภาพของสัตว์ที่เกิดในกรรมของพระนาง จึงบันดาลให้ท้าวสักกะเทวราช แปลงเพศเป็นคนแก่ขบถแค้นเคือง ซึ่งมีเคียดแค้นอยู่ในยานนั้นด้วย ขับไปหยุดอยู่ที่ศาลาที่พระนางประทับอยู่ และถามว่าจะมีใครไปกาลจัมปากะนครบ้าง พระนางก็ตรัสตอบว่าขอโดยสารไปด้วย แต่พระนางไม่สามารถที่จะขึ้นบนยานพาหนะนั้นได้ เพราะทรงมีครรภ์แก่ จึงจะขอเดินตามไป เพียงแต่ขอฝากกระเช้าไปด้วยเท่านั้น ท้าวสักกะแปลงก็รับรองว่าให้ขึ้นมาเถิด จะไม่มีการกระทบกระเทือนแก่ทารกในครรภ์เลย ด้วยเหตุสภาพของพระโอรสที่อยู่ในพระครรภ์ ก็บันดาลให้แผ่นดินสูงขึ้น ทำให้พระเทวีเสด็จขึ้นยานได้โดยไม่ต้องปีนป่าย ครั้นเมื่อพระนางขึ้นยานได้แล้ว ก็บรรทมหลับไปในทันที

ระหว่างทาง ท้าวสักกะได้หยุดยานพาหนะให้พระนางได้สรงน้ำและเสวยอาหาร เมื่อขึ้นยานอีกครั้งหนึ่ง ก็บรรทมหลับ ต่อไปอีก จนกระทั่งถึงเมืองกาลจัมปากะแล้ว ท้าวสักกะแปลงจึงเชิญ พระนางลงจากยาน พระนางก็ได้เสด็จไปประทับ อยู่ที่ศาลา ขณะนั้นมีพราหมณ์ที่คาปาโมกข์พร้อมด้วยศิษย์หลายร้อยคนพากันไปอาบน้ำ เดินผ่าน มาเห็นพระเทวี ก็เกิดรักใคร่เหมือนน้องสาว จึงจะทะนุบำรุงนางให้ได้รับความสุข

สำราญ พระเทวีกีพอใจ และแม่ภรรยาของอาจารย์ทศปาโมกษ์เองก็เคารพรักและให้ความอุปการะแก่พระนางเป็นอย่างดี

พระนางอาศัยอยู่กับอาจารย์ทศปาโมกษ์นั้นไม่นาน ก็ประสูติพระโอรสซึ่งมีพระรูปโฉมงดงามมาก พระนางได้ชื่อนานามพระโอรสว่า มหาชนกกุมาร เมื่อเจริญวัยขึ้นพระมหาชนกมีกำลังมาก เวลาเล่นกับพวกเด็ก ๆ หากเด็กคนใดขัดใจ ก็จับเด็กคนนั้นลากไปลากมา จนเด็กเหล่านั้นโกรธและกลัว พวกเขาก่อนขอความหาชนกเป็นลูกหญิงหม้าย ทำให้พระมหาชนกแปลกใจมาก เพราะถามพระมารดาถึงเรื่องพ่อครั้งไร ก็ได้รับคำบอกว่าอาจารย์ทศปาโมกษ์นั่นเองเป็นพ่อ แต่เมื่อพระมหาชนกบอกกับใคร คนเหล่านั้นก็จะหัวเราะเยาะทำให้พระมหาชนกสงสัย จึงคิดอุบายได้อย่างหนึ่ง คือพอถึงเวลาค่ำนม พระมหาชนกก็แกลังกัถ์นพระนางไว้แน่น แล้วชู้ว่าถ้าไม่บอกตามความจริง จะกัถ์ให้พระถันขาด พระมารดาจึงยอมเล่าความจริงให้ฟังตั้งแต่ต้น จนกระทั่งพระนางได้มาอาศัยอยู่กับอาจารย์ทศปาโมกษ์

เมื่อพระมหาชนกเติบโตขึ้นมา ก็ได้ศึกษาศิลปศาสตร์อยู่ในสำนักของอาจารย์ทศปาโมกษ์นั้น จนกระทั่งสำเร็จการศึกษาเมื่อพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา จึงได้นำทรัพย์สินที่พระมารดานำติดตัวมาออกขาย และเมื่อได้เงินมา ก็ซื้อสินค้านลงบรรทุกเรือร่วมกับพวกพ่อค้าชาวสุวรรณภูมิ เมื่อขนส่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็กลับมาเฝ้าพระมารดา ขออนุญาตไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ แม้พระมารดาจะทักท้วงห้ามปรามสักเท่าไร พระมหาชนกก็ไม่ทรงยอม คงตัดสินใจไปจนได้

พระมหาชนกลงเรือไปกับพ่อค้าประมาณ ๗๐๐ คน เล่นเรือไปได้ ๗ วัน เรือก็ถูกคลื่นใหญ่ตี จนเรือแตก อับปางลง แต่ก่อนเรือจะอับปางนั้น พระมหาชนกนั่งอยู่ด้วยอาการสงบ เสวยอาหารหนักจนอิ่ม ระหว่างเสวยก็คอยสังเกตที่ตั้งเมืองมิถิลาไว้ ครั้นเรืออับปางลง พระองค์ก็กระโจนลงน้ำ แหวกว่ายฝ่าคลื่นในมหาสมุทรไปเป็นเวลา ๗ วัน ซึ่งปรากฏแก่พระองค์เสมือนวันเดียว

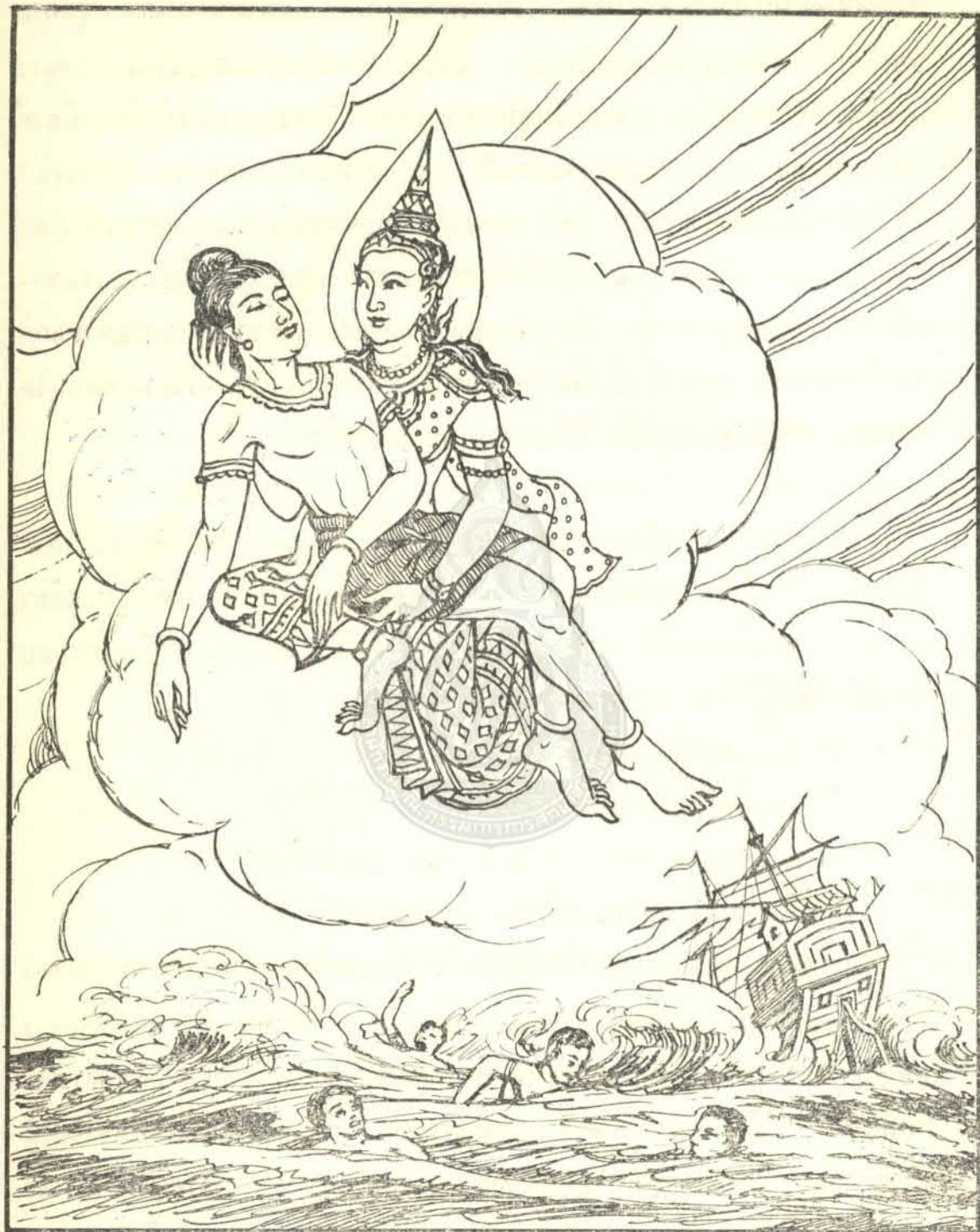
ขณะที่แหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรนั้น เมื่อถึงวันเพ็ญพระองค์ก็พบวันพระโอษฐ์ และสมาทานอุโบสถศีลหรือศีลแปด นางเมขลา ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษามหาสมุทร

เมื่อเห็นพระมหาชนแหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรเช่นนั้น จึงเหาะเข้าไปใกล้ ทูลถาม
 ลองใจว่า เห็นประโยชน์อะไรหรือ จึงได้พยายามมาว่ายน้ำอยู่อย่างนี้? นาง
 เทพธิดาได้โต้ตอบกับพระมหาชนอยู่หลายประการ แต่พระมหาชนอ้างถึงอันสูงส่ง
 แห่งความเพียรว่า ถึงแม้จะมองไม่เห็นฝั่ง แต่ถ้าเราพยายามแหวกว่าย ก็คงจะต้อง
 ถึงฝั่งเข้าสักวันหนึ่งแน่นอน ในที่สุดนางเมขลาเกิดความเลื่อมใส เมื่อกล่าวอวยพร
 สรุปลงความได้ว่าขอให้พระองค์ได้ไปถึงฝั่งสมปรารถนา แล้วก็เข้าอุ้มขึ้นพระมหา-
 ชนก ประคองแนบไว้กับอก เมื่อถูกกายอันเป็นทิพย์สัมผัสเช่นนั้น พระมหาชนก็
 บรรทมหลับไป นางเมขลาจึงพาพระองค์ไปยังกรุงมิติลา วางไว้บนแท่นหินใน
 สวนมะม่วง พลงงฝากเทพธิดาที่รักษาสวน ให้ช่วยคุ้มกันไว้

ย้อนกล่าวถึงพระเจ้าโปลชนก กษัตริย์แห่งมิติลานคร เมื่อไม่มีราชโอรสจะ
 สืบราชสมบัติ มีแต่พระราชมารดาทรงพระนามว่าเจ้าหญิงสวลี เจ้าหญิงมีความเฉลียว
 ฉลาดมาก ขณะที่พระเจ้าโปลชนกประชวรหนัก จึงได้ตรัสสั่งอำมาตย์ผู้ใหญ่ให้มอบ
 ราชสมบัติแก่ผู้มีความสามารถ ๔ ประการ ดังนี้

๑. สามารถทำให้เจ้าหญิงสวลีมีความยินดีได้
๒. สามารถรู้ห้วงอนันต์ลงกล่เหลี่ยม
๓. สามารถยกธนูหนักประมาณ ๑,๐๐๐ แร่งคนขึ้นได้
๔. สามารถนำขุมทรัพย์ใหญ่ ๑๓ แห่งออกมาได้

ครั้นพระเจ้าโปลชนกสวรรคตได้ครบ ๗ วัน เหล่าอำมาตย์ก็ปรึกษากันถึงเรื่อง
 ที่พระราชาตรัสไว้ และตกลงกันว่าคงจะมีแต่มหาเสนาบตีเท่านั้น ที่จะทำให้พระนาง
 พอพระทัยได้ เพราะอยู่ใกล้ชิดกับพระราชามาทลอตลอดเวลา มหาเสนาบตีทราบข่าวเข้า
 ก็แสนจะดีใจ นึกว่าตนคงจะได้เป็นกษัตริย์แน่แล้ว จึงแต่งตัวอย่างโอ้อ่าเข้าไปใน
 พระราชวัง ให้คนเข้าไปกราบทูลเจ้าหญิงสวลีให้ทรงทราบ เจ้าหญิงต้องการจะ
 ทดลองดู เพื่อให้รู้แน่ว่าจะสมควรกับสิริราชสมบัติหรือไม่ จึงรับสั่งให้ไปบอกเสนา-
 บตีเข้ามาเฝ้าเร็ว ๆ ยิ่งวิ่งมาได้ยิ่งดี เสนาบตีได้รับอนุญาตก็ถึงกับตกเขมร โจงกระ-
 เบนให้มันแล้ว วิ่งตรงเข้าไปเฝ้าเจ้าหญิง หอบหายใจอยู่ตรงพระพักตร์

အံ့မလိမေ့တုခဏ်မယးမတုခဏ်မယး
 ၂

เจ้าหญิงจึงทรงทดลองต่อไป สั่งให้เสนาบดีรีบเดินไปถามพื้นตำหนัก ให้ถึง
ท้องพระโรงโดยไว เสนาบดีก็รีบเดินไป ครั้นพระราชธิดาทรงให้คนไปบอกให้รีบ
เดินกลับมา ก็เดินกลับมา สั่งให้นวกพระบาท เสนาบดีก็รีบนั่งลงบิณฑบาตพระบาท มี
ความกระหยิ่มใจนี้กว่าพระราชธิดาจะโปรดแน่ แต่ที่ไหนได้? พระราชธิดาเดินเข้า
ให้ที่อกจนเสนาบดีล้มลง! แล้วเจ้าหญิงจึงรับสั่งให้พวกข้าหลวงทบทวี และลากตัว
ออกไปทิ้งข้างนอก ค่าที่ไม่เจียมตัว แล้วก็ยังโง่เงาเบาปัญญา เสนาบดีเมื่อถูกเข้า
เช่นนั้นน้ำแสบที่จะอับอาย บุกล้วน ๆ ที่ถูกคัดเลือก เช่น ขุนคลัง ขุนรดาเศรษฐี
เจ้าพนักงานเชิญเครื่องสูง และเจ้าพนักงานเชิญพระแสง ขุนพล แต่ถึงกันถูกพระราชธิดา
ทดลองปัญญาแล้วก็ขับไล่ให้ออกจากพระราชวังจนหมด

อำมาตย์ผู้ใหญ่ เมื่อเห็นว่าไม่สามารถจะทำให้พระธิดาโปรดปรานใครได้อีก
แล้ว จึงประกาศหาผู้ที่สามารถรู้จักหัวนอนบ้นลังกลี่เหลี่ยม และผู้ที่จะสามารถยกธนู
และผู้ที่สามารถนำขุมทรัพย์ ๑๓ แห่งออกมาได้ แต่ไม่มีผู้ที่สามารถเลยสักอย่างเดียว
เมื่อเป็นเช่นนั้นปุโรหิตผู้เป็นที่นับถือของราชสำนัก จึงให้เสี่ยงบุษยราชมงคลคือราชรถ
ประดับดอกไม้ออกไป ประกอบกัวย ม้าขาว ๔ ม้า และจักพระที่นั่งบนราชรถ
พร้อมด้วยเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทั้งห้าประการ ประดิษฐานประทับอยู่บนราชรถ ครั้น
แล้วราชปุโรหิตก็ตั้งสัตยาธิษฐานว่า "หากผู้ใดมีบุญญาธิการสมควรจะได้ครองราช-
สมบัติ ก็ขอให้ราชรถนี้วิ่งไปยังที่อยู่ของผู้นั้นเถิด"

ครั้นปล่อยราชรถออกจากพระราชมณเฑียรไป ราชรถก็แล่นเข้าทางหลวง ออก
จากพระนครตรงไปยังพระราชอุทยาน แล้วหยุดอยู่ตรงแผ่นศิลาฝังกล ราชปุโรหิต
ตามไปดู ณ ที่ราชรถหยุดอยู่ตรงแผ่นศิลาฝังกลนั้น ก็ได้เห็นบุรุษผู้หนึ่งนอนหลับอยู่
ราชปุโรหิตไม่เคยเห็นบุรุษผู้นั้นมาก่อน จึงทดลองโดยให้วงดนตรีประโคมดนตรีขึ้น
พร้อมกัน คิดว่าถ้าบุรุษผู้นั้นมีปัญญา ก็คงจะสงบอยู่ ไม่ลุกขึ้น แต่ถ้าเป็นคนโง่หรือ
กาลกิณี ก็คงจะตกใจรีบหนีไป พระมหาชนกได้ยินเสียงดนตรี ก็เปิดผ้าคลุมออก
ทอดพระเนตรเห็นราชรถแล้ว ทรงรำพึงคิดว่า "เห็นทีเราคงจะได้เป็นพระราชาครอง
เมืองนี้แน่" แล้วก็กลุมพระเศียรอย่างเดิม มิได้แสดงตื่นเต้นตกใจแต่ประการใด

ปโรหิตตรงไปเปิดคู่มือคัมภีร์พระบาทตรวจดูลักษณะ เห็นต้องตามพยากรณ์ ศาสตร์ว่า บุรุษผู้ลักษณะเช่นนี้ อย่าว่าแต่ จะครองราชสมบัติเพียงทวีปเดียวเลย ต่อให้ทั้ง ๔ ทวีปก็สามารถครองได้ จึงประกาศให้ประชาชนที่รอฟังอยู่นั้นทราบ แล้วดนตรีก็ประโคมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง พระมหากษัตริย์ทรงเปิดผ้าออกดู แล้วกับรรมทลัษณ์ต่อไปอีก ปโรหิตจึงนั่งลงกราบถวายบังคม แล้วเชิญให้เสด็จลุกขึ้นครองราชสมบัติ พร้อมทั้งเล่าเรื่องกษัตริย์ของคนที่สวรรคตให้ฟัง

พระมหากษัตริย์ยอมเสด็จเข้าพระนคร ทรงเข้าพระราชมนเทียร เสด็จเลยเข้าไปถึงภายใน เจ้าหญิงสวีสราธิดาได้ทรงทราบ อยากจะทดลอง จึงให้ราชบุรุษไปเชิญเข้ามาเฝ้า พระมหากษัตริย์ได้ฟังคำกราบทูลของราชบุรุษ ก็ทำเป็นไม่ได้ยินและไม่สนใจ จนราชบุรุษมาทูลเชิญเป็นครั้งที่ ๓ ก็ยังไม่สำเร็จ ต่อมาจึงได้เสด็จไปโดยเจ้าหญิงไม่ทรงทราบล่วงหน้า พระนางตกใจ รีบเสด็จลุกจากพระแท่น ทรงเข้าไปถวายให้เฝ้าพระกร พระราชาทรงเฝ้าพระกรพระราชธิดา พาไปประทับนั่งภายใต้มหาเศวตฉัตร แล้วตรัสถามเรื่องราวที่พระราชาส่งไว้ก่อนสวรรคต

เสนาบดีจึงกราบทูลเล่าให้ฟังตามเรื่องที่เป็นมา พระมหากษัตริย์ว่า “ข้อที่หนึ่ง ที่ว่าให้สามารถทำให้เจ้าหญิงโปรดปรานได้นั้น บัดนี้เราก็ได้ทำให้พระนางโปรดปรานได้แล้ว ข้อที่สอง ที่ว่าสามารถทราบห้วนอนบัลลังก์ ๔ เหลี่ยมนั้น เราขอคิดดูก่อน”

เมื่อทรงตรึกตรองอยู่สักครู่จึงถอดเข็มทองคำบนพระเศียร ประทานที่พระหัตถ์เจ้าหญิง แล้วสั่งให้วางเข็มทองคำไว้ พระนางรับเข็มทองคำไปวางที่ห้วนอนบัลลังก์ พระราชาก็ทรงชี้ไต่ถามว่าค่านั่นเป็นห้วนอน เพราะสังเกตค่านที่พระนางวางเข็มทองคำไว้ ข้อที่สาม ที่ว่าต้องสามารถยกลูกน้ำหนัก ๑,๐๐๐ แร่กนได้นั้น พระราชามหากษัตริย์รับสั่งให้นำธนูขึ้นมา แล้วทรงยกขึ้นได้อย่างง่ายดาย ครั้นถึงข้อที่สี่ ที่ว่าให้สามารถนำชมทรัพย์ทั้ง ๑๓ แห่งออกมาให้ได้นั้น พระราชามหากษัตริย์ตรัสถามก่อนว่าชมทรัพย์ ๑๓ แห่งนั้นคือที่ไหนบ้าง? อำมาตย์จึงกราบทูลว่าคือชมทรัพย์ที่ดวงอาทิตย์ขึ้นและชมทรัพย์ที่ดวงอาทิตย์ตก และที่อื่น ๆ อีก พระราชามหากษัตริย์ทรงพิจารณาปัญหาอยู่สักครู่หนึ่งแล้วตรัสถามว่าที่ภายในพระราชวังเคยมีพระบิณฑกพุทธเจ้ามารับ

บิณฑบาตบ้างหรือไม่ ? เมื่อตอบว่าเคยมี ท่านก็ให้ซึ่งตรงที่พระราชเสด็จไปต้อนรับ
พระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วทรงสั่งให้ชุกชุมทรัพย์ตรงนั้น เป็นอันว่าได้พบชุมทรัพย์ที่
ดวงอาทิตย์ขึ้น และชุมทรัพย์ที่ดวงอาทิตย์ตก ก็คือตรงที่ไปส่งพระปัจเจกพุทธเจ้า

มหาชนต่างให้ร้องซึ่งแซ่ถวายเป็นการสรรเสริญพระปัญญาคุณ ของพระมหา-
ชนกราชา จากนั้นก็สั่งให้ชุกชุมทรัพย์ขึ้นได้จนครบหมดทั้ง ๑๓ แห่ง ประชาชน
ต่างพากันร่าเริงยินดี สรรเสริญความมหัศจรรย์ในทางปัญญาของพระมหาชนกอยู่
ซึ่งแซ่ เป็นอันว่าพระมหาชนกราชาได้ทรงเป็นกษัตริย์ครองมิดิลานคร ให้ความ
ร่มเย็นแก่พสกนิกรมาตลอดเวลา โปรดให้สร้างโรทานขึ้น ๖ แห่ง และทรงบริจา-
คมหาทานเป็นประจำ ตลอดจนได้เชิญพระมารดา และพราหมณ์ปุโรหิตมาจากจัมปากะ
นคร ทรงอุปถัมภ์บำรุงให้ได้รับความสุขตลอดมา

ชาวเมืองมิดิลา เมื่อได้ทราบว่พระมหาชนกผู้ขึ้นครองราชย์องค์ใหม่^๕ เป็น
โอรสของพระเจ้าอริฏฐชนก ต่างก็ดีใจ นำเครื่องบรรณาการมาถวาย และจัดการ
ฉลองกันเป็นงานใหญ่ ภายในพระนครเล่า บรรดาคณะนักดนตรีก็ขับร้องประสาน
เสียงกันอย่างเอิกเกริกเป็นที่น่ายินดียิ่งนัก พระมหาชนกประทับบนพระราชอาสน์ ทอด
พระเนตรประชาชนที่มาเฝ้าแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ พลังพระองค์ก็ทวน
ระลึกถึงการที่พระองค์ได้พยายามช่วยนำข้ามมหาสมุทรด้วยความพากเพียร จนนางมณี
เมขลาเห็นความอุตสาหะอันแรงกล้าของพระองค์ จึงได้พาข้ามไปจนสำเร็จ กระทั่ง
ได้ครองราชย์เห็นปานฉะนี้ ก็ทรงปีติโสมนัส ทรงเปล่งอุทานออกมาว่า

“ลูกผู้ชายควรหวังเข้าไว้ ไม่ควรที่จะเบือนหน้าในการงาน คนเราที่สำเร็จความ
ปรารถนาทุกอย่าง ก็เพราะเราไม่หมดหวัง คนมีปัญญา แม้ได้รับทุกข์ก็ไม่ควรสิ้น
ความหวัง บางอย่างที่เราไม่เคยคาดคิดเลย แต่ก็ปรากฏขึ้นได้ บางอย่างเราเคยคิด
ไว้ แต่ก็ไม่เป็นไปตามความคิด เราไม่เคยคิดจะได้ราชสมบัติโดยไม่ต้องรบ แต่ก็
ปรากฏแก่เราแล้ว เราเคยคิดจะชิงราชสมบัติในสุวรรณภูมิ แต่การณ์ก็ไม่ปรากฏให้
เป็นไปเช่นนั้น ฉะนั้นทุกคนควรทำความเพียร อย่าสักแต่ว่าคิด”

พระราชามหาชนกทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ปกครองราษฎรได้รับความ
ร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา และทรงอุปถัมภ์พระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยศรัทธาอันแรงกล้า

ครั้นต่อมาพระนางสวดีประสูติพระโอรสองค์หนึ่ง ชื่อนานนามว่าท้าวราชกุมาร เมื่อท้าวเจริณวัย พระบิดาทรงสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งอุปราช วันหนึ่งพระราชามหาชนกเสด็จประพาสพระราชอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นมะม่วง ๒ ต้น ต้นหนึ่งกิ่งหักใบร่วงโกร่น อีกต้นหนึ่งมีกิ่งใบแน่นหนามาก จึงตรัสถามอำมาตย์ว่าทำไมต้นไม้ทั้ง ๒ ต้น จึงเป็นอย่างนี้ ? อำมาตย์กราบทูลว่า เพราะต้นหนึ่งมีรสหวานน่ารับประทาน คนทั้งหลายจึงต่างก็สอยบ้าง หักบ้าง เพื่อเอาผลมารับประทาน ส่วนอีกต้นหนึ่งไม่มีผล ไม่มีใครไปทำลาย จึงมีใบหนาทึบ

พระมหาชนกได้ทรงฟังเช่นนั้นก็ทรงสลดพระทัย หวนรำลึกว่า “แม้ตัวเราเองอาจจะถูกทำลายเข้าในวันใดวันหนึ่งก็ได้ ตราบใดที่ยังไม่ถูกทำลายก็เกิดกังวล ภัยเกิดแก่ผู้มีความกังวล เพราะฉะนั้นเราจะทำแก้วเหมือนกันไว้ไม่มีผล จะสละราชสมบัติออกบรรพชา” เมื่อทรงมั่นพระทัยเช่นนั้นก็เสด็จเข้าพระราชวัง รับสั่งเรียกประชุมเสนาบดี มอบราชการทุกอย่างให้แก่ราชโอรสผู้เป็นอุปราชไว้ พระองค์เองจะขอยุ่อย่างสงบ ห้ามผู้คนเข้าไปรบกวน นอกจากพนักงานเชิญเครื่อง กับพนักงานถวายน้ำวันพระโอษฐ์เท่านั้น

ครั้นต่อมาเมื่อถึงพระทัยมั่นแล้ว จึงสั่งให้ราชบุรุษผู้เชิญเครื่องนำฝ้ายอมฝาคกับบาตรมาถวายโดยอย่าให้ใครรู้ และสั่งให้เจ้าพนักงานภูษามาลาช่วยปลงพระเกศาและพระมัสสุให้ แล้วก็ทรงครองผ้ากาสาवพัสดุ์ เสกัจจงกรมไปมาบนพระมหาปราสาท ทรงทำอยู่อย่างนั้นประมาณ ๔—๕ วันเห็นว่าจะเป็นสุขสงบแน่ จึงในวันหนึ่งเวลาयरุ่ง พระองค์ก็ทรงครองเครื่องบรรพชิตครบถ้วน คล้องถลกบาตรเข้าที่พระอังสา ทรงธารพระกร แล้วเสด็จลงจากปราสาท

ขณะนั้นพระนางสวดีพร้อมด้วยหญิงคนสนิท ๗๐๐ คน จะไปเฝ้าพระราชาสวณทางกับพระมหาชนกทรงหน้าปราสาท พระนางสวดีจำพระสวามีไม่ได้ ก็เข้าใจว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าเข้ามาถวายโอวาทพระสวามี จึงนมัสการแล้วพระนางก็เสด็จขึ้นไปบนปราสาท เมื่อขึ้นไปถึงบนปราสาท ได้เห็นพระเกศาและห่อเครื่องราชาภรณ์ แต่ไม่เห็นพระราชาก็เข้าพระทัยได้ทันทีว่าบรรพชิตรูปนั้นคือพระสวามี

พระนางสวลีทรงสั้ให้ทุกคนที่ตามเสด็จรีบลงจากปราสาท ติดตามพระสวามีมาทันที่หน้าพระลาน พระนางทรงเข้าไปหมอบกราบลงที่พระบาทแล้วจับยัดไว้ ฎพระพักตร์เกลือกไปมา ทรงก่นแสงสะอึกสะอื้นและร่ำพันต่าง ๆ แต่พระราชาก็ไม่มีพระทัยวอกแวก กลับทรงมนั้พระทัยที่จะเสด็จออกไปเสียโดยเร็ว จึงมิได้ทรงหยุดยั้ง แม้พระนางสวลีจะได้กึกคอบาย เอาไฟเผาเรือนเก่า ๆ และชนหญ้าแห้ง ใบไม้ กิ่งไม้แห้ง ๆ มาสุมให้ลุกเป็นเพลิง แล้วรับทูลว่าพระคลังมหาสมบัติถูกไฟเผาจนหมดสิ้นแล้ว ขอเชิญรีบเสด็จกลับไปกับไฟ ถึงอย่างนั้นแล้วพระองค์ก็ยังไม่ยอมกลับ คงเสด็จมุ่งหน้าต่อไป พระนางสวลีก็ตามไป และทูลถามว่าจะให้ปฏิบัติอย่างไรเมื่อทรงออกผนวชแล้วเช่นนี้ พระราชาก็รับสั่งว่า เมื่อพระโอรสครองราชสมบัติแล้ว ก็ให้ห้ามปรามให้กเว้นการทุจริตทั้งกาย วาจา และ ใจ เสีย กับให้ก้งอยู่ในทศพิธราชธรรมเสมอ

เป็นอันว่าตลอดคืนวันนั้นพระมหาชนกก็เข้าประทับ ณ ภายใตร่มไม้แห่งหนึ่ง ส่วนพระนางสวลีไปตั้งค่ายประทับอยู่ ณ อีกแห่งหนึ่ง ต่อรุ่งเช้า พระมหาชนกจึงเสด็จเดินทางต่อไป และพระนางสวลีก็เสด็จตามไปด้วย

ขณะนั้นม้ายผู้หนึ่งชื่อก่อนเนื้อขนใหญ่มาจากโรงฆ่าสัตว์ แล้วเอาไม้เสียบย่างให้สุก วางลงบนพนักกระดานเพื่อให้เย็น ขณะที่ชายผู้นั้นเผลอ มีสุนัขมาคาบเอาก่อนเนื้อไป เมื่อสุนัขวิ่งมา พอดีพบพระราชากับพระนางสวลีตกใจ ทั้งก่อนเนื้อหนีไป พระราชาเห็นก่อนเนื้อที่สุนัขทั้งไว้ ไม่มีเจ้าของตามมา จึงหยิบมาบดฝุ่นใส่ลงในบาตร แล้วประทับนั่งเสวยก่อนเนื้อนั้นตามแบบของสมณะ

พระนางสวลีทอดพระเนตรเห็นพระราชามีเสวยก่อนเนื้อ ก็คิดว่าพระองค์คงจะไม่คิดกลับไปครองราชสมบัติอีกแล้ว เพราะก่อนเนื้อนั้นแสนที่จะน่าเกลียด ทั้งยังเป็นเดนสุนัขอีก แม้จะทรงกักค่านพระองค์ก็ไม่ทรงยอม ยิ่งกว่านั้น ยังทรงหาคติมาเตือนให้พระนางทราบอีกว่า พระองค์ประสงค์จะอยู่ผู้เดียวอย่างสงบวิเวก ขออย่าให้มีคนติดตามมา และขอให้ขาดจากความเป็นสามีภริยากันเสียเถิด พระนางสวลีน้อยพระทัยมาก จนในที่สุด พระนางก็สลับไป พระมหาชนกจึงเสด็จสาวพระบาทเข้าป่าใหญ่ไป

๕ ครั้นพระนางพนชนมากก็ทรงพระกันแสงรำไห้ เมื่อไม่ทราบว่าจะควรทำประ-
 การใดต่อไปได้อีกแล้ว พระนางก็ให้สร้างเจดีย์ขึ้นเป็นอนุสรณ์ ณ ที่พระมหาชนก
 ทรงยืนอยู่เป็นครั้งสุดท้าย แล้วบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ ในที่สุดก็เสด็จกลับ
 กรุงมิลินาและทรงสร้างพระเจดีย์ขึ้นอีกหลายองค์ ในที่สุดได้อภิเษกที่ฆาตุราชกุมาร
 เป็นพระราชา แล้วพระนางก็ถือเพศเป็นคาสินี บำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุนาน
 แล้วเสด็จสู่พรหมโลก ส่วนพระมหาชนกนั้น ได้เสด็จเข้าป่าหิมพานต์บำเพ็ญธรรม
 จนสำเร็จแล้วก็ได้กลับมาสู่แดนมนุษย์อีกเลย

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้ ก็คือความพากเพียรของพระมหาชนก และการไม่
 ทอดทิ้งการทำความดี แม้ในขณะที่ได้รับความทุกข์ ไม่มัวเมาในยศศักดิ์และทรัพย์
 สมบัติ ซึ่งจะทำให้มีแต่ความกังวลเท่านั้น ในที่สุดพระองค์ก็ได้สำเร็จผลสมความมุ่ง
 หมายทุกประการ

พระสุพรรณลัม

มีเรื่องเล่ามาว่า นายพรานสองสหายรักใคร่กันมาก มีบ้านปลูกอยู่คนละฝั่งแม่น้ำ สหายทั้งสองต่างสัญญากันว่า ถ้าฝ่ายหนึ่งมีลูกสาว อีกฝ่ายหนึ่งมีลูกชาย ก็จะให้แต่งงานกัน ครั้นต่อมาสหายฝ่ายหนึ่งมีลูกชาย ให้ชื่อว่า ทูกลุมาร อีกฝ่ายหนึ่งมีลูกสาวชื่อ ปาริกามารี เด็กชายและเด็กหญิงทั้งสองมีรูปโฉมงดงามน่ารัก ถึงแม้ว่าทั้งสองจะเกิดในสกุลนายพราน แต่ทั้งสองก็ไม่ทำปณาทิบาทคือฆ่าสัตว์ ตักชีวิตเลย มันคงอยู่ในศีลในธรรม เมื่อเด็กทั้งสองเจริญวัย สมควรจะแต่งงานกันได้ตามประเพณี นายพรานทั้งสองจึงตกลงทำตามสัญญาที่ได้ให้ไว้แก่กัน ทั้ง ๆ ที่ ทูกลุมาร และปาริกามารี ไม่ต้องการจะแต่งงานกัน แต่บิดามารดาของทั้งสองฝ่าย ก็ยังบังคับการให้แต่งงานกันจนได้ เพื่อไม่ให้เสียสัญญาที่เคยได้ให้ไว้ต่อกัน

กุมารและกุมารีทั้งสองมีความคิดตรงกันอยู่อย่างหนึ่ง คือต่างก็ปรารถนาจะออกบวช จึงนำความปรารถนาของตนไปบอกเล่าให้บิดามารดาฟัง บิดามารดาเห็นว่า บุตรของตนแม้จะเกิดในสกุลพราน แต่เมื่อไม่ยอมฆ่าสัตว์เช่นนั้นแล้ว จะไปประกอบอาชีพอะไรนั้นก็คงไม่เหมาะสมเสียแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อลูกปรารถนาจะบวชจึงยอมอนุญาตให้โดยดี ทั้งสองจึงออกเดินทางไปหิมวันตประเทศทางฝั่งแม่น้ำคงคา ได้พบอาศรมอันน่าสบายหลังหนึ่ง จึงพากันเข้าไป ในอาศรมนั้นมีเครื่องบริขารหรือเครื่องใช้ของบรรพชิตอยู่พร้อมเพรียง สองสามีภรรยาก็อธิษฐานถือนีเพศเป็นบรรพชิต นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้สีแดง พาดหนังเสือไว้บนบ่า ผูกมณฑลชฎา แล้วเจริญเมตตาพรหมวิหารอยู่เช่นนั้นตลอดเวลา บรรดาสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นจึงต่างก็มีเมตตาจิตต่อกัน ด้วยอำนาจเมตตาของนักบวชนั่นเอง สัตว์ทั้งหลายไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน นางปาริกาตบสนิก็ทำหน้าที่แสวงหาผลาหารและน้ำ ทำความสะอาดอาศรม และตัดอารมณ์เคืองตร้อนให้หมดสิ้นไป

อยู่มาวันหนึ่งท้าวสักกะเทวราช คือพระอินทร์ ได้พิจารณาเห็นอันตรายนะ เกิดขึ้นแก่ตบสตาบสนิกันนี้ คือจักษุทั้งสองข้างจะมีตมิด ทำให้เกิดอันตราย พระ-

อินทร์จึงขอให้ดาบสทั้งสองตั้งความปรารถนาบุตร เพื่อว่าจะได้ไว้ช่วยปรนนิบัติตน ในเมื่อได้รับทุกข์ ครั้นแล้วพระอินทร์ก็แนะนำให้ทั้งคู่ลดดาบสเพียงแต่เอามือลูบท้อง นางดาบสสินเมื่อตอนมีระดู เทานั้นก็จะทำให้นางมีครรภ์ได้

ต่อมานางปาริชาติดาบสสินก็ตั้งครรภ์ ครั้นครบกำหนด นางก็คลอดบุตรออกมา มีผิวพรรณดังทองคำ จึงขนานนามว่า “สุวรรณสาม” บรรดาภินรีที่อยู่บนภูเขาแถวนั้น ต่างก็ช่วยกันอุ้มไปอาบน้ำในชอกเขา แล้วพาอุ้มขึ้นไปบนยอดเขา นำดอกไม้ธูปเทียน-พรรณมาประดับประดาให้กุมาร เอาหรรดาสินอ่อนนอนกับแผ่นหินทำเหมือนดินสอพอง ประพรมให้ เสร็จแล้วก็นำกลับมาส่งยังอาศรม นางภินรีได้ปรนนิบัติกุมารอยู่เช่นนั้น จนกระทั่งสุวรรณสามอายุได้ ๑๖ ปี เวลาบิดามารดาจะไปป่าหาผลไม้ สุวรรณสามก็ใช้ ความสังเกตธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ตามทางที่บิดามารดาไป เพื่อว่าถ้ามีอันตรายเกิดขึ้น ก็จะได้ทราบและป้องกันได้ทัน

วันหนึ่งเมื่อทั้งสองแสวงหาผลไม้ได้พอสมควรแล้วก็กลับ ครั้นจวนจะถึงอาศรม เผอิญฝนตกหนัก จึงหลบฝนอยู่ใต้ต้นไม้ซึ่งอยู่ติดกับจอมปลวก ที่จอมปลวกนั้นมีงูพิษ คุ้ยอาศัยอยู่ เมื่อฝนตกลงมาราดร่างกายของบิดามารดาของสุวรรณสามแล้วก็ไหลลงไปในรู ทำให้เกิดกลิ่นตัวและกลิ่นเหงื่อไคลของมนุษย์ มันจึงโกรธพ่นพิษออกมา พอตีถูกนัยน์ตาทั้งสองข้างของดาบสดาบสสินเข้า ทำให้ดาบสทั้งสองต้องเสียนัยน์ตาทั้งสองข้าง และมองไม่เห็นหนทางที่จะไป ต่างก็เลยกล่าหาทางวนเวียนอยู่ในป่านั้นนั่นเอง

กล่าวถึงกรรมเก่าที่ทำให้ดาบสทั้งสองต้องเสียตาไปครั้งนี้ มีอยู่ว่า เมื่อชาติก่อนนั้น ดาบสคู่สามีภรรยาเกิดเป็นหมอลา ได้ไปรักษาคณไช้ผู้มีทรัพย์มากมายหนึ่ง เมื่อได้รักษาจนหายเป็นปกติแล้ว คนไช้ผู้นั้นก็ไม่จ่ายค่ารักษาให้ หมอลาจึงปรึกษากับภรรยาว่าจะควรทำอย่างไรดี ภรรยาโกรธมาก จึงให้สามีประกอบยาชนิดแรง แล้วนำไปหลอกขายผู้นั้นว่านัยน์ตายังไม่หายขาด ต้องใช้ยาขนาดตัดรากนี้ยาตาอีกครั้งหนึ่ง ชายนั้นเข้าใจว่าเป็นยาดีจึงรับไว้ใช้ยาตา ต่อมาไม่ช้า ตาของเขาก็บอดสนิท ไม่สามารถจะมองเห็นได้อีกต่อไป นี่ก็กรรมเก่าของดาบสคู่สามีภรรยา

ฝ่ายสุวรรณสามนั่งคอยบิฑามารดาอยู่ที่อาศรม ไม่เห็นกลับมา ก็ออกมาเที่ยว
 ร้องเรียกหา บิฑามารดาจำเสียงบุตรได้ก็ตอบรับ สุวรรณสามจึงเดินไปตามเสียง ได้
 พบบิฑามารดากำลังคลำหาหนทางกันอยู่วุ่น เมื่อได้ถามเรื่องราวครุแล้ว สุวรรณสาม
 ก็ได้แต่หัวเราะและร้องให้สลบกันไป ที่ร้องไห้ก็เพราะเสียใจที่นัยน์ตาของพ่อกับแม่บอด
 แต่หัวเราะก็เพราะความดีใจที่จะได้ปรนนิบัติพ่อแม่เป็นการทดแทนบุญคุณ สุวรรณ-
 สามจึงมีบิฑามารดากลับเข้าอาศรม แล้วก็จัดหาเชือกมาผูกทำเป็นราวไว้รอบอาศรม
 เพื่อจะได้สะดวกทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน เวลาเดินจงกรม และเวลาถ้อยอุจจาระ
 บัณฑิตจะด้วย สุวรรณสามให้บิฑามารดาอยู่แต่ที่ภายในอาศรม ส่วนตนเองออกไปหา
 ผลไม้มาปรนนิบัติมิให้เคืองตร้อน บรรดาภิกษุภิกษุณีและสัตว์จำพวกเนื้อทรายทั้ง
 หลายต่างก็พากันมาแวดล้อมสุวรรณสามผู้เฝ้าปรนนิบัติบิฑามารดาทุกอย่างทุกประการ
 โดยมีรู้เบือนหน้า

ในกาลวันหนึ่ง พระราชาพราหมณ์มีนามว่า ท้าวบิลยัษฐราช ได้เสด็จออกไป
 ล่าสัตว์ เพื่อเอาเนื้อมาเสวยให้เป็นที่สำราญพระทัย ครั้นได้ทอดพระเนตรเห็นรอยเท้า
 เนื้อในแถบนั้น จึงแอบคอยที่ซุ่มไม้ ข้างสุวรรณสามก็ถอยหมอน้ำไปตักน้ำเพื่อนำไป
 ไว้ใช้ที่อาศรม ขณะที่เดินไปทันหา บรรดาภิกษุและเนื้อทรายทั้งหลายก็ติดตามไปด้วย
 เมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นสุวรรณสามเช่นนั้นก็สงสัยว่าเป็นเทวดาหรือพญานาค
 กันแน่ ครั้นจะร้องถามออกไป ก็เกรงจะเหาะหนีหรือดำดินไปเสีย คิดว่าจะยิงให้ล้ม
 เพื่อตัดกำลังไว้เสียก่อน จึงยกธนูอาบยาพิษ เล็งหมายล่าตัวสุวรรณสาม ถูกด้านขวา
 ทะลุออกข้างซ้าย บรรดาสัตว์ป่าทั้งหลายต่างตกใจ ก็พากันหนีเข้าไป

สุวรรณสามรู้ว่าตนถูกยิงก็ถึงสติ ค่อยๆ ประคองหมอน้ำวางลงบนพื้น แล้ว
 ก็เอนกายหันศีรษะไปทางทิศที่บิฑามารดาอยู่ พลังรำพึงว่า “ในบ้านไม่เห็นมีใครที่จะ
 เป็นเวรกับเราหรือบิฑามารดาของเรา เนื้อของเราที่ไม่ใช่อาหาร ยิงเราแล้วทำไมจึงยัง
 ชอนตัวอยู่เล่า?” ท้าวบิลยัษฐราชได้ฟังก็นึกละอายใจ จึงปรากฏกายออกมา พลัง
 ได้ถามเรื่องราวครุโดยตลอด ก็ประจักษ์แจ้งว่า พระองค์เองผิด เพราะไปทำร้ายผู้
 ไม่มีความผิด ด้วยความคะนองและความโลภอยากได้เนื้อ แล้วมีหน้าซำยังกล่าวเท็จ

“พระองค์ทรงยิงข้าพระพสาธเข้าด้วยเสตโร”

หาว่าเพราะสุวรรณสามเดินมา^๕ เหน็จแตกตื้นหนีหายไปหมด ความจริงแล้ว^๕ เหน็จได้
ตื้นหนีไปเพราะสุวรรณสามเดินมา^๕ แน่ ด้วยสุวรรณสามเป็นเพื่อนสนิทกับ^๕ เหน็จ
หลายมานาน ที่หนีไปก็เพราะตกใจเสียงธนูของพระราชาบิลยักราชต่างหาก

เมื่อได้สำนึกความผิดแล้ว พระราชาก็ตรัสให้สัญญา^๕ ว่าจะรับเลี้ยงดูบิดามารดา
ของสุวรรณสามให้มีความสุขต่อไป ครั้นสุวรรณสามส่งกราบไหว้อาลัยยังบิดามารดา
แล้วก็กลับไป พระราชาเข้าพระทัยว่าสุวรรณสามสิ้นใจแล้ว ก็ทรงดำนิพระองค์เอง
ว่าเป็นผู้ก่อกรรมหนัก เมื่อตายไปคงจะต้องตกนรกแน่นอน และถึงยังไม่ตายก็จะได้
รับคำติเตียนจากประชาชนเป็นอันมาก คิดเช่นนั้นแล้ว พระราชาก็ไม่ทรงสบายพระ-
ทัยเลย แต่เทพธิดาชื่อว่า พสุนทร^๕ ผู้เคยเป็นมารดาของสุวรรณสามมาในชาติก่อนนั้น
ได้ปลอมโยนพระราชาไว้ว่า ยังมีวิธีที่จะพ้นขมนรก และกลับเสด็จสู่สวรรคตได้ ถ้าหาก
พระองค์ทรงเลี้ยงดูบิดามารดาผู้ต้องสูญเสีย^๕ นั้นต่อไป ของสุวรรณสาม ให้เหมือน
กับที่สุวรรณสามได้เลี้ยงดูบิดามารดาของตนเอง

พระราชาทรงเห็นด้วย ก็รีบเสด็จไปยังอาศรมเล่าเรื่องให้ดาบสดาบสนีฬัง และ
ขอสัญญาว่าจะอยู่เลี้ยงดูทั้งสองท่านให้มีความสุขต่อไป แต่ทั้งสองไม่ยอม อ้างว่า
พระองค์เป็นกษัตริย์^๕ ตนต้องเกิดทุกข์ เพราะฉะนั้นเพียงแต่ขอให้พระองค์ช่วยพา
ไปที่ศพของสุวรรณสามก็พอแล้ว ท้าวบิลยักราชจึงพาไปตามคำขอ ทั้งสองดาบส
ได้พร่ำรำพันถึงคุณงามความดีต่าง ๆ ของบุตรชาย

ฝ่ายมารดาของสุวรรณสามได้ลอบคล้ำไปตามอกของลูกชาย เห็นว่ายังอุ่นอยู่ ก็
คิดว่าคงยังไม่ตายหากเพียงแต่กลับไปเท่านั้น จึงตั้งสัตยาธิษฐานว่า ด้วยอำนาจ
ความกตัญญูของลูกชายที่มีต่อนาง ขอให้พิษธนูของพระราชางงหายไป อธิษฐาน
เสร็จ สุวรรณสามก็พลิกตัวครั้งหนึ่ง บิดาของสุวรรณสามจึงอธิษฐานบ้าง สุวรรณ-
สามก็พลิกตัวอีกครั้งหนึ่ง ครั้นเทพธิดาพสุนทรเห็นเป็นอัศจรรย์เช่นนั้นก็พลอย
อธิษฐานด้วย

ทันใดนั้นได้บังเกิดอัศจรรย์ขึ้น ๔ อย่างในขณะเดียวกัน คือสุวรรณสามหายจาก
พิษของลูกธนู ลูกขึ้นเดินได้เหมือนคนดี ๆ นัยน์ตาของดาบสและดาบสนีฬังเป็นปกติ

พระเนมิราช

พระราชแห่งนครมิถิลา ประสูติพระโอรสองค์หนึ่ง ขนานพระนามว่า เนมิ कुमार จะเรียกง่าย ๆ ว่า พระเนมิ ก็ได้ พระเนมิ कुमारเป็นผู้มีความยินดีในการบำเพ็ญทาน และรักษาศีลอุโบสถหรือศีล ๘ มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ เมื่อเจริญวัยขึ้น พระบิดาได้มอบราชสมบัติให้พระเนมิครองสืบต่อไป ส่วนพระองค์เองเสด็จออกบรรพชาอาศัยอยู่ในพระราชอุทยานจนกระทั่งเสด็จสวรรคต

ตั้งแต่ครองราชสมบัติมา พระราชานะมิราชผู้นี้ได้โปรดให้สร้างศาลาทำทาน พระองค์เองนั้นรักษาศีลห้าอยู่เป็นนิตย์ และรักษาศีลอุโบสถศีลหรือศีลแปดอยู่ทุกบัณฑิต นอกจากนั้นยังได้ทรงแสดงธรรม สั่งสอนประชาชนให้มั่นอยู่ในศีลในธรรม ครั้นสิ้นชีพแล้ว พระองค์ก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์ ปรากฏว่าบนสวรรค์ครั้งนั้นเต็มไปด้วยเทพเจ้าผู้เคยทำแต่ความดี ส่วนนรกนั้นว่างเปล่าเพราะไม่มีคนทำบาปหยาบช้าที่จะลงไปเกิด

หมู่เทพเจ้าบนสวรรค์นั้นทวาทิสได้ประชุมกัน สรรเสริญคุณงามความดีของพระเนมิราช และเรียกพระเนมิราชว่า ‘พระอาจารย์’ แม้หาชนในมนุษย์โลกต่างก็พากันแซ่ซ้องร้องสรรเสริญในคุณงามความดีของท่าน เป็นอันว่าพระเกียรติคุณของพระเนมิราชแผ่ไพศาลไปในที่ทุกแห่ง ซึ่งท่านเปรียบไว้ว่าเหมือนกับเอาน้ำมันเทลงไปในมหาสมุทรฉะนั้น ครึ่งหนึ่งเมื่อพระเนมิราชทรงบำเพ็ญทานอยู่นั้น ได้ทรงจิตสงสัยในพระทัยว่า ท่านคือการใด กับพรหมจรรย์คือความบริสุทธิ์ สองอย่างนี้ อย่างไหนจะมีผลดีหรือเป็นอันสูงส่งมากกว่ากัน ? ขณะที่ยังไม่สามารถจะตัดสินใจพระทัยได้นั้น ท้าวสักกะเทวราช ทรงดำริที่จะแก้ข้อสงสัยให้ จึงเสด็จจากดาวดึงส์ประทับอยู่ ณ กลางพื้นนภากาศ พลังเปล่งพระรัศมีพวยพุ่งเข้าสู่ห้องพระบรรทมของพระเนมิราช (ภาพ ๔)

เมื่อได้ทูลถามความประสงค์แล้ว พระอินทร์ก็ตรัสว่าจะมาแก้ข้อขัดข้องสงสัยในปัญหาต่าง ๆ ให้ ที่ทรงสงสัยวาระหว่างท่านกับพรหมจรรย์ อย่างไหนจะได้บุญมากกว่ากันหรือดีมากกว่ากันนั้น พระอินทร์ตรัสบอกว่าการประพฤติพรหมจรรย์เป็นคุณมากกว่าการบริจาคทานมากนัก จะเปรียบเทียบมิได้เลย กษัตริย์ทั้งหลายที่แล้ว ๆ มา ได้

พระเนรมิตรชาตพระเนตรเห็นศรีสมของข้าวกษัตริย์

บริจาคนั้นเป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถประพาศิพรหมจรรย์ได้เลย แล้วพระองค์ได้ทรงอ้างถึงดาบสหลายท่านที่ประพาศิพรหมจรรย์ชั้นสูง แล้วสามารถล่วงพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายไปบังเกิดในพรหมโลก ได้รับความสุขอย่างแท้จริง เช่น

ในครั้งกระนั้น ยังมีแม่น้าสีทา อยู่ในระหว่างภูเขาทองสองลูก เป็นแม่น้า ลึกและใส ธารไหลลงไปก็ไม่ล้น แม่น้ำแหว่งทางนกยูง บนิรมแม่น้ามีต้นกฤษณา และต้นไม้อื่น ๆ สดุดอกออกผลอยู่ทุก มีนักพรตบำเพ็ญญาณจำนวนหมื่นอาศัยอยู่ นักพรตรูปหนึ่งนั้นได้ออกเที่ยวบิณฑบาต ไปจนถึงประตูบ้านปุโรหิตผู้หนึ่ง ปุโรหิตมีความเลื่อมใส จึงขอบวชด้วย เมื่อตกลงกันดังนี้แล้ว ปุโรหิตก็ไปเฝ้าพระราชากราบถวายบังคมลาเพื่อออกบวช พระราชาก็ทรงอนุญาต พร้อมทั้งตรัสว่า เมื่อบวชเสร็จแล้ว ขอให้มาเฝ้าพระองค์บ้าง

ปุโรหิตบวชอยู่ไม่นานก็ได้สำเร็จอภิญญาสมบัติ นึกขึ้นมาได้ถึงวันที่ตนไปกราบทูลลาเพื่อขอบวช แล้วพระราชารับสั่งให้ไปเฝ้าบ้าง จึงตกลงใจเหาะไปเฝ้ายังนครพาราณสี ออกเที่ยวบิณฑบาตไปจนถึงประตูพระราชวัง พระเจ้ากรุงพาราณสีทอดพระเนตรเห็นนักพรตปุโรหิต ก็ทรงจำได้ จึงนิมนต์ให้เข้าไปในพระราชวัง ถวายภัตตาหารแล้วตรัสชักชวนให้ติดตามถึงความเป็นอยู่ เมื่อได้ทรงทราบเหตุผลต้นปลายแล้วก็ทรงแสดงความปรารถนาจะใคร่ถวายอาหารแก่นักพรตจำนวนหมื่นรูปที่อยู่รวมกันนั้น นักพรตปุโรหิตจึงแนะนำให้พระราชาทรงเตรียมเครื่องไทยทาน ครั้นแล้วพระองค์เองก็เสด็จออกจากพระนครพาราณสีพร้อมด้วยจตุรงคเสนาทั้ง ๔ เหล่า คือ ทหารช้าง ทหารม้า ทหารรถ และทหารราบเดินเท้า เสด็จไปถึงชายแดน ก็ตรัสสั่งให้ตั้งค่ายอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้าสีทา

ข้างฝ่ายนักพรตปุโรหิตรีบเหาะกลับไปบอกนักพรตเหล่านั้น ถึงเรื่องที่พระราชพาราณสีมีพระราชประสงค์จะถวายไทยทาน นักพรตทั้งหมดรับคำ แล้วก็พากันเหาะลงมาใกล้ค่ายที่ประทับของพระราช พะราชาตีพระทัยที่เห็นนักพรตมากันพร้อมเพรียง จึงเสด็จไปต้อนรับ และทรงถวายอาหารด้วยพระองค์เอง ทรงเลื่อมใสในอิริยาบถของนักพรตเหล่านั้นเป็นอันมาก แม้ในวันรุ่งขึ้นก็ทรงจัดถวายอีก

ท้าวสักกะเทวราชตรัสเล่าเรื่องถวายจบลงแล้ว ก็ทูลว่า “พระเจ้ากรุงพาราณสี
ในครั้งนั้น ไม่ใช่ใครอื่น ก็ตัวหม่อมฉันเอง หม่อมฉันถวายทานครั้งยิ่งใหญ่ ก็ได้
ผลเพียงเกิดในเทวโลกเท่านั้น ส่วนนักพรตที่รับบริจาทานจากหม่อมฉัน ได้ไป
บังเกิดในพรหมโลกทั้งสิ้น ที่หม่อมฉันทูลพระองค์มานักองจะพอทรงเห็นได้แล้วว่า
พรหมจรรย์ประเสริฐกว่าทาน แต่ที่ขอพระองค์อย่าได้ทรงประมาทละเลยทาน
เสีย เพราะธรรมทั้งสองเป็นคู่กัน คือบริจาทาน และรักษาศีล” ตรัสแล้ว
เสด็จกลับไปยังทิพยวิมาน

บรรดาเทพเจ้าเมื่อได้ทราบข่าว พระอินทร์เสด็จไปแก้ปัญหาให้แก่พระเนมิราช
อาจารย์ของพวกเขา จึงพากันไปเฝ้าพระอินทร์ และทูลขอร้องไห้พระอินทร์เชิญ
พระราชานะมิราชขึ้นทิพยานำเสด็จมายังสถานนั้น ท้าวสักกะเทวราชจึงตรัสสั่งให้
พระมาตลีเทพบุตรลงไปรับเสด็จ พระเจ้าเนมิราชทรงรับคำเชิญของพระมาตลีเทพ-
บุตรด้วยความยินดี เสด็จขึ้นประทับบนรถแล้ว มาตลีเทพสารธิดิจึงทูลถามว่า พระองค์
มีพระประสงค์จะไปยังสถานที่อยู่ของผู้ทำบาปก่อนหรือ ของผู้ทำบุญก่อน ?

พระเจ้าเนมิราชตรัสขอให้พาไปยังสถานที่สัตว์ทำบาปก่อน มาตลีเทพบุตรจึงขับ
รถเวทยานต์ผ่านไปทางแม่น้ำนรกชื่อเวตรณ แล้วก็ทูลเล่าให้ฟังว่า เวตรณนี้เป็นแม่น้ำ
ที่สัตว์นรกมาได้รับความทรมานทุกข์ทรมานอยู่เพราะบาปกรรมที่ได้เคยทำไว้ แม่น้ำนี้
เต็มไปด้วยเงาวัลย์ มีหนามโตเท่าใบหอก ปลายหนามมีไฟลุกโชติช่วงอยู่ มีหลาว
เหล็กอันโตเท่าลำตาล ที่หลาวเหล็กนั้นมีสัตว์นรกถูกเสียบอยู่เหมือนปลาข้าง บนพื้น
น้ำมีใบบัวเหล็กแหลมคมคมมีดโกน เมื่อสัตว์นรกพลัดจากหลาวเหล็ก ก็จะตกลงไป
บนใบบัวเหล็ก และเมื่อพลัดจากใบบัวเหล็ก ก็จะตกลงไปในแม่น้ำซึ่งมีแสงไฟลุก
โชติช่วง ครั้นจมลงไปในน้ำ ก็จะถูกผู้คุมนรกเอาหอกแทง แล้วลากขึ้นมาบนฝั่ง
ให้นอนหงายอยู่บนเปลวไฟ เอาก้อนเหล็กแดงมีไฟลุกอยู่คอยค้ำเข้าไปในปาก สัตว์
นรกที่ตกอยู่ในแม่น้ำนี้ต่างก็อยู่กันมานานเป็นพัน ๆ ปีขึ้นไป

เมื่อพระเจ้าเนมิราชตรัสถามพระมาตลีเทพบุตรว่า สัตว์เหล่านั้นได้ทำบาปอะไร
ไว้จึงได้มาตกอยู่ในแม่น้ำนรกเช่นนั้น ? พระมาตลีทูลตอบว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ สัตว์
เหล่านั้นได้ทำบาปหยาบเข้าทารุณกรรม ทั้งจี ทั้งปล้น ทั้งทำร้ายให้คนอื่นได้รับบาดเจ็บ

หรือทูลพลาพถึงตาย ทูลตอบแล้วพระมาตลีเทพสารดีก็ได้ขับรถพาพระเนมิราชไปทอ
พระเนตรสัตว์นรกที่ถูกฝูงสุนัข และฝูงแร้ง ฝูงกา กลุ้มรุมทำร้ายเคี้ยวกิน และนรก
ชุมอื่น ๆ ชนอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ล้วนแต่ทนทุกข์เวทนาทั้งนั้น พระมาตลีเทพ
สารดีนำพระราชพาไปทอพระเนตรนรกชุมต่าง ๆ ยังไม่ทันหมด ก็ได้รับเทวบัญชา
จากพระอินทร์ ให้เสด็จไปยังเทวโลกโดยเร็ว

จึงเป็นอันว่าการเสด็จทอพระเนตรสัตว์ นรกของพระราชเนมิราชก็ต้องยุติลง
เพียงนั้น ครั้นพระมาตลีเทพสารดีขับรถมุ่งขึ้นสู่เทวโลก พระเจ้าเนมิราชก็ทอพระเนตร
เห็นวิมานของเทพธิดาวารุณีมี ๕ ยอด ภายในวิมานนั้นมีเครื่องตกแต่งบำรุงความสุข
ล้วนสวยงามและมีนางเทพอัปสรหรือนางฟ้านับพันแควล้อมอยู่ เมื่อพระราชารัสถาม
พระมาตลีว่านางเทพธิดาวารุณีได้ทำกรรมอะไรไว้ จึงได้มาเกิด ณ ที่นี้ ? พระมาตลี
ก็ทูลตอบว่า นางมีใจบุญ ได้ทำหน้าที่จิตอาสาในบำเพ็ญพรตให้แก่มิถุน และนอก
จากจะถวายอาหารพระโดยวิธีจับสลาก หรือที่เรียกว่า “สลากภัต” แล้ว นางยังบริจา
ทานและรักษาศีลอยู่ตลอดเวลา จึงได้มีวิมานอยู่เป็นที่สุขสบายอย่างนี้

พระมาตลีเทพสารดีได้พาพระเนมิราชไปทอพระเนตร วิมาน สวรรค์ ชั้น ต่าง ๆ
ของบรรดาเทพบุตรเทพธิดา แล้วก็ทูลให้ทราบถึงกรรมดีต่าง ๆ ที่เทพบุตรเหล่านั้น
ได้เคยทำมาแต่หนหลัง เช่น สร้างกุฎถวายสงฆ์ ตั้งนิตยภัตบำรุงสงฆ์ ถวายผ้าห่ม
อาหาร ดวงไฟ รักษาศีล ให้ทาน ถือความสัตย์ สร้างวัดวาอาราม คลอง สะพาน
บ่อหรือสระน้ำ ฯลฯ ให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

ในที่สุดพระมาตลีเกรงว่าจะพาพระเนมิราชเผลอเผลออยู่ช้าเกินไป จึงรีบเชิญ
เสด็จไปเฝ้าพระอินทร์ เพราะพระอินทร์กำลังประทับคอยอยู่แล้วพร้อมด้วยบรรดา
เทวดา พอได้ทราบว่าพระเนมิราชเสด็จมา ทวยเทพเทวดาเหล่านั้นต่างก็ถือของหอม
เครื่องอบ และดอกไม้ทิพย์ ไปคอยรับเสด็จ พระเจ้าเนมิราชประทับอยู่บนสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ได้ ๗ วันก็เสด็จกลับยังมีมิถุนคร และได้ตรัสเล่าเรื่องที่พระองค์ได้ผ่าน
พบเห็นมาให้ประชากรชาวภูผาฟัง และสรุปว่า หากผู้ใดต้องการจะได้ไปอยู่วิมาน ก็ขอ
ให้ประพฤติตนชอบ บริจาคทาน และรักษาศีลด้วยดีเถิด

พระเจ้าเนมิราชครองราชสมบัติโดยชอบธรรมตลอดมา จนกระทั่งวันหนึ่งภาษา-
 มาลากราบทูลว่าพระเกศาของพระองค์หงอก ก็รับสั่งให้ถอนพระเกศาหงอกนั้นด้วย
 แหนบทองคำวางไว้บนพระหัตถ์ ทอดพระเนตรเห็นก็สลดพระทัย ก็ดลพระราชสมบัติ
 ทันที จึงตรัสเรียกพระโอรสมา มอบราชสมบัติให้แล้วก็เสด็จออกผนวชเจริญ
 พรหมวิหาร ได้สำเร็จอภิญญาสมบัติ เมื่อสวรรคตก็ไปบังเกิดบนเทวโลก

คติธรรมที่ได้จากชาดกเรื่องนี้ ก็คือให้พิจารณาโทษของความชั่ว ให้เห็นผล
 ของการกระทำแต่ความดี และไม่ประมาทในสังขารที่ก่อขึ้นขึ้นเป็นตัวเรา ดังเช่น
 ที่พระเนมิราชทอดพระเนตรเห็นผมหงอกบนพระเศียรแล้วก็สลดพระทัย ทรงออก
 ผนวชหาความสุข อันเป็นสิทธิของพระองค์อย่างแท้จริง

พระมโหสถ

ทรัพย์ กับ บัญญา อะไรจะดีกว่ากัน? ปัญหาถกเถียงกันมานานแล้ว แต่ก็ยังเป็นปัญหาที่ไม่รู้จักจบลงไปได้ บางพวกว่าทรัพย์ดีกว่า เพราะทรัพย์เป็นแก้วสารพัดนึก จะต้องการอะไรก็ได้ ไม่เห็นจำเป็นต้องมีปัญญาเลย แต่บางพวกว่าปัญญาดีกว่าทรัพย์ เพราะทรัพย์ที่หามาได้ต้องอาศัยปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาจะหาทรัพย์ได้อย่างไร?

มโหสถ เป็น บุรุษยอดเยี่ยมในเรื่องนี้ เป็นบุตรของเศรษฐีสิริวิมกะ กับ นางสมนาเทวี เมื่อคลอดออกมา มีแท่งโอสถอยู่ในมือ เศรษฐีผู้บิดาเป็นโรคปวดศีรษะมา ๗ ปี จึงเอาแท่งโอสถนั้นมาฝนที่หินบด แล้วทาที่หน้าผาก ก็หายปวดศีรษะทันที ความศักดิ์สิทธิ์ของยา หรือที่เราเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “โอสถ” นั้นได้แพร่หลายไปทั่ว ใครเจ็บไข้ก็มาหาเศรษฐี เมื่อได้โอสถรักษาก็หายไข้ทุกคน เศรษฐีจึงตั้งชื่อบุตรว่า “มโหสถ” ซึ่งในที่นี้จะเรียก “มโหสถ” ตามที่นิยมสะกดกัน

มโหสถมีเพื่อนเด็ก ๆ รุ่นเดียวกันมากมาย จึงเล่นหัวกันอย่างสนุกสนาน จนอายุได้ ๗ ขวบ ปรากฏว่ามโหสถ มีรูปร่างงดงามและแข็งแรงยิ่งกว่าเด็กอื่น ๆ วันหนึ่งขณะที่เล่นกันเพลินอยู่ ฝนตกลงมา มโหสถจึงวิ่งไปหลบที่ศาลาหลังหนึ่ง เพราะต้องหาที่กำบัง ตั้งแต่นั้นมามโหสถก็มักจะสร้างที่สำหรับเล่นให้สะดวกสบาย ไม่ต้องตากแดดตากฝน จึงเรียไรเงินจากเพื่อน ๆ คนละ ๑ กหาปณะ เท่ากับ ๔ บาท เมื่อได้ครบทุกคนแล้วก็ไปเรียกช่างมาจัดทำเป็นสถานสงเคราะห์หญิงอนาถา ๑. เป็นที่พักสำหรับสมณพราหมณ์ ๑. เป็นห้องพักสำหรับคนเดินทาง ๑. และจัดเป็นห้องสำหรับเก็บข้าวของและสินค้าของพ่อค้าผู้มาพักอีก ๑.

ห้องเหล่านี้เมื่อสร้างเสร็จแล้ว มโหสถก็ให้ตกแต่งอย่างสวยงาม มีประตูทางหน้าमुख มีสนามเล่น มีโรงวินิจัยคดี ทุกห้องมีภาพสวย ๆ งาม ๆ ที่จิตรกรได้วาดไว้อย่างวิจิตรบรรจง นอกจากนี้ยังได้สร้างสระบัวอันตาตาสไปด้วยดอกบัวนานาชนิด เมื่อสร้างเสร็จแล้วคูลงไปโอโถงคล้ายเทวสถาน หรือที่ประชุมแห่งบรรดาเทวดาทั้งหลาย มหาชนมาประชุมกันเป็นจำนวนมาก มโหสถก็ทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินคดีที่ผู้คนมาขอร้องให้ตัดสิน เพื่อให้ได้ความยุติธรรมแก่พวกเขา

กล่าวถึงพระเจ้าวิเทหราชกษัตริย์แห่งมิดิลานคร ทรงมีบัณฑิตประจำราชสำนัก
อยู่ ๔ คน คือ เสนกะ ปุกกุสะ กามินทะ และ เทวินทะ บัณฑิตทั้ง ๔ นี้ เคยกราบ
ทูลพระเจ้าวิเทหราชเมื่อ ๗ ปีมาแล้วว่า จะมีบัณฑิตคนที่ ๕ เกิดขึ้น และจะมีสติปัญญา
เหนือพวกเขาทั้ง ๔ คน พระเจ้าวิเทหราชทรงนึกถึงคำกราบทูลในครั้งนั้นได้ จึงให้
อำมาตย์ ๔ คน แยกทางกันไปสืบหาคน อำมาตย์คนที่ไปทางทิศตะวันตกได้เห็นสถานที่
ที่โอโดงคล้ายเทวดาสถาน ก็ประหลาดใจยิ่งนัก จึงเข้าไปตามผู้ที่มาเข้าประชุมกัน ณ ที่
นั้น ก็ได้ความว่า บัณฑิตคนที่ ๕ นี้นามมโหสถผู้รู้แน่แล้ว มโหสถเป็นเด็กฉลาด รู้จัก
วิธีการช่างและเป็นผู้ออกความคิดสร้างสถานถาวรณีย์แห่งหนึ่ง พวกเขากำลังส่งคน
ไปกราบทูลพระราชว่าได้พบบัณฑิตคนที่ ๕ แล้ว คือ มโหสถ อายุเพียง ๗ ขวบ
หากมีความฉลาดเกินอายุหลายเท่า แต่เสนกะเป็นผู้ที่ไม่อยากเห็นใครดีกว่าตนจึงแกล้ง
กราบทูลว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องเล็กน้อยเหลือเกิน เพราะใครๆ ก็สร้างได้ พระเจ้า
วิเทหราชจึงทรงนิ่งเพื่อกอຍคူปัญญาของมโหสถต่อไป

เรื่องราวต่อไปนี้เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นแวฉลาดของมโหสถ ผู้สามารถใช้
ปัญญาวินิจฉัยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จได้เป็นเรื่องราวๆ ไป

เรื่องตามชนเนอ

วันหนึ่งมโหสถไปที่สนามเล่น มีเหยี่ยวตัวหนึ่งโฉบเอาชิ้นเนื้อได้แล้วบินไป
พวกเด็ก ๆ เห็นเหยี่ยวคาบชิ้นเนื้อบินมา ก็วิ่งไล่ตาม ขณะที่วิ่งไปได้แต่แขนงเหยี่ยว
แล้วก็ทะโกน หวังจะให้เหยี่ยวทั้งชิ้นเนื้อ เท้าสะคุตตอบบ้าง หินบ้าง ฯลฯ ล้มลุกคลุก
กลานไปตาม ๆ กัน

มโหสถเห็นเพื่อนๆ ได้รับความลำบาก จึงอาสาจะให้เหยี่ยวทั้งชิ้นเนื้อนั้น
ให้ได้แล้วมโหสถก็วิ่งไปด้วยกำลังรวดเร็วคลุมพัด ไม่แขนงนุข้างบนเลย หากวิ่ง
เหยียบเงาเหยี่ยวแล้วปรบมือ ส่งเสียงดังลั่น เหยี่ยวตกใจจึงทั้งชิ้นเนื้อ มโหสถเห็น
เงาชิ้นเนื้อหล่นก็รีบวิ่งไปโดยไม่ตกถึงพื้นดิน คนทั้งหลายเห็นความสามารถของมโหสถ
ก็ส่งเสียงโห่ร้องด้วยความยินดี อำมาตย์เห็นดังนั้นจึงส่งคนไปกราบทูลให้พระเจ้า
วิเทหราชทรงทราบ พระเจ้าวิเทหราชรับสั่งถามเสนกะบัณฑิตว่าจะให้รับมโหสถเข้ามาได้หรือ

ยัง เสนก่กว่ายังเรื่องเล็กน้อยอยู่ ไม่ยอมให้รับ พระราชาจึงสั่งให้คอยททลองดู
มโหสถต่อไปอีก

เรื่องโคของใคร?

ชายชาวบ้านเดียวคบมโหสถคนหนึ่ง ชื่อโคมาตัวหนึ่ง ขณะที่นำโคไปเลี้ยง
ก็ปล่อยให้โคกินหญ้าอยู่ ตนเองนอนอยู่ใต้ต้นไม้หลับไป โจรเดินมาเห็นเจ้าของโค
หลับ ก็ลักโคหนีไป ชายเจ้าของโคตื่นขึ้นมาไม่เห็นโคก็เที่ยวค้นหา มองเห็นโจรจึง
โค ก็วิ่งตามไปถึงโคเอาไว้ แต่โจรอ้างว่าเป็นของตน ต่างฝ่ายต่างเถียงกัน คนหนึ่ง
หลายไถ่ยืน ต่างก็หยุดดู ข้างมโหสถนั้น พอเห็นหน้าก็รู้ว่าใครเป็นเจ้าของ แต่แกล้ง
ทำเป็นถามเรื่องราวๆ และคิดจะตัดสินโดยให้มหาชนลงมติ จึงถามโจรว่าให้โคกิน
และดื่มอะไร โจรตอบว่าให้ดื่มยาสูบ กับให้กินถั่วกึ่งงา และกินแป้ง ครั้นหนีไป
ตามเจ้าของโค ชายเจ้าของโคก็ตอบว่า ให้กินหญ้าแต่เพียงอย่างเดียว เพราะตนเป็น
คนจน

มโหสถได้ฟังคำให้การของคนทั้งสองแล้วก็ให้คนใช้ไปเอาใบประยงค์มาตำใน
ครก ขยำนํ้าให้โคกิน โคนินน้ำเข้าไป ในไม่ช้าก็อาเจียนออกมาเป็นหญ้า มโหสถจึง
ประกาศให้ประชาชนรู้ความจริง และในขณะเดียวกันก็สั่งสอนให้โจรประพฤติตนเป็น
คนดี

เมื่ออำมาตย์นำความขึ้นกราบทูลให้พระราชาทรงทราบเรื่องนี้ พระราชาก็เห็น
ว่าถึงเวลาที่ควรจะรับมโหสถเข้าเป็นบัณฑิตในราชสำนักได้แล้ว แต่ เสนก่บัณฑิตยัง
ทูลคัดค้านอยู่ โดยอ้างว่าใคร ๆ ก็สามารถตัดสินความเรื่องโคนี้ได้ เพราะฉะนั้น
ขอให้ทรงรอไปก่อนเถิด พระราชาจึงมีรับสั่งให้รอๆต่อไป

การททลองและรอคอยผลเพื่อจะให้เสนก่บัณฑิตยอมเห็นชอบ ด้วยว่ามโหสถเป็น
บัณฑิตจริง ได้กระทำต่อมอีก ๔-๕ เรื่อง เช่น เรื่องปล้องสายสร้อยคอ เรื่องค้าย
กลุ่ม เรื่องลูกของใคร? เรื่องเมียใครแน่? ฯลฯ พระอินทร์เองก็ปรารภว่าจะให้คน
ทั่วไปได้ประจักษ์ในปัญญาความ คึกอันเปรี๊ยะปราดของมโหสถ ครึ่งหนึ่งจึงแปลง
กายเป็นมนุษย์ มาลักเอาารถของชายคนหนึ่งขับหนีไป บุรุษเจ้าของรถมาทันเห็น จึง

ตะโกนร้องเรียกไว้ พระอินทร์แปลงก็ไม่ยอมปล่อยรอด แต่บุรุษนั้นยอมปล่อย มโหสถจึงประกาศให้ทราบว่า แท้จริงรตนนั้นเป็นของชายคนนั้น ส่วนพระอินทร์แปลง เป็นขโมย แต่การที่พระอินทร์ทำเช่นนั้นก็เพื่อช่วยประกาศสติปัญญาของมโหสถ แล้วพระอินทร์ก็ตรัสชมเชยและอวยพรให้มโหสถอยู่เป็นสุข

พระเจ้าวิเทหะได้ทดลองปัญญามโหสถตามคำทำของเสนกะอีกมากมายหลายเรื่อง เช่น ได้ตรัสถามปัญหาเรื่องท่อนไม้เล็ก ๆ ว่าท่อนไหนเป็นโคน ท่อนไหนเป็นปลาย ทั้ง ๆ ที่ท่อนไม้นั้นได้กลิ้งไว้เท่ากันหมดแล้ว แต่มโหสถก็ตอบได้โดยพิสดารหลักให้เห็นด้วยว่า ทางโคนจมน้ำเพราะน้ำหนักมาก ส่วนทางปลายเบาจึงลอยน้ำ

เมื่อถึงปัญหาว่าจะรู้ได้อย่างไรว่ากะโหลกศีรษะอันไหนเป็นของชาย และอันไหนเป็นของหญิง มโหสถก็ตอบได้อีกว่า แสกกะโหลกศีรษะของชายตรง แต่แสกกะโหลกศีรษะของหญิงคด ครั้นถึงปัญหาว่า งูตัวไหนเป็นตัวผู้ ตัวไหนเป็นตัวเมีย มโหสถก็ตอบได้อีกว่า

ตัวผู้
หัวและหางงูใหญ่
ลายงูติดต่อกัน
นัยน์ตาใหญ่

ตัวเมีย
หัวและหางเรียวเล็ก
ลายงูขาดไม่ติดต่อกัน
นัยน์ตาเล็ก

ถึงปัญหาเรื่องไก่ เป็นเรื่องแปลกมาก เพราะพระเจ้าวิเทหราชสั่งให้ชาวหมู่บ้านหนึ่งส่งโคตัวผู้ มีลำตัวขาว และมีเขาที่เท่า ตลอดจนมีโหนดที่ศีรษะด้วยส่งไปให้พระองค์ ถ้าไม่ส่งจะถูกปรับ ชาวบ้านเหล่านั้นหมดปัญญา แต่มโหสถสามารถทราบได้ว่าพระราชามาถึงไก่ขาวทั้งตัว จึงส่งไปให้พระองค์ ก็ปรากฏว่าชาวบ้านไม่ถูกปรับเลย เพราะโคผู้ก็คือ ไก่ตัวผู้สีขาว มีเขาที่เท่าคือเคียว และมีโหนดที่ศีรษะคือหงอน

ปัญหาต่าง ๆ ที่พระราชาดังชนได้ถามและทอดลองปัญญาของมโหสถนั้นยังมีอีกมากมายหลายประการ แต่สรุปรวมแล้วก็ล้วนแสดงว่ามโหสถเป็นผู้มีปัญญาดวิเศษทุกเรื่อง เช่น เรื่องแก้วมณี เรื่องวัวตัวผู้ตกหลุม ปัญหาเรื่องข้าว เรื่องชิงช้า เรื่อง

สระน้ำ เป็นต้น ทำให้พระราชพอพระทัยในความฉลาดของมโหสถยิ่งนัก จนในที่สุดแม้บัณฑิตเสนก็จะยังทูลทักทานมิให้ตั้งมโหสถขึ้นเป็นบัณฑิตคนที่ ๕ ในราชสำนัก แต่พระราชาก็ไม่ทรงยอมเชื่ออีกต่อไปแล้ว ตรัสสั่งให้ไปตามมโหสถกับบิดามาเฝ้า พร้อมกับให้นำม้าอัสตรมาด้วย

มโหสถให้บิดาเข้าไปเฝ้าพระราชาก่อนพร้อมด้วยของถวายและบริวารเศรษฐีพันคน แล้วนัดหมายให้บิดาสั่งเกตไว้ว่าถ้าบิดาเห็นตนชำเลื่องเหลือบสายตา อันเป็นความหมายรู้กันเฉพาะเพียงพ่อลูก ก็ให้บิดาลุกจากที่นั่ง แล้วพุดเชิญให้ตนขึ้นนั่งบนอาสนะแทน

ครั้นบิดาเข้าวังไปแล้ว มโหสถก็แต่งกายสวยงามพาเพื่อน ๆ บริวารเด็กนั่งรถอย่างหรูหราเคลื่อนขบวนเข้าสู่พระนคร ขณะจะเข้าพระนคร ได้เห็นลาตัวหนึ่งเดินท่อม ๆ หากินอยู่ข้างคูน้ำ จึงบอกให้เพื่อนเด็ก ๆ ที่กำลังแข็งแรงช่วยไปจับลาตัวนั้นไว้ ผูกปากไม่ให้ร้อง แล้วเอาเสื้อล่าแพนห่อให้มิด จับลงนอนบนกระดานหามาด้วย

เมื่อได้รับอนุญาตจากพระราชแล้ว มโหสถก็พาบริวารทั้งหมดเข้าเฝ้า ณ ท้องพระโรงพลางชำเลื่องคุบิคาตามที่ได้นัดหมายกันไว้ ฝ่ายบิดาก็ร้องเรียกให้มโหสถขึ้นไปนั่ง ปรากฏว่ามโหสถรับลุกขึ้นไปนั่งแทนบิดาทันที ทำให้บัณฑิตทั้งสี่ซึ่งเข้าเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นด้วย พากันหัวเราะเยาะเย้ยและกล่าวติเตียนที่พ่อต้องลุกจากที่นั่งให้ลูก แสดงว่าลูกเข็นนี้เลวมาก ไม่สมควรจะยกย่องกันเลย

มโหสถสังเกตดูว่าพระราชามีพระพักตร์สลด จึงกราบทูลถามถึงสาเหตุ พระราชาก็ตรัสตอบว่าเป็นเพราะพระองค์ทรงผิดหวังที่มโหสถให้บิดาลุกจากอาสนะ แล้วตนก็เข้านั่งเสียเอง เพราะธรรมดาแล้วบิดาต้องสำคัญกว่าบุตร

มโหสถเห็นได้โอกาสจึงกราบทูลว่า เมื่อพระองค์รับสั่งให้ตนนำม้าอัสตร (ซึ่งดีกว่าม้าธรรมดา) มาถวาย ตนก็อยากจะกราบทูลว่าลาที่ตนนำมาด้วยนี้สำคัญกว่าม้า เพราะลาเป็นพ่อของม้าอัสตร จึงใคร่ขอให้พระองค์ทรงรับลานั้นไว้ แล้วรับบิดาของตนไว้ด้วย เพราะบิดาย่อมประเสริฐกว่าบุตร แต่ถ้าพระราชาทรงเห็นว่าบุตรประเสริฐกว่าบิดา ก็ขอให้พระราชารับตนไว้เสียเอง

พระราชาทรงก็พระทัยในคำตอบอันคมคายของมโหสถยิ่งนัก และบรรดาข้าราชการในท้องพระโรงต่างก็พากันชมเชยมโหสถที่กล่าวด้วยคำได้ถูกต้อง การที่มโหสถกราบทูลไปเช่นนั้นก็น่าใช่เป็นการตลกขบขันไม่ หากกราบทูลไปก็เพราะมีปัญหากเกิดขึ้น จึงแก้ปัญหาให้อีกฝ่ายหนึ่งจำนนไป ต่อจากนั้นพระราชาก็ทรงยกหมู่บ้านนั้นให้เศรษฐีศรีวิวัฒน์กะครอบครอง และขอมโหสถไว้ด้วยความรัก เพื่อเลี้ยงไว้เป็นโอรสของพระองค์เอง ทรงแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงเรือนนอก พระราชทานเครื่องใช้ไม่สอยให้ รวมทั้งบริวารเด็ก ๆ ทั้งพันคน มโหสถก็รับราชการมาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมีความเป็นอยู่อย่างผาสุกสำราญมาตลอด

แต่การทดลองปัญญาของมโหสถยังไม่จบสิ้น วันหนึ่งประชาชนนำความขึ้นกราบทูลพระราชามีแก้วมณีอยู่ในสระน้ำดวงหนึ่ง พระราชาจึงให้เสนกะบัณฑิตไปค้นหา และให้อาตวณมณีนั่นขึ้นมาให้ได้ เสนกะบัณฑิตพยายามเกณฑ์คนให้วิคหัจจนแห่งสระแล้ว ก็ยังหาแก้วมณีไม่พบ พอวันขึ้นเต็มสระแสงแก้วมณีก็ปรากฏอีก ให้วิคสระน้ำอีกก็ไม่พบแก้วมณี ในที่สุด พระราชาจึงตรัสสั่งให้มโหสถจัดการหาแก้วมณีให้ได้ มโหสถทราบแล้วว่า อย่างไรเสียแก้วมณีก็ต้องอยู่บนต้นตาลริมสระน้ำนั้นแน่ เพราะปรากฏแสงในเมื่อมีน้ำอยู่ในสระ จึงสั่งให้ราชบุรุษขึ้นไปถึงยอดตาล พบแก้วมณีอยู่บนยอดตาลในวังกา จึงให้นำมาถวายต่อพระหัตถ์พระราชา พระราชาดีพระทัยมาก ทรงเชื่อว่ามโหสถเป็นบัณฑิตแท้ และเก่งกว่าเสนกะบัณฑิตเสียอีก

นอกจากการทดลองเรื่องแก้วมณีบนวังกาแล้ว พระราชายังได้ทรงไต่ถามปัญหาเรื่องกิ่งก่าไต่ทอง เรื่องสิริกัปกาลกนิ และเรื่องแพะกับสุนัขว่าทำไมจึงเป็นมิตรกันไต่การตรัสปัญหาเรื่องหลังนี้ อันที่จริงแล้วบัณฑิตอื่น ๆ นอกจากมโหสถแล้วตอบกันไม่ได้เลย เพราะมิได้รู้เหตุผลแท้จริง จึงขอเลื่อนเวลาเพื่อจะได้คิด แต่มโหสถนั้นพอออกมาจากที่เฝ้า ก็รีบตรงไปเฝ้าพระนางอุทุมพรเทวี มเหสีของพระเจ้าวิเทโหราชทันทีเพื่อทูลถามว่าระหว่าง ๒ วันนี้ พระราชาประทับอยู่ที่ไหนนาน เมื่อได้รับคำตอบจากพระนางแล้ว มโหสถก็คิดแก้ปัญหามาได้

ส่วนเมื่อบัณฑิตทั้งสี่หมอบัญญา และพระราชโอรสได้ตรัสไว้ด้วยว่า ถ้าคิดแก้ไขได้ จะขับไล่ออกไปเสียจากแคว้นแคว้น บัณฑิตทั้ง ๔ จึงถามมโหสถ มโหสถก็ช่วยตอบให้ เพราะฉะนั้นเมื่อถึงวันที่พระราชกำหนดประชุมแก้ปัญา จึงปรากฏว่าบัณฑิตทุกคนสามารถแก้ปัญาได้ทั้งหมด ทำให้พระราชพอพระทัยเป็นอย่างยิ่งเพราะทรงสำคัญว่าบัณฑิตทั้งห้า รู้ได้ช่วยปัญาของตนเอง จึงพระราชทานรางวัลให้มากมาย แต่ภายหลังพระนางอุทุมพรเทวีได้ทราบเข้า ก็กราบทูลความจริงให้พระองค์ได้ทรงทราบ ทำให้พระราชยิ่งทรงเห็นคุณงามความดีของมโหสถมากยิ่งขึ้น

เรื่องที่ได้ออกไปตามปัญาอีกต่อไป ได้แก่เรื่องทรัพย์และยศ กับปัญาว่าอะไรจะดีกว่ากัน เสนกษัตริย์ว่ามีทรัพย์และยศประเสริฐกว่า ส่วนมโหสถว่ามีปัญาประเสริฐกว่า เพราะเมื่อเกิดปัญาขึ้นแล้ว คนฉลาดเท่านั้นที่จะแก้ไขได้ ส่วนคนโง่เปรียบเหมือนอยู่ในที่มืด ไม่อาจจะแก้ปัญาอะไรได้ ทั้งจะมัวเมาหลงใหลอยู่กับยศและทรัพย์ จนถูกบีบคั้นให้มีผิดคิดและมโนทัศน์ พระราชาได้ทรงฟังก็ทรงเห็นด้วยกับมโหสถอย่างเต็มที่ จึงพระราชทานรางวัล และชุบเลี้ยงให้มโหสถเป็นปราชญ์ใหญ่ประจำราชสำนัก อยู่มาจนกระทั่งมโหสถอายุได้ ๑๖ ปี ก็ปลอมตัวเป็นช่างชุผ้าออกไปยังหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

ณ หมู่บ้านแห่งนี้ มโหสถได้พบกับหญิงสาวคนหนึ่ง ชื่ออมร ทั้งสองเกิดความถูกใจกัน และมีความเป็นนักปราชญ์เหมือนกัน ต่างสนทนากันด้วยภาษาของนักปราชญ์ จะพูดจาสิ่งใดก็เป็นทีที่เข้าใจกัน จนกระทั่งมโหสถได้ไปถึงบ้านของนาง และได้ชวนเสื้อผ้าให้บิดามารดาของนางก่อนด้วยความชำนาญคล่องแคล่ว ต่อจากนั้นมารดาของนางก็ไปบอกตามชาวบ้าน ให้นำเสื้อผ้าเก่า ๆ มาจ้างมโหสถปะชุน มีคนมาจ้างมากมาย และมโหสถก็สามารถทำได้อย่างรวดเร็วและประณีต เพียงวันเดียวได้เงินถึง ๑,๐๐๐ กหาปณะ

ทั้งสองคนได้ลงใจและผูกพันอยู่เป็นเวลานานพอสมควร ครั้นแล้วมโหสถก็มอบเงิน ๒ พันกหาปณะให้แก่บิดามารดาของนางอมร และพูดสวณางต่อบิดามารดาแล้ว ก็พานางกลับไปยังบ้านเมืองของตน ตลอดทางจนกระทั่งกลับบ้าน มโหสถได้ทดลองนำใจนางต่าง ๆ นานา จนกระทั่งเป็นที่แน่ใจว่านางเป็นหญิงที่ถูกใจตน และทั้ง

คิ^๕ทั้งงามพร้อมทุกประการ เมื่อได้นำความขึ้นกราบทูลพระราชแล้ว พระราชาก็โปรดให้จัดพิธีมงคลสมรสอย่างสมเกียรติ ทั้งคู่จึงได้อยู่ร่วมกันเป็นผาสุกตลอดมา จนกระทั่ง.....

อยู่มาวันหนึ่งเสนกะได้ปรึกษากับเพื่อนบัณฑิตทั้งสาม เพื่อหาอุบายกำจัดมโหสถเสีย โดยเสนกะลักเอาปืน ปุ่กกุสะลักดอกไม้ทอง กามินท์ลักผ้าคลุมบรรทม ส่วนเทวินท์ลักฉลองพระบาททองคำของพระราชไปไว้เสียที่บ้านมโหสถ เมื่อสำเร็จตามอุบาย^๕แล้ว พระราชาก็จะลงโทษมโหสถอย่างหนัก

เมื่อแรกพระราชาก็เข้าพระทัยผิด ว่ามโหสถต้องเป็นโจรลักสิ่งของเหล่านี้จริง เพราะมโหสถหนีไป และตั้งแค้นมโหสถหนีไปแล้ว ราชสำนักของพระองค์ก็เงยบงกาไม่ครึกครื้นเหมือนเมื่อครั้งที่มีมโหสถยังอยู่ เทวดาผู้สิงอยู่ ณ เศวตฉัตรของพระราชทราบถึงความซื่อสัตย์สุจริตของมโหสถ^๕ จึงทูลถามปัญหาพระราช ๔ ข้อ ขอให้พระราชตอบและแก้ปัญหานั้น จะแก้ด้วยพระองค์เองหรือหาผู้อื่นมาแก้ให้ก็ได้ พระราชาได้ทรงฟังปัญหาทั้ง ๔ ข้อแล้ว ก็หมดปัญญาที่จะตอบ ทรงขอผิดไปว่าจะแก้ปัญหาก^๕ ๔ ข้อในวันรุ่งขึ้น เทวาก็ยอมอนุญาต และกำชับว่าหากแก้ปัญหานี้ด้วยพระองค์เองไม่ได้ หรือหาผู้อื่นมาแก้ไม่ได้ พระองค์จะต้องได้รับเทวทัณฑ์อย่างหนัก

พระราชาก็ได้แต่หาวค่วนในพระทัย ครั้นรุ่งขึ้นเข้าจึงตรัสเรียกบัณฑิตทั้งสี่เข้ามาให้ช่วยแก้ปัญหาก^๕ ๔ ข้อ^๕ แต่บัณฑิตเหล่านั้นก็หมดปัญญา ทูลตอบไม่ได้ ตกตอนกลางคืน เทวาก็ออกมาทูลถามพระราชว่าทรงแก้ปัญหาก^๕ ได้หรือยัง เมื่อพระราชตรัสตอบไม่ได้ เทวาก็จึงแนะนำให้ตรัสเรียกมโหสถมาแก้ปัญหาน^๕ ถ้ามิฉะนั้นพระองค์จะถูกลงโทษอย่างหนัก เทวาก็ได้ทูลเตือนสติพระองค์ว่าอย่างมง่ายไปนัก มีไฟอยู่แล้วยิ่งไม่ควรจะเป่าแสงทิ้งห้อยอีก

พระราชาก็ถูกความเช่นนั้น ก็จำใจต้องให้อำมาตย์ออกไปเที่ยวค้นหาและเชิญตัวมโหสถมา ปราบกฏว่ามโหสถไปทำงานเป็นช่างปั้นหม้ออยู่ เนื้อตัว^๕ เบือนคินเห็นยาวมอมแมม พระราชาก็แค้นพระทัยว่ามโหสถมีความซื่อสัตย์สุจริตจริง มิได้คิดก่อการร้ายเป็นศัตรูกับพระองค์แต่ประการใด จึงรับสั่งแก่อำมาตย์ให้ไปบอกมโหสถให้กลับ

บ้าน อาบน้ำแต่งกายตามศักดิ์ที่พระองค์ทรงมอบให้ก่อน แล้วจึงค่อยกลับมาเฝ้าพระองค์

เมื่อได้เข้าเฝ้าพระราชเจพระพักตร์แล้ว ในชั้นแรกมโหสถได้ทูลตอบคำซักถามของพระราชในทางธรรมจนเป็นที่พอพระทัยก่อน ครั้นแล้วเมื่อพระราชจะให้มีมโหสถแก้ปัญหา จึงโปรดให้มีมโหสถขึ้นนั่งในที่สูง ส่วนพระองค์เองประทับในที่ต่ำ ตรัสถามหาปัญหาทั้ง ๔ ข้อนั้น ซึ่งมีมโหสถก็สามารถตอบได้อย่างกระจ่างแจ่มแจ้งทั้งหมด ทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่ทั้งมนุษย์และเทวกายิ่งนัก ในที่สุดพระราชก็พระราชทานตำแหน่งมหาเศรษฐีให้แก่มโหสถ ตั้งแต่นั้นมา มโหสถก็ปรากฏเกียรติยศยิ่งใหญ่ และมีความรุ่งเรืองยิ่งกว่าบัณฑิตทั้งสี่เสียอีก

ความรุ่งเรือง ของมโหสถยังทำให้บัณฑิตทั้งสี่มีใจริษยาหนักขึ้น จึงทูลยุแหย่พระราชโดยกล่าวหาว่ามโหสถคិតกบฏ เพราะมโหสถพูดว่าไม่ควรจะบอกความลับแก่ใคร ๆ เมื่อแรกพระราชก็ไม่ทรงเชื่อแต่บัณฑิตทั้งสี่ช่วยกันหาเดิมเสียจนทรงเชื่อ ถึงกับส่งพระแสงขรรค์ให้เสนกะ เพื่อให้เสนกะฆ่ามโหสถเสียให้สิ้นสิ้นหนาม แต่เดชะบุญ คนทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ส่วนคนทำชั่วเวรก็ย่อมสนองเช่นเดียวกัน จึงบันดาลให้บัณฑิตทั้งสี่ไปถูกกันเองถึงเรื่อง “ความลับ” ที่ตนคิดว่าควรบอกให้เพื่อนกันทราบได้ แต่สถานที่ที่คนทั้งสี่นั่งคุยกันนั้น คือบนหลังถั่วสาร ซึ่งมีมโหสถเข้าไปแอบซ่อนอยู่ก่อนแล้ว เพราะฉะนั้นมโหสถก็เลยได้ทราบเรื่อง “ความลับ” ของบัณฑิตทั้งสี่ ซึ่งล้วนบ่งถึงความเลวทรามเสียหาย ใช้ไม่ได้ทั้งสิ้น

พระไม่เข้ากับคนผิด จึงบันดาลให้พระราชทรงระลึกถึงคุณความดีของมโหสถที่มีได้เคยทำความเลื่อมใสมาสู่พระองค์เลย เมื่อครั้งที่เทวคาถามปัญหา ถ้าพระองค์ไม่ให้มโหสถ พระองค์ก็ต้องสิ้นชีพไปแล้ว ทรงคิดดังนั้นแล้วก็ไม่สบายพระทัย จึงตรัสเล่าให้พระมเหสีฟัง พระมเหสีก็ร้อนพระทัย รีบช่วยมโหสถโดยส่งข่าวไปบอกให้ระวังตัว และไปโน้มน้าวให้ไปคนเดียว ให้มีมหาชนมาล้อมรอบเป็นเกียรติยศไว้ด้วย

เมื่อมโหสถไปถึงประตวง จึงไม่ปรากฏว่ามีอันตรายอะไร มีหน้าซ้ำ มโหสถ
ยังลงจากรถถวายบังคมพระราชาก็ พระราชาตรัสถาม มโหสถก็เลยกราบทูลเรื่อง
เมื่อตอนกลางคืนที่ตนได้นินมาให้ทรงทราบ พระราชาทรงพระพิโรธ ให้เอาบัณฑิต
ทั้งสี่ไปฆ่าเสีย แต่มโหสถมีความสงสารได้พยายามเพ็ดทูลขอพระราชทานโทษบัณฑิต
ทั้งสี่ไว้จนได้รับพระราชทานอภัย ไม่ต้องถูกประหาร และยังได้กลับดำรงตำแหน่ง
บัณฑิตอยู่อย่างเดิม

ส่วนมโหสถได้พยายามรับราชการและทะนุบำรุงบ้านเมืองอย่างเต็มความสามารถ
มีการตระเตรียมป้องกันพระนครโดยมิได้ประมาท และส่งจารบุรุษไปประจำตามนคร
ต่าง ๆ เพื่อให้เผ่าคอยสังเกตความเคลื่อนไหวของนครนั้น ๆ แล้วรายงานเข้ามา
ขณะนั้น ยังมีพระราชโอรสองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าจุลนีพรหมทัต มีบุโรหิตแสน
ฉลาดอยู่ด้วยคนหนึ่งชื่อเกวัญพราหมณ์ เกวัญพราหมณ์ผู้นี้ได้ยุยงให้พระเจ้าจุลนี-
พรหมทัตยกกองทัพไปเที่ยวตีเมืองอื่น ๆ จนได้รบทั้งหมดรวม ๑๐๑ เมือง ยกเว้น
เมืองเดียวคือ มิถิลานครของพระเจ้าวิเทหราช ที่มโหสถเป็นบุโรหิตประจำอยู่
เท่านั้น

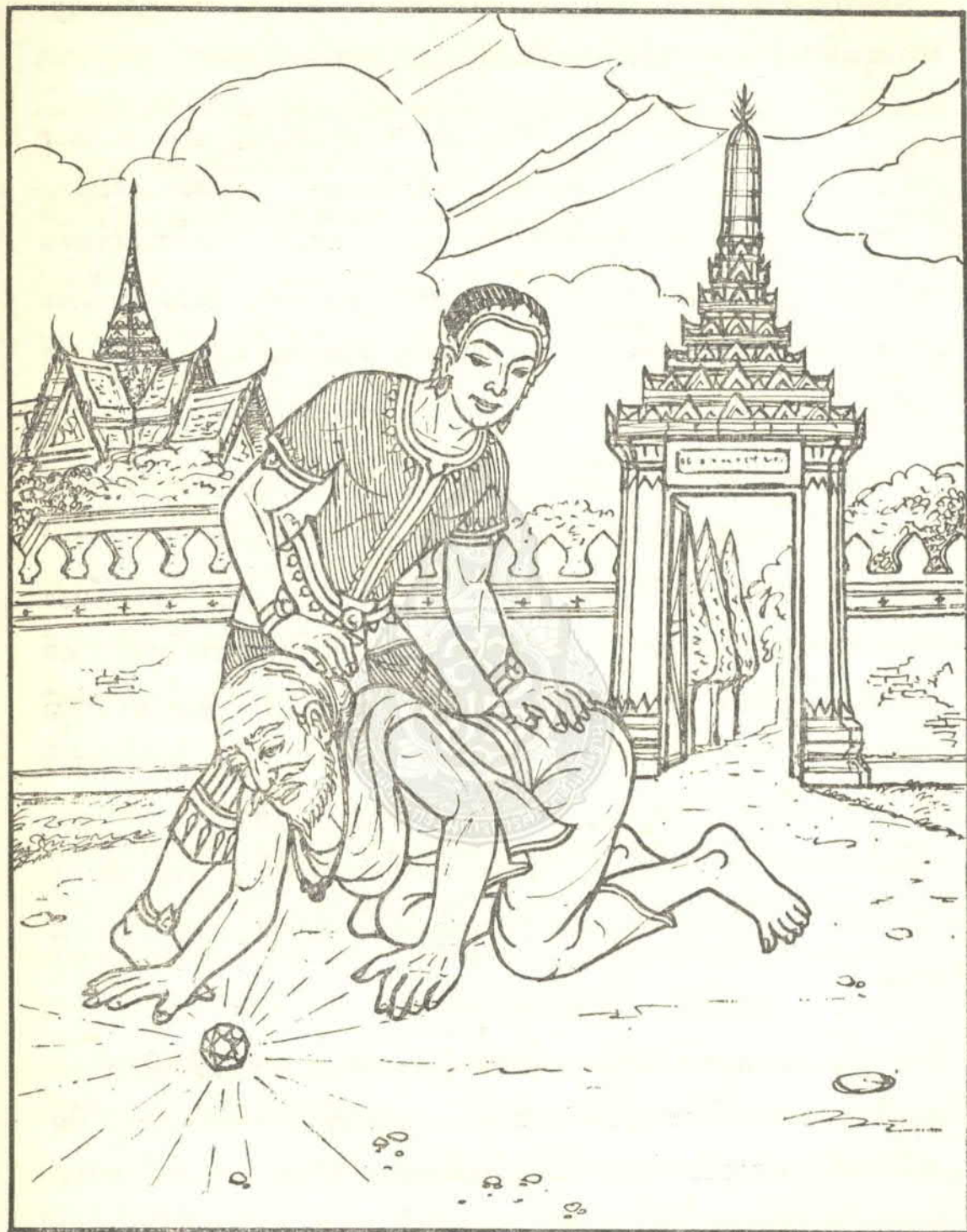
มโหสถได้รับข่าวความเคลื่อนไหวเหล่านี้จากทูตทหารเมืองต่าง ๆ ตามลำดับ
อยู่แล้ว จึงไม่ประมาท เตรียมตัวคอยรับศึกอยู่เสมอ อยู่มาวันหนึ่งได้ทราบว่พระ-
เจ้าจุลนีพรหมทัตยังไม่พอพระทัยที่ได้เมืองทั้ง ๑๐๑ เหล่านี้แล้ว ยังได้เตรียมสุรา
ผสมยาพิษไว้ให้ภษัตริย์ทั้ง ๑๐๑ นครนั้นดื่มฉลองชัยชนะเสียอีกด้วย มโหสถทน
ไม่ได้ที่จะเห็นการลอบฆ่าหม้อย่างทารุณเช่นนั้น จึงให้พวกทหารพันคนไปทำลายพิธี
ดื่มชาชัยบาน (คือดื่มฉลองชัยชนะ) นั้นเสียโดยสิ้นเชิง ซึ่งแท้จริงก็คือเหล่าสม
ยาพิษนั่นเอง ทำให้พระเจ้าจุลนีโกรธมากถึงกับเตรียมกองทัพเข้าโจมตีเมืองมิถิลา
ทันที มโหสถก็ได้ทราบความเคลื่อนไหวล่วงหน้าก่อนอีก จึงสั่งวางอุบายให้พวก
ชาวเมืองจัดงานเลี้ยงคริ่งใหญ่ มีการพ้อร้องขับร้องกันอย่างสนุกสนานเฮฮา ครั้น
ทหารพระเจ้าจุลนีเข้าโจมตี ทหารของมโหสถซึ่งเตรียมพร้อมอยู่แล้ว ก็ต่อสู้จน

กองทัพของฝ่ายศัตรูแตกพ่ายไป สรุปความว่าไม่ว่าพระเจ้าจุลนี้จะคบคิดกับเกวัญ-
พราหมณ์ทำอะไรขึ้นมา มโหสถก็แก้ไขได้ด้วยอุบายที่เหนือกว่าเสมอ

ครั้งหนึ่งมโหสถยื่นแ้วมณเฑาะว์ใหญ่และมีน้ำหนักมากให้เกวัญ แต่ด้วยความโลภ
เกวัญรับไม่ไหวแ้วนั้นก็ตกลงบนพื้นดิน เกวัญจึงก้มลงเก็บ มโหสถก็แกล้งกดคอ
เกวัญลงถูกกับพื้นเสีย ทหารของมโหสถก็เลยเก็บแ้วมณเฑาะว์นั้นไป คนทั้งหลายจึงเห็น
เหมือนกับเกวัญน้อมตัวลงกราบแทบเท้าของมโหสถ พระเจ้าจุลนี้และกษัตริย์ทั้งร้อย
เอ็ดคนรทอพระเนตรเห็นดังนั้น ก็แน่พระทัยว่าพระองค์เป็นฝ่ายแพ้ จึงต่างองค์
ต่างขนม้าหนีไป

แต่เรื่องยังไม่ยุติอยู่เพียงนั้น เกวัญยังพยายามดำเนินอุบายชักนำให้พระเจ้า
วิเทหราชไปอภิเษกสมรสกับราชธิดาของพระเจ้าจุลนี้ถึงเมืองปัญจาละ แล้วก็จะหา
อุบายฆ่าพระเจ้าวิเทหราชเสียที่เมืองปัญจาละนั่นเอง เมื่อแรกพระเจ้าวิเทหราชก็หลง
อุบายคำพูดของเกวัญที่กล่าวร้ายป้ายสีมโหสถ จนพระองค์หลงโกรธมโหสถ แต่
มโหสถก็หาได้อือสาพระราชาแต่ประการใดไม่ เพราะคิดเสียว่าพระราชาเป็นผู้มี
อุปการคุณ แม้จะทรงคุณค่าดั่งพ่อ ทุบตี หรือเลือกใส่ไล่ส่งอย่างไร ก็ไม่ถือเอามา
เป็นเหตุลบล้างบุญคุณ เพราะฉะนั้นมโหสถจึงได้พยายามช่วยเหลือพระองค์ทุกอย่าง
จนถึงกับให้ทหารขุดอุโมงค์อันมโหฬาร แล้วนำเสด็จพระองค์ฝ่าอุปสรรคผ่านพินัย
อันตรายต่าง ๆ ไปได้ทางอุโมงค์นั้น จนในที่สุดได้อภิเษกสมรสกับราชธิดาของพระ
เจ้าจุลนี้

ครั้นแล้วมโหสถก็นำเสด็จ พระเจ้าวิเทหราช พร้อมด้วย พระมเหสี ที่เพิ่ง อภิเษก
สมรสใหม่ ๆ และกษัตริย์พระญาติฝ่ายมเหสีอีก ๓ พระองค์ ลงเรือที่เตรียมพร้อมไว้ให้
แล้วก็ทูลเตือนพระองค์ให้เร่งออกเดินทางไปเสียจากกรุงปัญจาละ เป็นอันว่าพระเจ้า
วิเทหราชได้รอดพ้นจากเงื้อมมือข้าศึก และได้ราชธิดาของพระเจ้าจุลนี้เป็นข้าศึกมา
เป็นมเหสี ด้วยสติปัญญาและความรอบคอบของมโหสถนั่นเอง พระราชาจึงทรง
สรรเสริญคุณของมโหสถเป็นอันมาก

ନାଥରାଜାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ ଗୁମାସ୍ତା

ส่วนตัวมโหสถเองนั้นสูดสำห่อยู่ในอุโมงค์กรุงปัญจาละไปพลางก่อน เพื่อดูแลให้ทหารและชาวเมืองที่มาด้วยกับตนปลอดภัย ได้กลับบ้านไปเรียบร้อยแล้ว ตัวมโหสถเองจึงหาโอกาสเข้าไปทูลชี้แจงให้พระเจ้าจตุลันทรทราบดีว่า บัดนี้ พระองค์เป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างเต็มประตูแล้ว เพราะทหารของมโหสถได้จับทหารรักษาวังและบรรดาข้าหลวงของปัญจาละทั้งหมดไว้ได้แล้ว ขอพระองค์อย่าท้อสสุเลย ขอให้หนีถึงพระมเหสีซึ่งบัดนี้ตกเป็นตัวประกันอยู่ในกรุงมิติลานิก

ฝ่ายพระเจ้าจตุลันมั้นพระทัยอยู่ว่าพระองค์ได้ทรงพิทักษ์รักษาพระนครไว้ดีแล้ว จึงไม่ทรงเชื่อตามคำของมโหสถ หากแสดงพระประสงค์จะทอดพระเนตรอุโมงค์ของมโหสถ มโหสถก็นำเสด็จพระองค์ไปชมอุโมงค์อันสวยงามมโหฬารนั้น แล้วเลยถือโอกาสเหยียบสลักย่นที่ปิดประตูอุโมงค์เสีย ในเมื่อ พระเจ้าจตุลัน เสด็จออกมา พันอุโมงค์นั้นแล้ว มโหสถทูลขอทำความตกลงกับพระเจ้าจตุลันด้วยการถวายดาบต่อพระหัตถ์ของพระองค์ก่อน แล้วทูลว่าถ้าพระองค์อยากจะฆ่าตน ก็ขอให้ทรงฆ่าเสียด้วยดาบเล่มนี้ แต่หากทรงปรารถนาจะพระราชทานอภัยก็ขอให้โปรดให้อภัยแก่ตนเถิด

คำพูดของมโหสถทำให้พระเจ้าจตุลันพอพระทัยมาก เพราะเป็นการแสดงความเจตนาจะตายสวสติดำเนินอันสูงส่ง จึงตรัสถามมโหสถว่าเมื่อเป็นคนฉลาดมากถึงเพียงนี้แล้ว เหตุใดจึงไม่กตกรองราชสมบัติเสียเอง มโหสถทูลตอบว่าเพราะตนมีพรรคเนะว่านั่นเป็นความผิด เพราะเป็นการทำลายผู้อื่น ตนจะทำอย่างนั้นไม่ได้ ครั้นแล้ว มโหสถก็เปิดประตูอุโมงค์ ปล่อยให้บรรดาผู้ที่ติดอยู่ภายในออกมาได้ทั้งหมด

พระเจ้าจตุลันและพระราชาทัง ๑๐๑ นคร ออกมาได้แล้ว ต่างก็กล่าวคำขอบคุณมโหสถ มโหสถจึงถือโอกาสเล่าให้พระราชาทังหลายฟังว่า ตนมิได้ช่วยชีวิตของพระราชาเหล่านั้นเพียงครั้งนั้นเท่านั้น หากในครั้งก่อนก็เคยช่วยมาแล้ว คือ เมื่อครั้งที่พระเจ้าจตุลันกับกษัตริย์ทังหมดเสียด้วยสุราเจือยาพิษ แต่ที่พระเจ้าจตุลันทำไปทั้งนั้นก็เพราะหลงเชื่อคำยุยงของกษัตริย์ปโรหิต พระเจ้าจตุลันเองก็ทรงสารภาพ และขอให้กษัตริย์เหล่านั้นอโหสิให้

หลังจากที่ได้จัดให้มีการมหรสพและเลี้ยงดูกษัตริย์ต่าง ๆ ตลอดจนทหารหาญภายในอุโมงค์นั้นเป็นเวลา ๗ วันแล้ว พระเจ้าจตุลันก็ตรัสขอร้องให้มโหสถเข้ารับ

ราชการอยู่เสียกับพระองค์ แต่มโหสถทูลว่าทราบโคที่พระเจ้าวิเทโหราชยังมีพระชนม์
 อยู่ตนจะไม่ขอไปอยู่ที่อื่นหรืออยู่กับพระราชอาพระองค์อื่น พระเจ้าจุลนีจึงตรัสขอร้องอีก
 ว่า ถ้ากระนั้นก็ขอให้มาอยู่ในเมื่อพระเจ้าวิเทโหราชสิ้นพระชนม์แล้ว ต่อจากนั้นมโหสถ
 ก็ทูลลากลับยังมีถิลาณกร พระเจ้าจุลนีได้พระราชทานรางวัลให้เป็นอันมาก และยัง
 ใ้ผ้ากของไปพระราชทานแก่ราชธิดาของพระองค์ ณ กรุงมิตลาด้วย พร้อมกับขอ
 ร้องให้มโหสถส่งพระราชชนนี พระมเหสีและพระราชบุตรของพระองค์ที่มโหสถให้
 พาไปไว้ ณ กรุงมิตลา กลับคืนนครปัญจาละด้วย

มโหสถเดินทางกลับไปจนถึงแดนมาตุภูมิของตน โดย ขบวนทัพอันยิ่งใหญ่ที่
 พระเจ้าจุลนีพระราชทานให้มา ทำให้เกิดความตื่นเต็นยินดีกันทั่วหน้า ทั้งนี้เพราะ
 มโหสถ ได้ใช้ปัญญาอันลึกซึ้งของตนเข้าขัดเบาอุปสรรคนานาประการให้หมดสิ้นไปทำ
 ให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ดูเหมือนร้ายอยู่เมื่อก่อนนั้น กลับกลายเป็นดีได้ พระเจ้าวิเทโหราช
 ได้โปรดให้ชาวเมืองเล่นการมหรสพสมโภชมโหสถอยู่จนตลอด ๗ วัน หลังจากนั้น
 มโหสถก็จัดส่งเสด็จจากขัตติย์ทั้ง ๓ พระองค์กลับคืนปัญจาละนคร และตั้งแต่นั้นมา
 ทั้งสองนครก็เจริญสัมพันธ์ไมตรีต่อกันเป็นอันดี

เวลาล่วงไปจนกระทั่งพระเจ้าวิเทโหราชกับพระนางปัญจาละจันทิมีพระโอรสพระ-
 ชนม์ได้ ๑๐ พรรษา พระเจ้าวิเทโหราชก็เสด็จสวรรคต พระโอรสผู้รัชทายาทได้สืบราช
 สมบัติต่อมา มโหสถระลึกถึงคำปณิธานของตนที่ได้เคยถวายพระเจ้าจุลนีไว้ว่า หาก
 พระเจ้าวิเทโหราชเสด็จสวรรคตเมื่อไร และตนยังมีชีวิตอยู่ ก็จะไปรับราชการ ณ
 ราชสำนักของพระเจ้าจุลนี จึงนำความเรื่องนี้ขึ้นกราบทูลเพื่อขอพระบรมราชานุญาต
 พระราชกุมารทรงพิจารณาเห็นความจำเป็นของมโหสถเช่นนั้น ก็ตรัสอนุญาตโดยที่
 มโหสถจึงได้ไปรับราชการอยู่ ณ ราชสำนักของพระเจ้าจุลนีตั้งแต่นั้น

การรับ ราชการอยู่ใน ราชสำนักปัญจาละ ของมโหสถเต็มไปด้วยการเสี่ยงและ
 ลองดีเพราะทุก ๆ คนในนครปัญจาละคอยจับผิดมโหสถอยู่ตลอดเวลา แต่อาศัยความมี
 ปัญญาและอริยาศยานงามของมโหสถ จึงไม่มีผู้ใดจะสามารถทำลายมโหสถได้ ไม่ว่า
 ใครจะอิจฉาหรือผูกอาฆาตอย่างไรทั้งสิ้น จนเป็นที่ประจักษ์กันว่า บนพณแผ่นดินนี้
 จะหาใครเป็นปราชญ์ยิ่งกว่ามโหสถไม่มีอีกแล้ว

ในที่สุดมโหสถก็ทดลองพระทัยพระเจ้าจูลนี โดยขอความช่วยเหลือจากนางปริพาชิกาผู้ยอคนลาตนางหนึ่งให้ร่วมมือทดลองด้วย นางก็ได้ขอพระราชานุญาตทูลถามพระราชา เป็นความสมมุติว่าถ้าพระราชาลอยเรือไปในกลางมหาสมุทรพร้อมด้วยผู้ติดตาม มี พระราชชนนี พระมเหสี พระอนุชา พระสหาย พราหมณ์เกวัญ และมโหสถ หากผีเสื้อสมุทรเข้ายึดเรือไว้ได้ แล้วบังคับให้พระองค์ส่งคนในเรือไปให้ผีเสื้อกินทีละคน ๆ พระองค์จะส่งใครให้ผีเสื้อสมุทรกินเป็นลำดับไป ? พระราชาก็ตรัสบอกตามที่พระองค์เห็นสมควร ว่าจะส่งพระราชมารดาไปก่อน แล้วก็ถึงมเหสี พระอนุชา เป็นลำดับไปจนถึงพระสหาย ถึงเกวัญ แล้วก็ถึงพระองค์เอง ส่วนมโหสถนั้น พระองค์ไม่ยอมส่งเป็นเด็ดขาด เมื่อนางปริพาชิกาถามถึงเหตุผล พระราชาก็ตรัสตอบไปตามสมควร

ครั้นถึงปัญหาที่ว่า แล้วทำไมพระองค์จึงทรงพยายามจะรักษาชีวิตของมโหสถไว้เล่า ? พระราชาก็ตรัสพรรณนาถึงคุณความดีของมโหสถ ว่า พระองค์ไม่เคยเห็นมโหสถทำชั่วเลยแม้แต่น้อย และพระองค์เชื่อแน่ว่า ถึงแม้พระองค์จะต้องสวรรคตไปในวันใดวันหนึ่ง มโหสถก็จะสามารถช่วยคุ้มครองดูแลพระโอรสธิดาและพระราชวงศ์ให้เป็นสุขสืบไปได้ เพราะฉะนั้นมโหสถจึงเป็นผู้ที่สมควรจะมีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์สุขของคนทั่วไป

นางปริพาชิกาได้นำคำตอบของพระเจ้าจูลนีเช่นนั้นไปเล่าให้มโหสถฟัง จนกระทั่งมโหสถหมดความเคลงใจในองค์พระเจ้าจูลนี แม้วนางปริพาชิกาเอง ก็กล่าวสรรเสริญยกย่องมโหสถไว้ในท่ามกลางชุมนุมชนครั้งนั้น ดังนี้ แสดงให้เห็นว่า ปัญญาที่มีประโยชน์อย่างใหญ่หลวงทั้งในภพนี้และภพหน้า ดังเช่นมโหสถย่อมหาบัณฑิตในเรื่องนี้

ปัญญาจึงเป็นของประเสริฐสุดดังนี้ ไม่มีแสงสว่างใดแล้วที่จะเสมอกับปัญญา เราทุกคนจึงควรแสวงหาความรู้ไว้ประดับสติปัญญาต่อไป

๑๖ พระกรรทต

นานมาแล้ว สมัยพระเจ้าพรหมทัตครองเมืองพาราณสี พระองค์ได้พระราชทานตำแหน่ง “อุปราช” ให้พระราชโอรส แต่ภายหลังทรงระแวงพระทัย เกรงว่าพระราชโอรสจะชิงราชสมบัติ จึงตรัสสั่งให้ออกไปอยู่เสีย ณ ประเทศอื่นตามใจสมัคร ต่อเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว จึงค่อยกลับมาครองราชสมบัติต่อไป พระราชโอรสก็กระทำตาม ได้ทูลลาออกจากพระนครไปจนถึงริมฝั่งแม่น้ำยมนา ก็สร้างศาลาขึ้นหลังหนึ่งระหว่างแม่น้ำยมนา และทะเล กับภูเขาคิดต่อกัน อาศัยผลไม้เป็นอาหารเลี้ยงชีพ

อยู่มาวันหนึ่งนางนาคทะเลตนหนึ่ง เป็นหม้าย สามีตาย รู้สึกว่าเหงา จึงออกท่องเที่ยวไปตามริมฝั่งทะเล ได้พบราชโอรสหนุ่มเข้า สัมผัสใจอยู่กันด้วยกัน ก็เกิดความรักใคร่ จนกระทั่งนางนาคประสูติโอรสและธิดา เพศละองค์ โอรสนั้นเจ้าชายประทานชื่อว่า สาคกรพรหมทัต ส่วนธิดามีพระนามว่า สมุททชา

มีพรานป่าชาวเมืองพาราณสี ท่องเที่ยวมาจนถึงศาลานั้น พระราชบุตรก็จัดการต้อนรับ พรานป่าจำพระราชบุตรได้ จึงขออาศัยพักอยู่ ๒-๓ วัน แล้วก็ทูลลากลับไป พอที่ พระเจ้ากรุงพาราณสีสวรรคต พวกอำมาตย์ได้จัดการปลงพระศพเสร็จแล้ว ก็ปรึกษากันเรื่องจะไปเชิญเสด็จพระราชบุตรขึ้นครองราชย์ได้ที่ไหน พรานป่า จึงเล่าเรื่องที่ตนได้พบพระราชโอรสให้ฟัง อำมาตย์ก็รีบไปเชิญเสด็จให้ขึ้นครองราชย์

พระราชโอรส ใครจะรู้ใจนางนาคมาณวิกา จึงเข้าไปบอกเรื่องราวและชักชวนนางให้ไปด้วยกันแต่นางไม่ยอมไป อ้างเหตุผลให้ฟังว่านางมีพิษร้าย ใครทำอะไรให้กระเทือนใจแล้วมักโกรธ ถ้านางโกรธใครแล้วเพียงถลึงตาตุ้มจะพากันย่อยยับไปหมด เพราะฉะนั้นนางจึงไม่กล้าตามเสด็จ แต่ก็ขอฝากบุตรและธิดาไปด้วย โดยเหตุที่บุตรทั้งสองสืบเนื่องมาจากพิษทางธาตุน้ำ จึงมีชาติอันละเอียดอ่อนหากถูกลมดู-แดดในระหว่างทางอาจสิ้นชีวิตได้ เพราะฉะนั้นนางจึงขอให้ชุดเรือข่งน้ำไว้ในสระพิเศษให้เต็มเพื่อให้ลูกทั้งสองลงเล่นในสระขณะที่เดินทาง เมื่อถึงพระนครแล้วก็ขอ

ให้ชุดสระโบกขรณีไว้สำหรับลูกจะได้ลงเล่น เมื่อมอบลูกทั้งสองให้แล้ว นางนาก็ร้องให้คร่ำครวญแล้วก็หายไปยังนาคพิภพ

พระราชบุตรเสียพระทัยมาก แต่ไม่ทรงทราบว่าจะทำอย่างไร บรรดาอำมาตย์ก็พร้อมใจกันอภิเษกพระราชบุตร ณ ที่นั้น แล้วเชิญเสด็จเข้าสู่พระนคร พระราชบุตรก็ชุดเรือข่งน้ำไว้ให้เต็มและลอยดอกไม้ต่าง ๆ ให้โอรสและธิดาลงเล่นตามสบาย เมื่อถึงพระนครก็โปรดให้ชุดสระโบกขรณีสำหรับเป็นที่เล่นสำราญของโอรสและธิดา ตามที่นางนาคมาณวิกาทูลทุกประการ

วันหนึ่ง เมื่อน้ำไหลเข้าไปในสระโบกขรณี มีเต่าตัวหนึ่งไหลตามเข้าไปด้วย จะหาทางออกก็หาไม่ได้ จึงจมอยู่กันสระนั้นเอง เวลาพระราชกุมาร และราชกุมารีเล่นน้ำก็พลัดขึ้นมาดู ทำให้ทั้งสองกุมารตกพระทัยกลัว จึงไปทูลให้พระบิดาทราบรับสั่งให้ขึงตาข่ายจับเต่ามาและให้ลงโทษอย่างหนัก

พวกอำมาตย์จึงรวมกันปรึกษาโทษของเต่า บ้างว่า ควรจับเต่าหางเผาไฟเสีย บ้างว่าควรใส่ครกทำให้ละเอียด และบ้างก็ว่าควรใส่กระทะต้ม แต่ในที่สุดมีอำมาตย์คนหนึ่งเป็นคนกล้าน้ำ เสนอว่าควรเอาไปทิ้งที่วังน้ำวนในแม่น้ำยมุนา เมื่อตกลงกันเช่นนั้นแล้ว เต่าก็จมลงไปถึงปล่องน้ำอันเป็นช่องทางที่จะไปยังนาคพิภพก็เลยตกไปอยู่ในเมืองนาคนั้นเอง

ขณะนั้นมาณพโอรสท้าวธรรมฐ เจ้าแผ่นดินเมืองนาคกำลังเล่นน้ำอยู่ที่ปล่องนั้น พบเต่าเข้าจึงจับไว้ แต่เต่าก็ตอบายเอาตัวรอด โดยอ้างตัวว่าชื่อจิตจุพ เป็นทูตจากพระเจ้ากรุงพาราณสี นำข่าวดีมาแจ้ง ขอให้พาเข้าเฝ้าท้าวธรรมฐด้วยเถิด

เมื่อได้เข้าเฝ้าแล้วจึงกราบทูลว่า พระเจ้ากรุงพาราณสีมีรับสั่งให้มาทำพระราชไมตรีทางน้ำ แล้วจะถวายนางสมุททวารวชิราให้แก่พระองค์ ขอให้ส่งราชบุรุษไปกับตนเพื่อนักหมายการรับตัวพระราชธิดาโดยเร็วเถิด ท้าวธรรมฐหลงเชื่อจึงให้มาณพ ๔ คนไปกับเต่านั้น ขณะที่เดินทาง เต่าแลเห็นสระบัวก็ออกอุบายขอลงไปเก็บดอกบัวและเหง้าบัวก่อน ขอให้มาณพทั้ง ๔ เดินทางล่วงหน้าไปพบกันที่ราชสำนักทีเดียว

ครั้นแล้วเขาก็เข้าไปหลบอยู่ในที่ลับแห่งหนึ่ง พวกนาคนั้นเข้าใจพากันลวงหน้าเข้าไปเฝ้าพระเจ้าพาราณสี ทูลให้ทราบถึงกิจที่ตนมา แต่พระเจ้าพาราณสีไม่ทรงยอม อ้างว่าท้าวธรรมฐเป็นงูไม่คู่ควรกับพระธิดาซึ่งเป็นมนุษย์ พวกนาคนั้นจึงโกรธมาก รีบกลับมาทูลฟ้องท้าวธรรมฐ และยังซ้ำเติมท้าวพระเจ้าพาราณสีคำทอพระองค์ต่าง ๆ นานา ครั้นสอวค้อยกย่องแต่ลูกสาวของตนเอง

ท้าวธรรมฐได้ทรงฟังก็โกรธมาก มีบัญชาให้นาคทั้งหลายพากันไปยังเมืองพาราณสี เต่อย่าทำอันตรายแก่มนุษย์แม้แต่สักคนเดียว ขอให้เที่ยวแผ่พังพานอยู่ตามบ้านเรือนคนตามสระน้ำ ตามทางเดิน และตามถนนสี่แพร่ง ตลอดจนให้ห้อยอยู่ตามต้นไม้บ้าง ให้เป็นที่น่ากลัว ส่วนพระองค์เองจะเนรมิตกายให้ใหญ่ยาวขาวล้วน วงล้อมเมืองไว้ เมื่อพวกนาคนั้นไปปฏิบัติตามรับสั่งแล้ว ก็ก่อให้เกิดความกลัวและน่าหวาดเสียว ชะงะแง่งอนอยู่ทั่วไป

แม้แต่นาคมาณพทั้ง ๔ ที่เป็นทูตก็ตรงไปยังห้องบรรทม แผ่พังพาน ทำเหมือนจะนกพระเศียรพระเจ้าพาราณสี ซึ่งขณะนั้นกำลังบรรทมอยู่ ครั้นได้ยินเสียงชู้กำรามของนาค และเสียงคำร่ำไรร้องทุกข์ของชาวพระนคร ก็ดลใจพระทัย ตรัสยอมแพ้ และขอยอมยกนางสมุททชาให้แก่ท้าวธรรมฐโดยดี ครั้นแล้วฝูงนาคก็พากันถอยห่างออกไปประมาณ ๑๐๐ เส้น แล้วจึงเนรมิตเมืองขึ้นมาใหม่ดังมาราวกกับเมืองเทวดา

เมื่อใดเห็นพวกนาคนั้นไปแล้ว พระเจ้ากรุงพาราณสี จึงเรียกราชธิดาขึ้นไปบนปราสาทและทรงชี้ให้ดูเมืองเนรมิต ว่าอยู่ไม่ห่างออกไปนัก คิดถึงก็พอไปมาหาสู่กันได้ ขอให้นางไปเป็นมเหสีของพระราชาธรรมฐผู้ครองนครนั้นเถิด เมื่อพูดกันเป็นที่เข้าใจดีแล้ว พระเจ้ากรุงพาราณสีก็มอบราชธิดาให้อำมาตย์พาไปส่ง ได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติและได้รับพระราชทานรางวัลกลับมาเป็นอันมาก

ฝ่ายนางสมุททชาบรรทมลงเหนือที่นอนทิพย์ ถูกทิพยสัมผัสเข้าก็หลับทันที ท้าวธรรมฐจึงอุ้มพานางหายไปสู่นาคพิภพพร้อมกับบรรดานาคทั้งปวงทันที พอนางสมุททชาตื่นขึ้นมาเห็นปราสาทประดับด้วยแก้วแหวนเงินทอง และทราบจากบรรดานางกำนัลที่แวดล้อม ว่าสถานที่นี้เป็นเมืองของสวามีของพระนางเอง นางจึงอยู่ร่วมกับ

ท้าวธตรฐตลอดมา โดยไม่ทราบว่าเป็นพวกนาคหรือเพชฌุ จนในที่สุด นางได้มี
 โอรสกับท้าวธตรฐ ๔ พระองค์ คือ สุกัศนะ ทัตตะ สุกโกะ และอริฏฐะ

อยู่มาวันหนึ่งพวกนาคเล็ก ๆ มากระซิบบอกอริฏฐะว่า “มารดาของเจ้าไม่ใช่
 นาคหรือเพราะแปลงตัวไม่ได้ เจ้าสิเป็นนาคเพราะเจ้าแปลงตัวได้” อริฏฐะกุมาร
 จึงทดลองดู ขณะกินนมก็นิรมิตกายให้เป็นงู เอาหางครุฑอุพระบาทของพระมารดา
 นางสมุททชาเห็นโอรสกลายเป็นงูก็ตกใจร้องกรีด แล้วบึ้งตึงลงไปบนพื้น บังเอิญ
 เล็บนางไปจิกเอาดวงตาของอริฏฐะแตกโลหิตไหล ท้าวธตรฐได้ยินเสียงนางร้อง
 ทราบเรื่องเข้าก็สั่งให้เอาโอรสไปประหารชีวิตเสีย แต่นางสมุททชายังรักโอรสอยู่ จึง
 ขอประทานโทษไว้ เป็นอันว่านางสมุททชาทราบได้ในวันนี้เองว่าที่ที่ตนอยู่นั้นเป็น
 เมืองนาคหรือนาคพิภพ

ต่อมาภายหลังท้าวธตรฐได้แบ่งราชสมบัติให้แก่โอรสทั้ง ๔ เท่า ๆ กัน โดยให้
 ต่างปกครองคนอยู่คนละเขต โอรส ๓ องค์ จะมาเฝ้าเดือนละครั้ง นอกจากองค์ที่ทรง
 พระนามว่า ทัตตะ มาเฝ้าเยี่ยมทุกกึ่งเดือน ทั้งนี้เพราะทัตตะมีความสามารถในการ
 แก้ปัญหาต่าง ๆ ช่วยพระบิดาได้มาก ท้าวสกกเทวราชจึงประทานนามให้เป็นเกียรติ
 ว่า “ภูริทัตตะ” (ซึ่งแปลว่าทัตตะผู้เรื่องปัญญา)

เมื่อภูริทัตตะซึ่งเราจะเรียกสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า ภูริทัต ขึ้นไปเฝ้าท้าวสกกเทวราช
 แลเห็นปราสาทของพระอินทร์ที่ชื่อเวษยันตปราสาท งดงาม พรั่งพร้อมไปด้วย
 เทพอัสร เป็นที่รื่นเริงใจก็มีความรักใคร่ในเทวโลก เมื่อกลับมาถึงนาคพิภพแล้ว
 จึงขออนุญาตบิดามารดาไปรักษาศุโบสถ ซึ่งตนคิดว่าคงจะเป็นหนทางให้ไปเกิดใน
 เทวโลกได้ พระชนกชนนีก็ยอมอนุญาต แต่ขออย่าต้องไปรักษาในที่ห่างไกลเลย
 เพราะมีอันตรายมาก ขอให้รักษายู่แต่ในวิมานว่างเปล่า ภายในนาคพิภพนี้เกิด
 ภูริทัตจึงรักษาศุโบสถอยู่ในวิมานว่างเปล่าภายในอุทยานนั้น

แต่เมื่อมาได้คิดว่าการรักษาดีลยู่สถานที่เช่นนี้จะทำไม่ได้ดีดังที่สุด ภูริทัต
 จึงเรียกชายาเข้ามาสั่งว่าตนจะไปรักษาศุโบสถโดยชดชนกกายนอนบนจอม ปลูกกล้วย
 ต้นไทรใหญ่ริมแม่น้ำยมุนาตลอดคืน ต่อรุ่งเช้าจึงให้นางนาคมาฉวยผลไม้ที่วางไว้

เวอร์ละ ๑๐ นางมาปรนนิบัติตกแต่งอาสนะประดับด้วยดอกไม้ถวายพระภุชชิต แล้วก็กลับไปยังนาคพิภพ พระภุชชิตก็รักภรรยาโอบสอดด้วยวิธีนี้อยู่ช้านานจนกระทั่ง.....

อยู่มาวันหนึ่งมีพราหมณ์เณสาค ออกป่ากับลูกชายชื่อโสมทัต เพื่อหาเนื้อมาขายเลี้ยงชีพ ได้บ่ายหน้าไปทางจอมปลวกที่ภุชชิตนอนอยู่ พอถึงเป็นเวลาใกล้รุ่ง เหล่านางนาคมาณวิภาคก็พากันมาบูชา พระภุชชิตจึงกลายร่างจากภูนิรมิตเป็นร่างทิพย์ ประทับเหนืออาสนะอย่างผึ่งผายคล้ายพระอินทร์ พราหมณ์เณสาคแปลกใจจึงเข้าไปหา ถามเรื่องราวว่าเป็นใคร มาจากไหน แต่บรรดานางนาคมาณวิภาคนั้นพอเห็นพราหมณ์เณสาคก็พากันแทรกแผ่นดินหนีกลับไปยังเมืองบาดาลหรือนาคพิภพหมดสิ้น

พระภุชชิตนั้น แต่แรกได้ตั้งพระทัยไว้ว่าจะพูดแต่ความสัตย์จริง แต่แล้วก็คิดขึ้นมาได้ว่าพราหมณ์ผู้นี้มีลักษณะเยี่ยมโหด อาจจะไปหาหมองูมาทำอันตรายแก่การรักษารักษาของพระองค์ได้ เพราะฉะนั้นจึงตรัสชวนพราหมณ์สองพ่อลูกให้ไปยังนาคพิภพด้วยกัน ณ ที่นั้นพราหมณ์สองพ่อลูกได้รับความสุขเป็นอันมาก พระภุชชิตก็มีความสุขอยู่ด้วยการรักษารักษาโอบสอดและแสดงธรรมถวายพระชนกชนนีทุกเคย

สองพ่อลูกอยู่ในนาคพิภพครบหนึ่งปี แต่โดยที่ตนมีบุญน้อย นึกอยากกลับมามนุษย์โลก จึงขออนุญาตต่อพระภุชชิต พระภุชชิตก็ยอมอนุญาต และยังจะให้แก้วมณีสารพัดนึกมาอีก แต่พราหมณ์ไม่ยอมรับ อ้างว่าแก่แล้ว อยากจะออกบวชมากกว่า พระภุชชิตจึงสั่งให้นาคมาณพไปส่งยังมนุษย์โลก ครั้นแล้วสองพ่อลูก ก็เดินทางกลับบ้าน และดำเนินชีวิตพราหมณ์ตามแบบเดิมต่อไป

ยังมีภรรยาคนหนึ่ง ใช้ปีกกระพือลมแหวกน้ำในมหาสมุทรลงไปยังนาคราชมาได้ตัวหนึ่ง แต่จับทางหัว พาบินไปเหนือป่าหิมพานต์ ครั้นนั้น ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่งบวชเป็นฤๅษีอยู่ที่อาศรมไกลๆ ต้นไทรใหญ่พอครุฑหัวนาคผ่านมา นาคก็เอางานพันกิ่งไทรไว้ เพื่อจะให้หลุดพ้นจากครุฑ แต่กำลังครุฑมีมาก ต้นไทรก็เลยถอนรากติดหางนาคไปด้วย พอพญาครุฑไปถึงต้นไทรใหญ่อันเป็นที่อาศัย ก็ฉีกท้องนาค แหวะกินแต่มันเหลว แล้วทิ้งร่างลงในมหาสมุทร ต้นไทรที่ติดหางนาคก็ตกลงไปเสียงดังสนั่น พญาครุฑก็ลงดูเห็นต้นไทรล้มก็รู้ว่าเป็นที่จึงกรมของตาบส

จึงเกิดความสงสัยว่าตนได้กระทำผิดไปหรือเปล่า ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรได้ก็แปลงเพศเป็นมาดเพไปตามพระคาบส

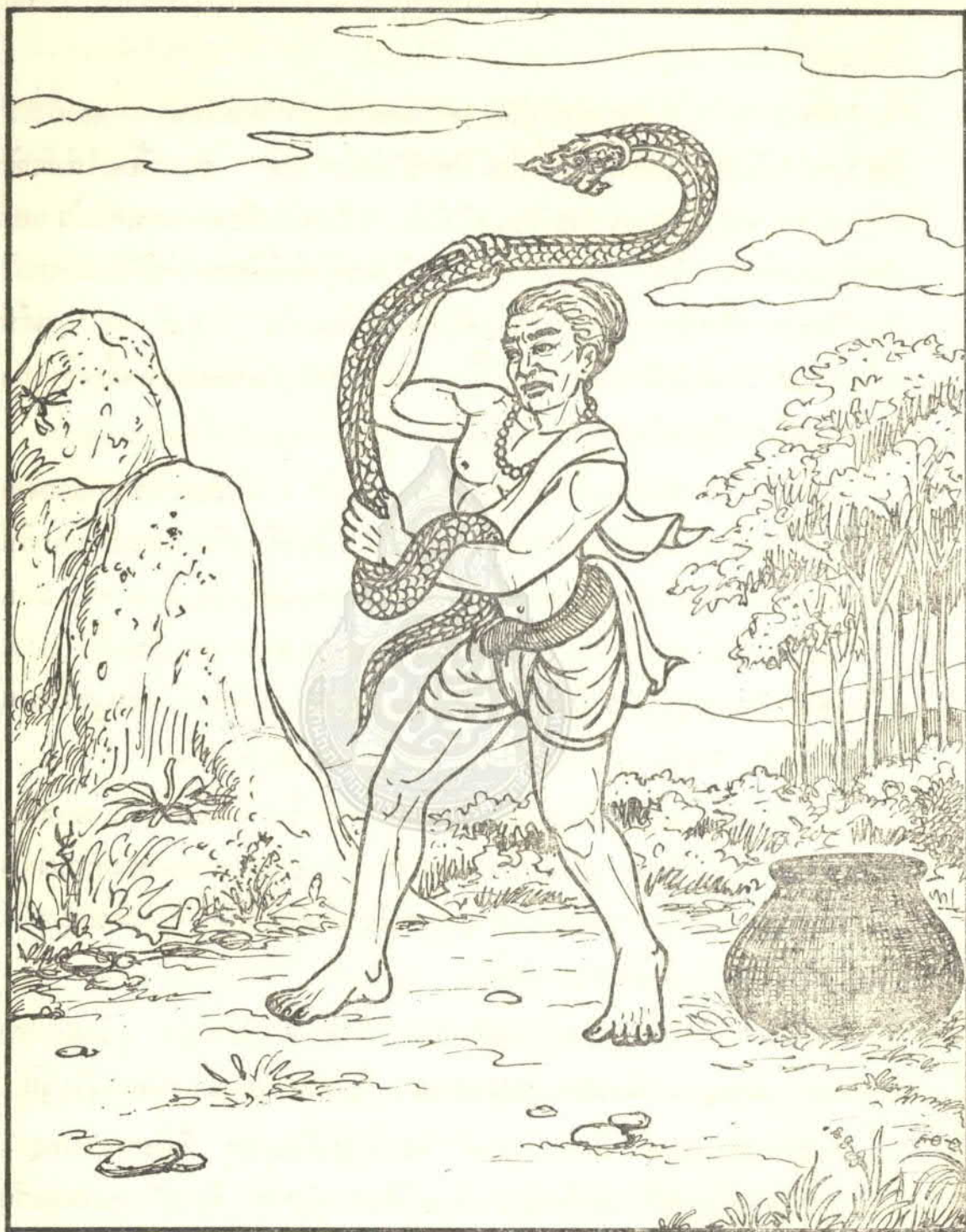
พระคาบสตอบว่าพญาครุฑไม่ได้กระทำผิดตอกเพราะไม่มีเจตนา และถึงแม้พญานาคก็ไม่มีผิด เพราะพญานาคจับต้นไม้มาใช้เพื่อทำลาย หากเพื่อให้พ้นภัยต่างหาก พญาครุฑที่ใจมากจึงบอกความจริงให้ทราบว่ามันเองคือพญาครุฑตัวนั้น และขอถวายมนต์บทหนึ่งชื่อ “อาลัมพายน” ให้ เป็นมนต์ที่ศักดิ์สิทธิ์หาควมได้ ภายหลังต่อมาเมื่อพราหมณ์ผู้หนึ่งมาทำประจบปฏิบัติให้ฤษีตนนั้นพอใจ ฤษีก็เลยสอนมนต์ที่พญาครุฑให้ไว้อีกต่อหนึ่งแก่พราหมณ์ผู้นั้น เมื่อพราหมณ์มีช่องทางหาเลี้ยงชีพทางสาธยายมนต์แล้วก็เลยอ้างเหตุผลพระฤษีไป

ขณะนั้น นางนาคมาฉวนวิภาวราของพระภริยัต พากันถือแก้ววิเศษออกจากนาคพิภพมาแล้ว ต่างวางไว้บนกองทรายริมฝั่งน้ำ แล้วพากันลงเล่นน้ำตลอดคืน เมื่อได้ยินเสียงมนต์ที่พราหมณ์สาธยายก็กลัว นึกว่าพราหมณ์นั้นเป็นพญาครุฑจึงรีบหนีไป ทั้งแก้วมณีไว้ พราหมณ์ก็เลยหยิบเอาไปเป็นของตนเสีย เพราะเห็นว่าได้โอกาสแล้ว ด้วยว่ามนต์วิเศษ “อาลัมพายน” ซึ่งสามารถฆ่าสัตว์มีพิษร้าย เช่นงูหรือนาคตนก็ได้ไว้แล้ว ยิ่งแก้วมณีของพญานาคนี้ ตนก็ควรจะได้ไว้อีกด้วย

ฝ่ายพราหมณ์เนสาท กับโสเมทต ซึ่งกำลังออกไล่เนื่อ ได้เห็นพราหมณ์อาลัมพายนนั้นเข้าทั้งตนก็ได้รู้คุณค่าของแก้วมณีนั้นมาก่อนแล้ว จึงคิดจะหลอกเอาแก้วมณีนั้นเสีย โดยสัญญาว่าถ้าผู้ใดบอกที่อยู่ของพญานาคผู้มฤตมรกว่าใคร ๆ ให้ตนทราบได้ตนจะให้รางวัลแก้วมณีพญานาคแก่ผู้นั้น

ครั้นแล้วพราหมณ์เนสาทก็พาพราหมณ์อาลัมพายน ไปยังที่รักษาอุโบสถของพญานาค เห็นพญานาคนอนชดอยู่บนจอมปลวก ก็ชี้ให้พราหมณ์อาลัมพายนไปจับ

ด้วยเหตุพราหมณ์อาลัมพายนรู้มนต์ จึงเท่ากับเป็นหมองู ก็สามารถจับพญานาคภริยัตได้ง่าย อนึ่ง ภริยัตพยายามรักษาศีลและอุโบสถ จึงไม่โกรธและไม่คิดที่จะทำร้ายใครเลย ได้แต่หลับตา ชุกเคียวไว้ในขนค นอนนิ่งมิได้ดิ้นกาย ปล่อยให้พราหมณ์จับทางกระซาง งัดปากให้อ้า เคี้ยวยาบ้วนใส่ปากภริยัต ให้กลืนกลายจนคออก

ଧ୍ୟାୟକମଳବାନଧ୍ୟାୟକସଧ୍ୟାୟକମଳଧ୍ୟାୟକ

แล้วเหยียบย่ำจนกระทั่งเจ็บปวดไปหมด แล้วจึงจับหางยกขึ้นฟาด ทรมาณด้วยอาการต่าง ๆ จนกระทั่งหมดกำลัง ก็จับมาให้นกนาคเก็บเงิน โดยจะบอกให้ทำอะไรก็ตามทุกอย่าง ให้ชด ให้กลาย ให้แผ่พังพาน ให้สูง ให้ต่ำ ให้ฝนเปลวไฟ ฝนน้ำ ฝนควัน ให้ทำสี่เขี้ยวสี่เหลี่ยม ฯลฯ ใดต่าง ๆ จนได้เงินทองมากมาย แต่อาลัมพายนก็ยังไม่พอใจ ยังโลภหาเงินโดยนำเอาไปแสดงตามหัวเมืองต่าง ๆ จนบรรลุดังนครพาราณสี อาลัมพายนก็กราบทูลพระเจ้าพาราณสีว่าจะให้นำคราซแสดงการเล่นถวาย พระราชาจึงประกาศให้มหาชนพากันมาดูที่หน้าพระลาน

ย้อนกล่าวถึงวันที่อาลัมพายนจับพระภุชชไปนั้น นางสมุททชาพระมารดาพระภุชชฝันไปว่าชายผิวดำตาแดงเอาดาบมาตัดแขนขวาของนางชาดแล้วนำไป มีรอยเลือดหยดไปตลอดทาง นางคิดถึงพระภุชชยิ่งกว่าผู้อื่น เพราะเกรงอยู่แล้วว่าหมองหรือครุฑจะจับเอาไป จนล่วงไปประมาณหนึ่งเดือน นางก็ยิ่งเศร้าใจเป็นทุกข์ เพราะภุชชไม่เคยหายหน้าไปนานเช่นนั้น คงจะมีอันตรายเกิดขึ้นแก่ภุชชเป็นแน่

ฝ่ายสุทนต์โอรสองค์ใหญ่ เมื่อถึงกำหนดเดือนหนึ่งก็ไปเยี่ยมมารดา และพี่น้องอีก ๒ คน คือ อริฏฐะ และสุโกกะ ก็มาเฝ้าพร้อมกัน ชวนกันไปยังที่อยู่ของภุชช บรรดานางนาคมาณวิภาที่ไปปฏิบัติภุชชทุก ๆ เช้า เมื่อไม่เห็นภุชชที่จ่อมปลวกก็คิดว่าไปอยู่กับพระมารดา แต่เมื่อพระมารดาตามมาถึงที่อยู่เองเช่นนั้น จึงรู้ว่าแม่พระมารดาเองก็ได้พบภุชชเช่นเดียวกัน จึงพากันออกติดตาม ให้อริฏฐะไปทางเทวโลก สุโกกะไปทางป่าหิมพานต์ ส่วนสุทนต์จะไปยังมนุษย์โลก โดยแปลงเพศเป็นคาบส และมีนางนาคน้องสาวต่างมารดาไปกับพระภุชช ซึ่งรักภุชชมากคือ นางอจจิมุข ติดตามโดยแปลงเป็นเขียดนอนไปในซอกของสุทนต์ด้วย

พี่น้องทั้งสองออกติดตามไปจนถึงที่ที่พระภุชชรักซาอุโบสถ เห็นเลือดและเถาวัลย์อยู่บนจอมปลวกก็รู้ได้ว่าภุชชถูกหมองจับไปแล้ว ออกเดินติดตามกันต่อไป จนถึงที่ที่อาลัมพายนให้พระภุชชออกแสดงครั้งแรก แล้วก็ติดตามเรื่อยไปจนถึงประตูพระราชฐาน ในวันที่จะมีการแสดงของนาคให้พระเจ้าพาราณสีและประชาชนชมพอดี ขณะนั้นอาลัมพายนอาบน้ำแต่งตัวเสร็จก็ยกกระโปรงแก้วที่ใส่นาคไว้ไปยังหน้า

พระลาน ประชาชนมามุงดูกันเป็นจำนวนมาก อาลัมพายนเปิดกระโปรงออกแล้ว ภูริทัตก็ไล่สัตว์ระ กวาดตามองไปรอบ ๆ แลเห็นสุทัศน์พี่ชาย จึงเลื้อยออกจาก กระโปรงตรงไปหา มีน้ำตาไหลพราก ๆ คนทั้งหลายเห็นนาคเลื้อยมาก็ตกใจหนักัน ไปหมด เหลือแต่สุทัศน์เพียงผู้เดียว ภูริทัตเข้าไปจับเคี้ยวร้องให้อยู่แทบฝ่าเท้าของ สุทัศน์ ซึ่งร้องไห้เหมือนกัน

ฝ่ายอาลัมพายนเข้าใจว่าคาบสฤกนาคกัฏ จึงรีบเข้าไปปลอมว่านาคตัวนี้ไม่มีพิษ ประเดี้ยวก็หาย สุทัศน์เองก็ว่านาคตัวนี้ไม่มีพิษพอที่จะทำอะไรตนได้ ถึงหมองใน เมืองนี้ก็ไม่มีฝีมือยิ่งไปกว่าตน อาลัมพายนไม่รู้ว่สุทัศน์คาบสเป็นใคร จึงโกรธ หาว่า พุทธเจ้าทำหยาอวดดีในที่ประชุมชน จึงเกิดทำพินันกันโดย สุทัศน์ให้อาลัมพายนใช้นาค ส่วนตัวสุทัศน์เองจะใช้ลูกเขียดเข้าต่อสู้กัน มีเดิมพันถึง ๕,๐๐๐ แต่ทางฝ่ายสุทัศน์ ขอให้พระเจ้าพาราณสีเป็นผู้ประกัน พระเจ้าพาราณสีจึงตกลง แล้วก็เสด็จออกพร้อม- ด้วยคาบส

อาลัมพายนเห็นเช่นนั้นก็ตกใจ เข้าใจว่าคาบสเป็นบรรพชิตในราชสำนัก จึง สามารถเชิญพระราชารออกมาได้ เมื่อหมกท่าเข้า อาลัมพายนก็เลื้อยให้นาคกัฏ แต่ สุทัศน์ เรียกน้องสาวไว้ให้ออกมาจากกลีบขญาเสียก่อน นางอัจฉิมุขีเขียดน้อยจึง กระโดดออกมาเกาะบนฝ่ามือของสุทัศน์ แล้วคายพิษออกมาให้ ๓ หยด ก็กลับ เข้าไปในกลีบขญาอีก สุทัศน์จึงทูลถามพระเจ้าพาราณสีว่าพิษนี้จะให้หยดลงที่ตรง ไหนดี? เพราะถ้าหยดลงบนแผ่นดิน พวกตนหญ้าและต้นไม้ทั้งหลายก็จะต้องตายลง หมด ครั้นจะให้ขว้างไปในอากาศ ฝนและหิมะก็จะไม่ตกถึง ๗ ปี ครั้นจะหยดลง ไปในน้ำเล่า สัตว์นาทั้งหลายมีเท่าใดก็จะตายหมด เพราะฉะนั้นขอให้ชูป้อ ๓ บ่อ เรียงกันไป บรรจูป้อหนึ่งด้วยยาพิษ อีกบ่อหนึ่งด้วยไคมัย หรือมูลโค ส่วนบ่อที่ ๓ เป็นยาทิพย์

พอสุทัศน์หยดพิษลงในบ่อที่ ๑ ก็เกิดเป็นควันลุกเป็นเปลวไฟแล้วลามไปบ่อ ที่ ๒ และ ๓ ไหมยาทิพย์หมดแล้วจึงดับ อาลัมพายนยืนอยู่ใกล้บ่อ ถูกไอควัน พิษนายเอาผิวหนังลอกไป ก็กลายเป็นขี้เระอนต่างไปทั้งตัว ด้วยความตกใจกลัว อาลัมพายนจึงประกาศยอมแพ้และยอมปล่อยนาคราชไป

พระภริยัตถ์เมื่อเป็นอิสระแล้วก็เลยออกจากกระโปรงแก้ว เนมิตกายงามสง่า
 คุจเทวราช สุทัศน์และนางอจิมุขน้องสาวต่างมารดาก็มาขึ้นอยู่กับพระภริยัตถ์ และ
 ทูลเล่าเรื่องราวที่ตนเป็นลูกของนางสมุททชาอันเกิดด้วยท้าวธรรมฐ เพราะฉะนั้นก็มีใช้
 คนอื่นคนไกล หากเป็นหลานของพระองค์นั่นเอง พระเจ้าพาราณสีจึงพาขึ้นไปบน
 ปราสาท จักการต้อนรับเป็นอย่างดี แต่ทั้งสามต้องรีบกลับ เพราะพระมารดากำลัง
 เป็นห่วงกลักรลุ่มอยู่ จึงได้นัดหมายว่าจะพาพระมารดาไปพบพระเจ้าลุงและพระอัยกา
 ยังสำนัก อาศรมของพระอัยกาให้พร้อมหน้ากัน เมื่อกำหนดนัดหมายกันเสร็จแล้วก็พา
 กันกลับนาคพิภพ พอที่อริฏฐะ และสุโกคะน้องชายอีกสองคนก็กลับมาเช่นเดียวกัน

ฝ่ายพราหมณ์เนสาท เห็นอาลัยพายนึกกลายเป็นโรคเรื้อรังก็สงสัยว่าคงเป็นเพราะ
 สาเหตุ ที่ทำให้พระภริยัตถ์ได้รับความลำบาก กรรมจึงมาสนองเช่นนั้น ส่วนตนเล่า
 ก็เป็นคนบอกตำแหน่งที่อยู่ของพระภริยัตถ์ให้ ทั้ง ๆ ที่พระภริยัตถ์ก็เป็นผู้มีคุณต่อตน
 บาปอันนั้นคงจะมาถึงตนเป็นแน่ คิดดังนั้นแล้วจึงไปทำพิธีล้างบาปหรือลอยบาปเสีย
 ที่ท่าเมืองปยาต ณ แม่น้ำยมุนา ตอนที่กำลังล้างบาปและลงน้ำจะล้างบาป ก็พอดี
 สุโกคะมาถึงและไต่ถามคำลู่กะโทษ จึงเออหางพินเท้าพราหมณ์ไว้ แล้วลากให้จมลง
 ไปในน้ำ พอใกล้จะขาดใจก็ผ่นให้ และพอโผล่ขึ้นมาหายใจเพียงครึ่งเดียวก็ตึงลาก
 ลงไปอีก พราหมณ์เนสาทจึงร้องถามว่าภูตผีอะไรมาฉุดตนให้จมลงเช่นนั้น? สุโกคะก็
 ตอบไปว่าตนเองคือลูกของนาคราชผู้ยิ่งใหญ่ พราหมณ์จึงรู้ว่านี่เป็นน้องของพระภริยัตถ์
 นั้นเอง และคงจะไม่ไว้ชีวิตตนเป็นแน่ จึงเกลี้ยพุกยกยอบิคารมารดาของพระภริยัตถ์
 พร้อมทั้งอ้อนวอนขอโทษขออภัยให้ฆ่าตนเลย แล้วตนจะยอมเป็นทาส

แต่สุโกคะไม่ยอมฟัง เพียงแต่บอกว่าจะไปตามพวกพี่น้องลูกก่อนว่าจะควรลงโทษ
 สถานใด ว่าแล้วก็จับพราหมณ์ลากไปจนถึงประตูวังของพระภริยัตถ์ อริฏฐะนั่งเฝ้า
 ประตูอยู่ เห็นสุโกคะจับพราหมณ์มาในลักษณะทรมานดังกล่าว จึงรีบออกไปตักเตือน
 มิให้ทำเช่นนั้น เพราะว่าพราหมณ์ ได้ชื่อว่าเป็นลูกของพระพรหม ซึ่งเป็นผู้สร้าง
 โลก ถ้าพระพรหมทราบเข้าก็จะโกรธและทำความพิวาศให้แก่โลกได้ นอกจากนั้น
 อริฏฐะยังได้เล่านิยายประกอบคำพูดของตนต่อไป เช่นว่าน้ำในมหาสมุทรนั้นเต็มจนเต็ม

ไม่ได้ก็เพราะพระพรหมโกรธว่านางเองได้ชักชวนเอาพราหมณ์ผู้เป็นลูกของพระองค์ไปกินเสีย จึงสาปให้น้ำเค็มไม่รู้จักหาย

อริฏฐะสรุปว่า ด้วยอำนาจแห่งพราหมณ์ผู้ทำการบูชาญ ทำให้โลกนี้ประกอบด้วย พระอาทิตย์ พระจันทร์ แม่น้ำ มหาสมุทร และภูเขาด้วยเหตุนี้ พวกพราหมณ์จึงถือว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก

เมื่ออริฏฐะสรุปเช่นนั้นก็ทำให้บรรดานาคที่ไต่ฟังพากันหลงผิดคิดว่าเป็นความจริง ฝ่ายพระภริยาก็กำลังนอนเป็นไขอยู่ในห้องไถยนิค้ำของอริฏฐะตลอดจึงก็ก้าน แล้วลุกขึ้นมาอาบน้ำชำระกาย แต่งตัว จึงขึ้นนั่งบนที่แสดงธรรม เรียกให้บรรดานาคมาประชุมกันแล้วแจ้งข้อเท็จจริง ว่าพระพรหมมิใช่เป็นผู้สร้างโลกและมีใช้ต้นตระกูลของพราหมณ์ หากเป็นแต่เพียงสิ่งที่พวกพราหมณ์อ้างขึ้นเท่านั้น

ถ้าพระพรหมสร้างโลกจริง ทำไมจึงไม่จัดโลกให้ดี? ทำไมจึงมีการแบ่งชั้นวรรณะเป็นพราหมณ์ เป็นกษัตริย์ เป็นแพศย์ และเป็นศูทร? อย่างนั้นนับว่าพระพรหมไม่มีความเป็นธรรม ก็ความจริงปรากฏอยู่ในโลกทุกวันนี้แล้วว่า คนเราจะดีหรือชั่วอยู่ที่การกระทำของตนเอง จะบริสุทธิ์หรือเศร้าหมองก็เพราะตนเองเป็นผู้ทำ คนที่ไม่ทำเลยก็จะมีโอกาสที่จะไถ่ล้าง เกียรติยศ ความไมตรี และความสุข คนที่ย่นย่อมหาทรัพย์ได้ คนที่ทำแต่ความดีก็ย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง คนที่สร้างมิตรไมตรีก็ย่อมมีมิตรอยู่ทั่วไป คนที่ทำกุศลก็ย่อมได้รับแต่ความสุขสงบ พระพรหมมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้วยเลย เพราะฉะนั้น พระพรหมจึงมิใช่ผู้สร้างโลก

อีกประการหนึ่งการบูชาไฟคือการเอาสิ่งที่มีชีวิตมาปรนเปรอไฟ ก็มีใช้การปฏิบัติที่ชอบด้วยเหตุผล ถ้าการบูชาไฟมีกุศลจริง คนเผอบ่า เผาถ่าน เผาศพ และเผาบ้านเมือง ก็กลายเป็นคนทำบุญด้วยกันทั้งสิ้น และพราหมณ์ก็คงจะเผาตัวเองได้ เพื่อเอาบุญโดยไม่ต้องชักชวนคนอื่นเลย แต่ที่พราหมณ์มิได้ทำเช่นนั้น แสดงว่าคนมีปัญญาย่อมไม่เชื่อตามคำอ้างหลอกลวงของพราหมณ์

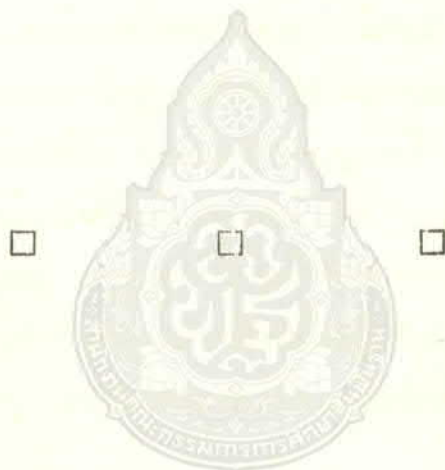
เมื่อพระภริยาก็แสดงธรรมจบลง พวกนาคทั้งหลายก็พากันชื่นชม แล้วพระภริยาก็สั่งให้น้ำพราหมณ์เนสาทไปเสียจากนาคพิภพ มิให้ทำโทษแต่อย่างไร

ฝ่ายพระเจ้าพาราณสีได้นัดหมายไว้ว่าจะไปเยี่ยมพระบิดา พอถึงกำหนดนัดจึง

เสด็จไปเฝ้า ข้างพระกรุฑิตกับพี่น้องรวมทั้งพระชนกและชนนีก็เสด็จขึ้นจากแม่น้ำ
ยมนา มุ่งไปยังอาศรมของพระอัยกาโดยพร้อมเพรียงกัน

เมื่อพระนางสมุททชาได้พบกับพระบิดาและพระเชษฐา แล้วก็เป็นอย่างที่เรารู้
จบลงโดยดี และมีความสุขทั่วหน้ากัน ครั้นถึงเวลาอันสมควร นางก็ถวายบังคมลา
พระราชบิดากลับไปยังนาคพิภพ ส่วนพระกรุฑิตก็ศึกษาอยู่จนตลอดชีวิต เมื่อ
สิ้นพระชนมายุแล้วก็ได้ไปในทางสวรรค์พร้อมด้วยบรรดานาคบริษัทยี่สิบ

คฤหกรรมที่ได้จากพระชาตินั้นคือ จงมีความสัจและความกตัญญูทุกเวลา
และนอกเหนือไปจากนั้นก็คือ จงเอาชนะความชั่วของคนอื่นด้วยความดี
ของตนเอง

พระจันทกุมาร

พระเจ้าเอกราชครองราชสมบัติอยู่ ณ เมืองปุปผาวดี มีพระโอรสดำรงตำแหน่งมหาอุปราชอยู่ ทรงพระนามว่าพระจันทกุมาร และมีพราหมณ์ชื่อกัณฑหาล เป็นปุโรหิตประจำราชสำนัก พระราชาเอกราชได้ทรงแต่งตั้งให้กัณฑหาลมีหน้าที่คอยตัดสินคดีความด้วยอีกหน้าที่หนึ่ง แต่กัณฑหาลเป็นคนชอบกินสินบน เมื่อใดได้รับสินบน เมื่อนั้นก็มักจะเปลี่ยนรูปคดีไปในทางที่ไม่ยุติธรรมเสียเสมอๆ ขอแต่ให้ตนได้รับผลประโยชน์เท่านั้นเป็นพอ

วันหนึ่งมีชายคนหนึ่งถูกตัดสินคดีโดยไม่ยุติธรรมจึงร้องตะโกนท้าวว่า ปุโรหิตอย่างเหลืออด พอดีได้พบพระจันทกุมารกำลังเสด็จมาเฝ้าพระราชบิดา ชายคนนั้นจึงตรงเข้าไปกราบบาทพระจันทกุมารแล้วร้องให้ ทูลว่ากัณฑหาลกินสินบน แม้ตนเองก็ถูกกินสินบน แล้วมีหน้าซำยังถูกตัดสินให้เป็นฝ่ายแพ้กี่เสียอีก

พระจันทกุมารสงสาร จึงรับพาชายคนนั้นไปที่โรงวินิจฉัยคดี แล้วตัดสินให้ใหม่โดยยุติธรรม บรรดาพยานจึงพากันร้องสาธุการ และตั้งแต่นั้นมา พระราชาก็เลยมอบให้พระจันทกุมารเป็นผู้ตัดสินคดีความต่าง ๆ แทนปุโรหิตกัณฑหาล ปุโรหิตผู้นั้นจึงผูกอาฆาตและคอยเพ่งเล็งจะจับผิดพระจันทกุมาร ฐานที่ทำให้ตนต้องขาดผลประโยชน์ไป

พอถึงวันหนึ่งพระเจ้าเอกราชผู้มีพระสติปัญญาอ่อน ทรงสุบินว่าได้ไปพบแดนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นที่นารัณมย์ มีแต่ความสุข จึงทรงปรารถนาจะไป ได้ตรัสถามกัณฑหาลปุโรหิตถึงวิธีที่จะไปให้ถึงสวรรค์นั้น กัณฑหาลก็เลยถือโอกาสทูลยุยงส่งไปเลยว่า ต้องบูชาด้วยหมวดสี่แห่งสัตว์ คือ พระมเหสี ๔ พระองค์ พระราชบุตรอื่น ๆ อีก ๔ พระองค์ เศรษฐีใหญ่ ๔ คน ข้าง ม้า และวัว ควายอีกอย่างละสี่ พระราชาก็เหวใจจึงตรัสสั่งให้เตรียมการบูชาด้วยคนและสัตว์เหล่านั้น เพื่อจะได้เป็นทางไปสู่สวรรค์

พระจันทกุมารมาทรงตริตรองดูแล้วก็เห็นว่า เพราะพระองค์ผู้เดียวไปทำความผิดกับผลประโยชน์ของคนอื่นธพาลผู้มีอำนาจเช่นกัณฑหาลนี้ จึงทำให้เกิดความ

ଶାନ୍ତମନଃସାଧ୍ୟାସକାଧନଂ ଧ୍ୟାୟନ୍ତମନଃସାଧ୍ୟାସକାଧନଂ

ทุกขียากอย่างแสนสาหัสแก่คนเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นพระองค์เลยทูลขอประ-
ทานชีวิตให้แก่คนและสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นด้วยถ้อยคำวิงวอนอย่างน่าสงสาร พระ-
เจ้าเอกราชพระทัยอ่อนก็ทรงยอม ตรัสสั่งให้ปล่อยคนเหล่านั้นไป แต่พราหมณ์
กัณทหาลกก็พูดเล่นสำนวนทูลยุยงให้พระเจ้าเอกราชกลับเห็นความสำคัญของการบชา-
ยุญอกกรงหนึ่ง พระเจ้าเอกราชหลงเชื่อก็ตรัสสั่งให้จับคนเหล่านั้นอีก เป็นดังนี้ถึง
สามครั้ง

ในครั้งสุดท้ายประชาชนพากันร่ำไห้ และแม้จะกราบทูลวิงวอนพระเจ้าเอกราช
สักเท่าใด ๆ ก็ไม่สามารถจะทำให้พระองค์ทรงพระกรุณาได้ นางจันทาเทวีผู้ครุ-
ชายาของพระจันทกุมารเล็งเห็นว่านางคงจะหาผู้ใดเป็นที่พึ่งอีกมิได้แล้ว จึงใช้วิธีการ
สุดท้าย คือ กระทำสักจิกิริยา อธิษฐานขออำนาจความสัตย์เป็นที่พึ่ง และอ้อนวอน
ขอให้พระเป็นเจ้าทั้งหลายทรงช่วยด้วย การกระทำสักจิกิริยาของนางทำให้อันไปถึง
พระอินทร์ พระอินทร์จึงทรงฉวยก้อนเหล็กมีไฟลุกโพล่งเสด็จตรงมายังพระราช
พลางทรงชูปี่ปลดปล่อยผู้ที่น่าสงสารและผู้ที่ไม่เคยกระทำผิดเหล่านั้นไปเสียให้หมดสิ้น
ทั้งพระราชและพราหมณ์กัณทหาลกก็ใจจนสุดซึ้ง จึงสั่งให้ปลดปล่อยเครื่อง
พันธนาการจองจำไปเสียจากคนเหล่านั้น ครั้นแล้วบรรดาประชาชนทั้งหลายต่างก็
ฮือช่วยกันลงประชาทัณฑ์ประหารพราหมณ์กัณทหาลกเสียย่อยยับดับชีพลง ณ ที่นั้น
และหันไปจะกระทำแก่พระราชาก็ แต่พระจันทกุมารทรงป้องกันไว้ และด้วยความ
รักที่มีต่อพระจันทกุมาร ประชาชนจึงประกาศว่าตนจะยอมไว้ชีวิตพระราช แต่ทว่า
ต้องขออภัยศพระราชลงไปเป็นคนจันทาลและเนรเทศเสียจากพระนคร

ต่อจากนั้นประชาชนก็พร้อมใจกันทำพิธีอภิเษกพระจันทกุมารขึ้นเป็นพระราช
พระจันทกุมารก็ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม และได้ทรงช่วยเหลือพระ
บิดาที่ตองพเนจรอยู่นอกพระนครด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้พระองค์ได้ทรงรับความ
สะดวกสบายตามที่ปรารถนาทุกประการจนตลอดอายุขัย

คิธรรมที่เราได้จากเรื่องนกคือ จึงมีความซื่อสัตย์และกตัญญูทุกเวลา
แล้วจะสามารถเอาชนะความชั่วของคนอื่นได้ด้วยความดีของตนเอง

พระนารทะ

พระราชองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าอังกิราช เป็นกษัตริย์ที่ตั้งอยู่ในธรรมะ พระองค์มีราชธิดาอยู่เพียงองค์เดียว ทรงพระนามว่า รุจาราชกุมารี ปรากฏว่าเธอ ทรงสิริโฉมงดงามยิ่งนัก และเพราะเหตุที่เป็นพระราชธิดาเพียงองค์เดียวนี้เอง พระเจ้าอังกิราชจึงทรงรักใคร่โปรดปรานนางเสียเป็นที่สุด

คืนวันหนึ่งเป็นวันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ ตรงกับเทศกาลมหรสพที่ดอกกมุทินหรือดอกบัวแดงบานสะพรั่ง ประชาชนต่างพากันตกแต่งบ้านเรือนของตน เป็นการช่วยตกแต่งพระนครไปด้วยในตัวทำให้ทั้งตมจันดูราวกับเมืองสวรรค์ พระราชาประทับอยู่ในหมู่อำมาตย์ ทอดพระเนตรดูดวงจันทร์แล้วก็ทรงหารือกับบรรดาอำมาตย์ว่าจะควรทำอย่างไรกันดีจึงจะเกิดความสนุกสนาน ในที่สุดก็ทรงเห็นพ้องกันว่าควรจะไปหาคุณาชีวกพราหมณ์ผู้ได้ชื่อว่าเป็นนักปราชญ์ ให้ช่วยอธิบายธรรมะและแก้ปัญหาล้อข้อข้องใจในการประพฤติปฏิบัติตนให้ฟัง

เมื่อตกลงดังนั้นแล้ว พระเจ้าอังกิราชก็เสด็จไปยังที่อยู่ของคุณาชีวกพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร เริ่มตรัสถามปัญหาธรรมบางประการที่สงสัย เป็นต้นว่า คนเราพึงประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรต่อบิคามารดา ครูอาจารย์ และบุตรภรรยา หรือว่าเพราะเหตุไรชนบางพวกจึงไม่ตั้งอยู่ในธรรมะ ฯลฯ ปัญหาทำนองนี้มิใช่ของง่าย ๆ สำหรับคนทั่วไปที่จะตอบได้ คุณาชีวกเองความจริงก็ตอบไม่ได้ แต่แกล้งเสไปว่าปัญหาอย่างนี้ไม่มีประโยชน์ที่จะนำมาพูดกัน ขอให้เชื่อด้อยคำที่ตนพูดไปแล้วกันว่า บุญบาปไม่มี โลกนี้และโลกหน้าก็ไม่มี บุญตายาย บิคามารดา หรือครูบาอาจารย์ก็ไม่มี คนและสัตว์ทั้งหลายเสมอเหมือนกันหมด ไม่มีใครดีกว่าใคร และใครจะดีใครจะชั่วก็ได้แก่ตัวเอง ทานหรือผลของทานก็ไม่มี คนโง่ต่างหากที่บัญญัติเรื่องการให้ทานไว้ เพื่อให้คนโง่ด้วยกันทำทาน แต่คนฉลาดสักอย่แต่จะรับทาน

คุณาชีวกยังชี้แจงต่อไปอีกด้วยว่า รูปร่างประกอบด้วยธาตุ ๔ เมื่อแตกทำลายก็แยกออกจากกัน ความทุกข์ความสขก็ลอยไปตามลม จะฆ่าใครทำร้ายใคร หรือเบียดเบียนใครก็ไม่ใช่บาป เพราะบุญบาปไม่มีเสียแล้ว คาบที่พ้นเข้าไปในเนือย่อมเป็นไป

พระราชโอรสของพระเจ้าอยู่หัว
 พระยาเพชรบูรณ์

ตามเรื่อง ไม่เรียกว่าใครทำร้ายใคร สัตว์ทุกชนิดเมื่อเวียนว่ายตายเกิดไปได้ถึง ๘๔
 กัปแล้ว ก็ย่อมจะบริสุทธิ์^{๕๕}ตนเองตามกาละ ไม่เลยเขตนั้นไป ใคร ๆ ได้ฟังคุณาชีวก
 สอนเช่นนั้นก็เชื่อ ต่างกลับไปแสวงหาความสุขกันตามความพึงพอใจของตน ๆ ไม่
 นึกถึงบาปบุญคุณโทษกันอีกต่อไป พระเจ้าอังคิตราชและคนอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน
^{๕๖}ทั้งนี้เพราะพระองค์หลงผิด ทรงเชื่อไปตามถ้อยคำของคุณาชีวก จนเกิดเลื่องลือกัน
 ไปทั่ว^{๕๗}ทั้งเมืองว่าพระราชเป็น^{๕๘}คนเชื่อง่าย ไม่ดี ทำให้นางรจจาราชกุมารีร้อนใจมาก
 วันหนึ่งนางได้โอกาส จึง^{๕๙}ขึ้นเฝ้าพระบิดา และทูลขอ^{๖๐}ร้องให้ทรงเปลี่ยนพระทัย
 เปลี่ยนความคิดเห็นเสียใหม่ ให้มี^{๖๑}ทัศนคติที่ถูกต้องในชีวิต เช่นไม่คบคนชั่ว ไม่
 ประพฤติตนเป็นคนเลวร้าย ไม่เที่ยวทำ^{๖๒}ชู้กับผู้อื่น ฯลฯ

แต่ แม้พระนางรจจาราชกุมารีจะได้พยายามทูลวิงวอนโดยยกตัวอย่างจากการที่
 ตนได้เกิดมาแล้วในชาติก่อน ๆ ประกอบด้วย พยายามเปลี่ยนพระทัยพระราชบิดาให้
 หันมาเชื่อฟังทางตน นางพยายามชักชวนอันอ่อนน้อมอยู่อย่างนี้ตลอดทั้งคืนก็ยังไม่เป็นผล
 สำเร็จ เหลือที่จะเร่งเร้าเข้า^{๖๓}ช้อยู่ได้ ในที่สุดพระนางก็เลยตกลงใจตั้งสัตยาธิษฐานว่า
 ถ้าหากเทพยดาฟ้าดินมีอยู่จริง ก็ขอให้^{๖๔}ได้โปรดมาช่วยเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของ
 พระบิดาให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องด้วยเถิด.....

ขณะนั้นมีพราหมณ์เทพองค์หนึ่งทรงนามว่าพระนารทะ เป็นผู้^{๖๕}ที่มั่นอยู่ในความ
 เมตตากรุณา และคอยหาโอกาสที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ เมื่อได้เห็นว่าพระนาง
 รจจาราชกุมารีพยายามกระทำความดีเช่นนั้น ก็ทรงคิดช่วยเหลือ จึงแปลงเพศเป็น
 บรรพชิต (นักบวช) เอาภาชนะทองใส่สาแหรกข้างหนึ่ง คนโทน้ำแก้วประพาลใส่
 อีกข้างหนึ่ง มี^{๖๖}กานทองสวยงามวางเหนือ^{๖๗}บา^{๖๘}หา^{๖๙}ะมาโดยเร็วตรงเข้าสู่ปราสาทที่ประทับ
 ของพระเจ้าอังคิตราช แล้ว^{๗๐}ยืนลอยเด่นอยู่^{๗๑}เบื้องพระพักตร์ของพระราช^{๗๒}า พอพระนาง
 รจจาราชกุมารีทอดพระเนตรเห็นเช่นนั้น ก็^{๗๓}ก้มลงกราบ

ฝ่ายพระเจ้าอังคิตราช^{๗๔}นั้นทรงตะลึงที่^{๗๕}ได้เห็นพระนารทะสามารถประทับยืนอยู่บน
 อากาศได้ จึงทูลถามความสงสัย^{๗๖}ตั้งกล่าว พระนารทะก็ตรัสตอบว่า ที่สามารถสำแดง
 ฤทธิ์ได้เช่น^{๗๗}นี้ ก็เพราะว่าได้ทรงบำเพ็ญคุณธรรมไว้ในชาติก่อนเป็นอย่างดี^{๗๘}๔ ประการ

มีสิ่งจะ คือ ความจริง ธรรมะ คือ ความถูกต้อง ทมะ คือ ความข่มใจ และจาคะ คือ ความเสียสละ

พระเจ้าอังกติราชนั้นทรงสงสัยจึงทูลถามต่อไปอีกหลายคำถาม เช่นว่าผลบุญมีจริงหรือ ? เทวดามีจริงหรือ ? โลกนี้โลกหน้ามีจริงหรือ ? ฯลฯ พระนารทก็ทูลตอบว่ามีจริงทั้งนั้น และได้ทรงอธิบายขยายความเรื่องวิบากกรรมหรือผลกรรมของการทำชั่วอีกมากมาย แต่ละอย่างล้วนจะทำให้ต้องไปตกนรกน่ายสยดสยองของพองชนทั้งสี่ ยังผลให้พระเจ้าอังกติราชรู้สึกสลดพระทัยว่าพระองค์ได้เดินทางผิดไปเสียแล้ว จึงร่อนพระทัยใคร่จะทรงแก้ตัว เพราะกลัวภัยในนรกที่พระนารทอ้างถึง ได้ทูลอ้อนวอนขอให้พระนารทสอนหลักธรรมให้ เพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้ไม่ต้องไปตกนรก

พระนารทะก็ทูลแนะนำให้ทรงละเว้นความชั่ว ให้ทรงกระทำแต่ความดี ให้เอา
 เยี่ยงอย่างกษัตริย์ที่ดี ๆ ในสมัยโบราณ ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนยากจน วุฒ
 สรูปแล้ว ก็คือให้ทำแต่ความดี และสะสมเอาไว้เป็นเสบียงที่ดีเป็นพื้นฐาน แล้วก็มี
 แต่ทางไปสู่สวรรค์ คือ ความสุขสำราญต่อไป เมื่อพระนารทะแสดงธรรมถวายและ
 ให้โอวาทแก่พระเจ้าองค์ติราชเสร็จแล้ว ก็เสด็จกลับยังเทวโลก นับตั้งแต่นั้น พระ
 เจ้าองค์ติราชก็ทรงตั้งมั่นอยู่ในโอวาทของพระนารทะ ทรงละทิ้งความผิดเห็นที่ผิด ๆ
 เสีย แล้วเริ่มทำบุญให้ทาน ทรงตั้งอยู่ในศีลในธรรม และนำความสุขมาสู่ประชาชน
 และประเทศชาติของพระองค์องค์เดิม

คตธรรมที่ไดจากเรองนี้ ก็คือ จงเชอกรรม เชอผลของกรรม และ
กระทำแต่ความดีแล้วก็จะมีความสุข

พระวิทูร

วิทูรบัณฑิต ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า วิทูร เป็นมหาราชครูและเป็นนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งแห่งแคว้นกुरुในอินทปัตถนคร ปราศว่าวิทูรผู้นี้เป็นนักพูดที่มีถ้อยคำไพเราะและเป็นคติอย่างยิ่ง คำพูดของเขานั้นสามารถกล่อมใจคนทั่วไปให้เกิดความยินดีและเลื่อมใสในตัวเขา จนไม่อยากจะจากเขาไปไหนได้ทีเดียว

ขณะนั้นมีพราหมณ์ ๔ คน เมื่อขจรลงแล้วได้ออกบวชเป็นฤๅษี ข้างชายอีก ๔ คนก็เลื่อมใสในฤๅษีทั้ง ๔ นั้น จึงนิมนต์ไปฉันอาหารที่บ้านของตน เมื่อฉันเสร็จแล้วฤๅษีทั้ง ๔ ก็แยกย้ายกันไปพักผ่อนในที่ต่าง ๆ ดังนี้

องค์ที่ ๑ ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ องค์ที่ ๒ ไปสู่พิภพพญานาค องค์ที่ ๓ ไปสู่พิภพพญาครุฑ และอีกองค์หนึ่งไปยังอุทยานของพระเจ้าโกรพย์ เมื่อกลับจากพักผ่อนมาแล้วก็นำเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้ไปพบเห็นมาเล่าให้ชายทั้ง ๔ ฟัง ชายทั้ง ๔ ได้ฟังคำพรรณนาถึงพิภพอันน่าอยู่ต่าง ๆ เหล่านั้นแล้ว ก็ตั้งใจบำเพ็ญบุญกุศล ให้ทานและรักษาศีล จนเมื่อสิ้นอายุก็ได้ไปเกิดในพิภพต่าง ๆ เหล่านั้นตามที่ตนปรารถนา

คนหนึ่งได้ไปเกิดเป็นโอรสของพระเจ้าธัญชัยโกรพย์ คนที่สองไปเกิดเป็นพระอินทร์ คนที่สามไปเกิดเป็นพระวรุณ เจ้าแห่งนาคพิภพ ส่วนอีกคนหนึ่งไปเกิดเป็นพญาครุฑในวิมานฉิมพลี

ทั้งสี่บังเอิญได้มาพบกันอีกครั้งหนึ่งแล้วก็แข่งขันกันว่าความดีของใครจะประเสริฐกว่าของใคร พญานาคว่าความดีของตนประเสริฐกว่า เพราะตนไม่โกรธครุฑทั้ง ๆ ที่ครุฑเป็นข้าศึกกับตน ก็คนที่ไม่โกรธใครนั่นแหละเป็นคนดีและเป็นสันติชนอย่างแท้จริง

ข้างครุฑก็ว่าความดีของตนประเสริฐกว่า เพราะทั้ง ๆ ที่นาคเป็นอาหารอย่างดีของตน ตนก็ยังระงับความอยากเสียได้ ไม่ยอมทำชั่วเพราะเห็นแก่ปากแก้ท้อง อย่างนี้จึงจะเป็นสันติชนคนดีอย่างแท้จริง

ฝ่ายพระอินทร์ก็ตรัสว่า พระองค์เองจะความสุขสำราญในสวรรค์ทั้งหมดลงมาสู่โลกมนุษย์นี้ก็เพื่อประโยชน์แก่การรักษาศิลแทนัน เพราะฉะนั้นศิลปคือความดีของพระองค์ย่อมประเสริฐที่สุด

ข้างโอรสของพระเจ้าธัญชัยโกรพย์ก็ว่าพระองค์เองออกส่ำหกลีละพระราชวังมาบำเพ็ญธรรมเพื่อหาความสงบเช่นนี้ พระองค์จึงยอมมีความดีประเสริฐกว่า เมื่อทั้งสี่โต้เถียงไม่ตกลงกัน จึงพากันไปหาวิทูรบัณฑิตให้ช่วยตัดสินให้ พระวิทูรฟังเรื่องราวแล้วก็ตัดสินว่า คุณธรรมคือความดีนั้นย่อมต้องประกอบเข้าด้วยกันพร้อมทั้ง ๔ ประการ คือความไม่โกรธ การระงับความอยาก การรักษาศีล และการบำเพ็ญธรรมเพื่อรักษาความสงบ เช่นนี้ จึงจะเรียกว่าสันติชนได้ พระราชาทั้ง ๔ และชนทั่วไปได้ฟังธรรมนั้นแล้วต่างก็พากันสรรเสริญพระ วิทูรว่ามีปัญญาฉลาดยอดเยี่ยมนัก สามารถจัดความสงสัยของทุก ๆ คนได้จริง ๆ

นอกจากคำสรรเสริญแล้ว พระวรุณได้ถวายทองแก้วมณีประดับคอของพระองค์เองแก่พระวิทูรด้วย ส่วนพระอินทร์ถวายผ้าทิพย์สีดอกบัวเขียวเนื้อละเอียดพญาครุฑก็ถวายดอกไม้อ่องบริสุทธิ์และพระเจ้าธัญชัยถวายสมบัติหลายประการ ทั้งหมดนี้เพื่อบูชาธรรมของพระวิทูร

นางวิมลสาชาของพระวรุณอยากจะไต่ฟังธรรมของวิทูรบัณฑิตบ้าง จึงทำอุบายลั้มจับและว่าถ้าไม่ไต่หัวใจของพระวิทูรมา ตนคงจะต้องตาย ธิดาสาวของพญานาค คือ นางอริทันตี จึงประกาศว่า ถ้าผู้ใดนำเอาหัวใจของวิทูรบัณฑิตมาถวายแก่มารดาของนางได้ นางจะยอมแต่งงานด้วย ข้างปุนณกษัตริย์อยากได้แต่งงานกับนางอริทันตีผู้มีรูปงาม จึงพยายามไตร่ตรองหาอุบายที่จะช่วยให้ความปรารถนาทั้งของตนและของนางเป็นผลสำเร็จ

ในที่ที่สุดปุนณกษัตริย์ก็ออกอุบายไปทำพินันสากับพระเจ้าโกรพย์ เพราะทราบดีว่าพระเจ้าโกรพย์โปรดสกามาก หากตนเล่นสกาพินันชนะแล้ว คงจะได้วิทูรบัณฑิตไปอยู่ด้วยและหลอกเอาหัวใจได้โดยง่าย แล้วการณ์ก็เป็นไปตามที่ปุนณกษัตริย์ปรารถนาทุกประการ กล่าวคือพระเจ้าโกรพย์แพ้พินัน และธรรดาของผู้แพ้นั้นก็ต้องยอมยกทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่ผู้ชนะ แล้วแต่ผู้ชนะจะเรียกร้องเอา แต่ในการชนะพินันสกา

๕๕ ครั้น ปุณณกัณห์เรียกร้องเอาแต่ตัวของวิหุรบัตติตไปเท่านั้น เพราะได้ทราบกิตติ-
ศัพท์มาว่าเป็นผู้ทรงธรรมและกล่าวธรรมได้ดียิ่งนัก พวกตนจะได้ฟังธรรมของวิหุร-
บัตติตให้ชื่นใจต่อไป

๕๖ ครั้นแล้ว วิหุรบัตติตก็แสดง ธรรมเกี่ยวกับผู้ครองเรือนหรือฆราวาสธรรม
ให้คนทั้งหลายฟัง เมื่อแสดงธรรมจบลงแล้ว ปุณณกัณห์ยังเร่งรัดจะให้วิหุรออก
เดินทางกลับไปพร้อมกับตนอีก แต่วิหุรขอผัดอยู่ค้างเพื่อสั่งสอนธรรมแก่บุตรภรรยา
สัก ๓ วัน พลังตนเองก็รับจัดการต้อนรับปุณณกัณห์เป็นอันดี ต่อจากนั้นก็ได้อธิ-
บายธรรมะของข้าราชการหรือ เรียกว่า ราชสวดิธรรม ให้บุตรภรรยาฟัง
โดยละเอียด เมื่อสั่งสอนบุตรภรรยาและญาติมิตรจบลง ก็ถึงวันที่สามตามกำหนดที่
ขอผัดปุณณกัณห์ไว้พอดี วิหุรบัตติตจึงไปกราบทูลลาพระเจ้าโกรพย์ แม้พระเจ้า
โกรพย์จะตรัสห้ามมิให้ไป โดยทรงอ้างว่าแล้วพระองค์จะจัดการกำจัดปุณณกัณห์
เสียเอง แต่วิหุรบัตติตก็ไม่ยอมให้ทำเช่นนั้น กราบทูลว่าขอให้พระองค์ทรงตั้ง
พระทัยไว้ให้เที่ยงธรรม ซึ่งจะเป็นทางเกียติยศที่สุด พระเจ้าโกรพย์มีรูปที่พระสหาย
อย่างไรอีกได้ ก็ต้องทรงยอมอนุญาตให้ไป

๕๗ วิถีไปของปุณณกัณห์ก็คือให้พระวิหุรจับหางม้าให้แน่นไว้ในมือทั้งสอง ส่วน
เท้าทั้งสองก็เกี่ยวขาม้าไว้ให้แน่นเช่นเดียวกัน แล้วปุณณกัณห์เองก็ขี่ม้าพาพระวิหุรเหาะ
ไปในอากาศอย่างรวดเร็ว ระหว่างทาง ปุณณกัณห์ได้พยายามทุก ๆ วิธีที่จะแกล้ง
ให้พระวิหุรต้องตาย เป็นต้นว่าแกล้งขบม้าเส็ดลอคเข้าไปในระหว่างต้นไม้อะซอก
เขา เพื่อให้กระทร่างพระวิหุรให้ตายเสียเป็นต้น จนชั้นที่สุดเจ้ายักษ์ก็จับมือเท้า
พระวิหุร ตั้งใจจะฟาดกับภูเขาให้ตายเพื่อที่ตนจะได้นำเอาหัวใจของพระวิหุรไปถวาย
นางวิมลดา แล้วตนจะได้แต่งงานกับนางอรินันต์ผู้ธิดานางวิมลดาได้สมความตั้งใจ เมื่อ
วิหุรบัตติตตามได้ความจริงใจจากปุณณกัณห์เช่นนั้นแล้ว จึงขอร้องให้ปุณณกัณห์
วางตนลงเสียก่อน เพื่อที่ตนจะได้แสดงธรรมตักเตือนให้เขารู้สึกตัวว่าเขากำลังเข้าใจผิด
ข้างปุณณกัณห์ก็เคยเห็นว่าวิหุรบัตติตแสดงธรรมได้ไพเราะจับใจนัก จึงยอมฟังโดย
วางพระวิหุรลง ให้อาบน้ำชำระกายเป็นที่สบายดีแล้ว พระวิหุรก็แสดงธรรมชื่อว่า
สาธุธรรม หรือ ธรรมของคนดี ให้ปุณณกัณห์ฟัง

ប្រឈមមកក្នុងរូបរាងម្នាក់ៗ ព្រោះតែខ្លាចក្បាលខ្លា

เมื่อได้ฟังธรรมนี้แล้ว ปุณณกัษัฏรู้สึกตัว ใครจะได้เป็นคนดี จึงจัดแจงจะนำวิทูรบัณฑิตไปส่งยังบ้านเมือง แต่วิทูรบัณฑิตห้ามไว้ ยืนยันขอให้พาไปยังเมืองนาคเถติ เพราะตนก็อยากเห็นพญานาคและบรรดาทรัพย์สมบัติในนาคพิภพบ้าง เมื่อปุณณกัษัฏถามว่าทำไมจึงยังอยากจะได้เห็นเล่าในเมื่อรู้อยู่แล้วว่าเขาต้องการ หัวใจของตน วิทูรบัณฑิตก็ตอบว่า ตนเคยแต่ทำความดี ไม่พะวงต่อกว่าความตายจะมาถึงตัวเมื่อไร แม้ปุณณกัษัฏผู้กล้าแข็ง ตนเองยังเล่าโลมให้อ่อนลงได้ พญานาคก็จะอ่อนได้เช่นเดียวกัน ไม่ยากจนเกินไปนัก ขอให้พาตนไปเฝ้าพญานาคเถติ

เมื่อไปถึงยังนาคพิภพแล้ว ปุณณกัษัฏก็ทูลแนะนำให้พญานาคได้รู้จักกับพระวิทูร “คนดี” (สัตบุรุษ) พระวิทูรได้พูดโน้มน้าวให้พญานาคทราบเรื่องกรรมและผลแห่งการกระทำ (กรรม) ดี เพื่อพระองค์จะได้เป็นผู้ไม่ประมาท และประพฤติแต่สิ่งที่เป็นธรรมเป็นความดีต่อไป พญานาคพอใจมาก จึงสั่งให้พาพระนางวิมลมาผู้มเหสีเข้ามา พระนางวิมลมาทอดพระเนตรเห็นวิทูรบัณฑิตก็แสดงความเคารพ แล้วตรัสถามข้อความอันเป็นหลักธรรมบางประการ ซึ่งพระวิทูรก็ทูลตอบได้อย่างฉลาดหลักแหลม ทำให้พญานาคและพระนางวิมลมา รู้สึกพึงพอใจพระทัยในสติปัญญาของพระวิทูรเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นการตอบแทน ทั้งสองจึงได้กล่าวมอบนางอวิทานต์ให้แก่ปุณณกัษัฏ

ก็เป็นทีที่สมใจปุณณกัษัฏยิ่งนัก ปุณณกัษัฏจึงถือว่าวิทูรบัณฑิตเป็นผู้มีอุปการคุณแก่ตน ขอมอบแก้วมณีอันมีค่าให้แก่วิทูรบัณฑิต แล้วก็เชิญพระวิทูรขึ้นบนหลังม้า พาไปส่งถึงเมืองอินทปัตถนครซึ่งขณะนั้นพระเจ้าธัญชัยโกรพยกำลังส่งให้ประทับตกแต่งพระนคร และประชาชนก็คอยต้อนรับวิทูรบัณฑิตอยู่ ณ โรงธรรมสภา เมื่อพระวิทูรมาถึง ทุก ๆ คนก็ต้อนรับด้วยความดีใจเป็นอย่างยิ่ง พระวิทูรได้เล่าเหตุการณ์ให้ฟังโดยตลอด และทุก ๆ คนก็ฟังกันด้วยความตื่นเต้น ในที่สุดพระเจ้าธัญชัยก็รับสั่งให้มีงานฉลองต้อนรับพระวิทูรเป็นเวลาเดือนหนึ่ง ให้ปล่อยนกปล่อยสัตว์สองเท้า สี่เท้าทำสังเวยทั้งหมด ประชาชนประสบความรื่นเริงสุขสำราญโดยทั่วหน้ากัน

ตั้งแต่นั้นมาพระวิทูรก็ได้แสดงธรรมแก่มหาชนและพระราชาลอคมมา จนสิ้น
ชีวิตแล้วต่างก็ไปตามยถากรรมของตน ฯ

คติที่ได้จากเรื่องนกค้อ ความด้อยมเอาชนะความชั่วได้เสมอ

พระเวสสันดร

พวกเราคงเคยได้ยินสำนวนไทยที่พูด ๆ กันว่า “ใจเดียวกับพระเวสสันดร” หรือ “ใจบุญราวกับพระเวสสันดร” มาแล้ว ก็พระเวสสันดรนี่คือใคร ? และที่ว่า ใจดี หรือใจบุญนั้นใจดีและใจบุญอย่างไร ขนาดไหน จึงได้มีชื่อเสียงนัก ? จะทราบได้จากเรื่องพระเวสสันดรดังต่อไปนี้

พระเวสสันดรเป็นโอรสของพระเจ้ากรุงสุทศย์และพระนางผุสดีแห่งกรุงเชตุคร ประวัติในการประสูติของพระองค์นั้นแปลกมาก คือพระองค์ประสูติในตรอกพ่อก้า ขณะที่พระราชาและพระมเหสีเสด็จทอดพระเนตรพระนคร เพราะฉะนั้นพระราชวงศ์ทั้งหลายจึงได้ขนานนามพระราชบุตรองค์นี้ว่า พระเวสสันดร เพราะแปลได้ตรง ๆ ทั่วว่า ตรอกพ่อก้า (คือ เวสส แปลว่า พ่อก้า บวกกับ อันดร ซึ่งมาจาก อนฺตร แปลว่า ตรอก หรือ ทางเดินระหว่างตรอก นั้นเอง)

วันที่พระเวสสันดรประสูตินั้น ได้ถูกขี้ติประจบเวลากันกับนางข้างตัวหนึ่ง เหาะมาแล้วนำเอาลูกข้างเผือกขาวล้วนมาทิ้งไว้ในโรงช้าง ชาวเมืองถือกันว่าเป็นช้างมงคล จึงตั้งชื่อให้ เรียกว่า “ช้างบัจจยนาค” เพราะ นาคในที่นี้แปลว่าช้าง และ บัจจยก็หมายถึงเหตุที่ทำให้เกิดผล คือ ช้างเชือกนี้ทำให้เกิดเรื่องนี้เป็นผลขึ้นมานั้นเอง

ตั้งแต่แรกประสูติมา พระบิดาก็โปรดให้สร้างเครื่องประดับ มีราคามากมาย สำหรับพระราชทานแก่พระกุมาร พอพระกุมารสวมใส่ไปแล้วในไม่ช้า พระองค์ก็เปลื้องเครื่องประดับเหล่านั้นประทานแก่บรรดาพระนม ไปเสียโดยไม่ทรงยอมรับคืน แม้พระนมเหล่านั้นจะถวายคืน ครั้นพระราชาทรงสั่งให้สร้างเครื่องประดับสำหรับอื่น ๆ ขึ้นมาอีก พระกุมารก็ทรงใช้ แต่แล้วก็ประทานให้แก่พระนมทั้งหลายอีก ทรงทำอยู่อย่างนี้ถึง ๔ ครั้งด้วยกัน จนกระทั่งพระชนษาได้ ๘ ขวบ พระกุมารเวสสันดรก็ยังทรงครุ่นคิดว่า การให้ทานด้วยทรัพย์สินวัตถุภายนอกเพียงเท่านั้นยังไม่เต็มพระทัยเลย

ทรงปรารถนาจะให้ทานภายในอีกบ้าง เช่น แขนขา นัยน์ตา และเลือดเนื้อ ยังมีพระชนมายุเจริญวัย พระเวสสันดรก็ยังทรงบริจาคทานมากมายยิ่งขึ้นตามลำดับ

ครั้นย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ได้ทรงศึกษาศิลปศาสตร์ครบทุกสาขาแล้ว พระราชบิดาก็ทรงส่งขอ พระนางมัทรีแห่งเมืองมัทราสมาให้เป็นมเหสี แล้วก็ทรงอภิเษกทั้งสองพระองค์ไว้ในราชสมบัติ ต่อมาพระนางมัทรีได้ประสูติพระโอรสองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ชาลี และประสูติพระธิดาอีกองค์หนึ่งในเวลาต่อมาทรงนามว่า กัณหา ตลอดเวลาผ่านไป พระเวสสันดรก็ยังทรงประทานข้าวของเงินทองให้ประชาชนหญิงชายอยู่ตลอดมา

อยู่มาเกิดฝนแล้ง ข้าวยากหามาแพงขึ้น ในแคว้นกลิงกะที่อยู่ใกล้เคียงกันนั้น เจ้าเมืองกลิงกะทราบกิตติศัพท์ว่าช้างบั้งจันนาถไปถึงที่ไหนก็จะเกิดฝนตกบริบูรณ์ ณ ที่นั้น จึงจัดแจงส่งพราหมณ์ ๘ คน ไปทูลขอ พระเวสสันดรก็ทรงยินดียกให้ นอกจากจะทรงยกช้างให้แล้ว ยังยกให้แม่แต่เครื่องประดับช้างอันประกอบด้วยแก้วแหวนเงินทองราคาหลายแสนอีกด้วย ประชาชนชาวเมืองอดเสียตายช้างบั้งจันนาถมิได้ ก็พากันไปกราบทูลฟ้องพระเจ้ากรุงสุยชัยให้เนรเทศพระเวสสันดรไปเสีย เพราะถ้ายังขึ้นบริจาคทานมากมายอยู่อย่างนี้ บ้านเมืองคงจะต้องพินาศลงจนหมดสิ้นเป็นแน่

ฝ่ายพระเวสสันดรนั้นมิได้ทรงย่อท้อในการทำทานเลย พระองค์ยังตรัสอยู่เสมอว่าอยากจะให้ทานภายในอีก ถ้ามีคนมาขอก็จะทรงยินดีบริจาคทันที ต่อให้ชาวเมืองฆ่าพระองค์เสีย พระองค์ก็ไม่สามารถยุติการให้ทานได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพระเจ้ากรุงสุยชัยจำเป็นต้องเนรเทศพระองค์เพื่อปฏิบัติตามคำขอของชาวเมืองแล้ว พระองค์ก็ไม่ทรงขัดข้อง ขอแต่เพียงให้ได้มีโอกาสบำเพ็ญทานให้เต็มที่ในวันรุ่งขึ้นอีกสักครั้งหนึ่งเถิด แล้วในวันรุ่งขึ้นพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญทานอันยิ่งใหญ่จริงๆ ที่เรียกว่า สัตตสตกมมหาทาน คือทาน ๗ หมวด หมวดละ ๗๐๐ ได้แก่ ช้าง ๗๐๐ ม้า ๗๐๐ รถ ๗๐๐ โคนม ๗๐๐ ทาสชาย ๗๐๐ ทาสหญิง ๗๐๐ และนางสนม ๗๐๐

เมื่อได้บริจาคทานครั้งใหญ่เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระเวสสันดรกับพระนางมัทรีก็กราบทูลลาพระเจ้ากรุงสุยชัยและพระนางมยุสสีเพื่อเสด็จเข้าสู่เขาวงกตในป่าหิมพานต์ ในการไปครั้งนี้ ทั้งสองพระองค์ขอประทานอนุญาตพาพระชาลีและกัณหาไปด้วย

แม้พระเจ้ากรุงสุโขทัยและพระนางผุสดีจะตรัสห้ามสักเท่าใด ๆ หรือยกเอาความน่ากลัวของป่าหิมพานต์มาเป็นข้ออ้างสักเพียงใดก็ตาม ก็ไม่สามารถจะหยุดยั้งความตั้งใจจริงของพระนางมัทรีได้ กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ ทรงรำพันความรักอาลัยต่อกันจนรุ่งเช้า พระเวสสันดรกับพระนางมัทรีและกุมารทั้งสองจึงเสด็จออกจากพระนคร

เมื่อออกมานอกพระนครแล้ว ยังมีพราหมณ์อีก ๔ คนมารับทานไม้ทันทน์ พอรูว่าพระองค์เสด็จด้วยรถทรง ก็รีบติดตามไปขอรับพระราชทานม้า ซึ่งพระเวสสันดรก็ทรงหยุดรถปลดม้าประทานให้ไปหมดโดยทั้ทั้ง ๔ ตัว ร้อนถึงเทวคาคองแปลงกายเป็นละมั่งมาเข้าแลกแทนม้าทั้งสี่ แล้วพารถออกวิ่งไป แต่ก็ยังมีพราหมณ์ตามมาอีกคนหนึ่ง ทูลขอรถเอาไว้เสียเลย พระองค์ก็ทรงพาพระมเหสีและพระโอรสธิดาลงมา แล้วประทานรถให้ไปโดยมิได้หวั่นเกรงความยากลำบากที่จะต้องเดินทางด้วยพระบาทเปล่าแต่ประการใด พระองค์เองทรงอุ้มพระชาติ ส่วนพระมัทรีทรงอุ้มกัณหา เสด็จตามกันมาโดยมุ่งหน้าไปยังแดนป่าหิมพานต์โพ้น

จากกรุงเชตุคร ทั้ง ๔ กษัตริย์ได้เสด็จผ่านแคว้นเจตราชฎร์ บรรดา กษัตริย์เจตราชฎร์ทราบข่าวก็พลอยเสียพระทัยไปด้วย ได้พยายามชักชวนให้พระเวสสันดรพำนักอยู่ด้วย หรือมิฉะนั้นก็เชิญขึ้นครองราชย์เสียเลย แต่พระเวสสันดรไม่ทรงปรารถนา แม้กษัตริย์เจตราชฎร์จะกราบทูลวิงวอนสักเท่าไร ๆ พระองค์ก็ไม่ทรงยอม เพียงแต่ขอพักแรมอยู่คืนเดียวแล้วรุ่งขึ้นเข้าที่ทรงอาลา เสด็จเดินทางต่อไป โดยกษัตริย์เจตราชฎร์มอบหมายให้ นายพรานเจตบุตรผู้เจนป่าคอยเฝ้ารักษาทาง เพื่อป้องกันมิให้มีใครแปลกปลอมเข้าไปทำร้ายพระองค์ได้

พระเวสสันดรออกเดินทางมุ่งขึ้นทิศเหนือ ผ่านสถานที่สำคัญเป็นระยะ ๆ ไป เช่น ภูเขาวินุลบรรพต แม่น้ำเกตุมตี ภูเขานาฬิกบรรพต และสระโบกขรณี ซึ่งกษัตริย์เจตราชฎร์ได้ทูลแนะนำไว้ก่อนแล้ว ณ ที่นั้นได้ทรงพบศาลาหลังหนึ่งซึ่งเทวดามาเนรมิตไว้ให้ตามบัญชาของพระอินทร์ พระองค์ทรงสันนิษฐานก็ทราบวาทะความช่วยต่อจากนั้น ทั้งพระเวสสันดรและพระนางมัทรี ก็สละจากเพศฆราวาสมาครองเพศนักบวชอยู่ในป่า ณ เขาวงกตได้เป็นเวลา ๗ เดือน

ครึ่งหนึ่งบังเอิญชูชกเฒ่าชราแห่งแคว้นกลิงคะใต้เมยสาว ก็นางอมิตตตามาอยู่ด้วย นางจึงถูกพวกเมย ๆ ของเพื่อนบ้านตำว่า หาว่ามาอยู่ทำไมกับผัวแก่ ดูเป็นคนสันคิก นางอมิตตตาจึงโกรธไม่ยอมทำงานเกี่ยวเนื่องให้ชูชกผู้สามีไปหากนไช้มาให้เดชะบุญที่พระเวสสันดรจะได้ทรงบำเพ็ญทานครั้งยิ่งใหญ่ เทวดาจึงคลใจให้นางอมิตตตาพูดแนะนำได้ถูกต้องว่าให้ชูชกไปเฝ้าพระเวสสันดรที่เขาเวงกตเถติ เพื่อจะได้ทูลขอสองกุมารมาเป็นคนไช้ มิฉะนั้นนางจะไม่อยู่ด้วย หากจะหนีไปอยู่เสียกับหนุ่ม ๆ ที่อื่น

ข้างชูชกนั้น ด้วยความรักความหลงนางอมิตตตาเยี่ยงชายแก่ที่หลงเมยสาว กลัวนางจะทำตามคำชู ก็ต้องยอมออกเดินทางฝ่าความยากลำบากไป ระหว่างทางต้องเผชิญภัย ก้อนหิน และท่อนไม้ จาก ประชาชนผู้แค้นเคือง ในฐานที่ไปทำให้เจ้านายของเขาต้องตกทุกข์ได้ยาก แล้วยังต้องถูกสุนัขของพรานเจตบุตรรุมไล่เห่าจนต้องเผ่นหนีขึ้นไปบนต้นไม้ มีหน้าชาวยังถูกนายพรานเจตบุตรขู่จะยิงให้ตายเสียอีก เพราะเขารู้ว่าชูชกจะต้องตามไปขอไม้พระมัทรีทั้งสองกุมารเป็นแน่ แต่ชูชกฉลาดกว่า จึงลงนายพรานเจตบุตรว่าตัวเองเป็นทนต์มาจากกรุงเชตุทร เพราะพระเจ้ากรุงสมุชชัยให้มาทูลเชิญพระเวสสันดรกลับไป ด้วยเหตุว่าพระมารดาทรงกันแสงเป็นทุกข์ถึงจนใกล้พระเนตรจะเสียอยู่แล้ว

กำลังของชูชกเป็นผลสำเร็จ พรานเจตบุตรเชื่อสนิทจึงต้อนรับเลี้ยง ชูชกเป็นอย่างดี แล้วพาไปชี้ทางให้ไปหาพระอภัยมณีที่ป่าบริเวณเขาคันธมาทน์และเขาอัญชันก่อน ต่อจากนั้นชูชกจึงออกเดินทางไปตามที่ฤษีบอก

เมื่อไปถึงสระโบกขรณีริมอาศรมพระเวสสันดรนั้นเป็นเวลาใกล้ค่ำแล้ว ชูชกจะเห็นว่าพระนางมัทรีเห็นจะยังไม่ได้เสด็จเข้าป่าหาผลไม้ ก็เลยยังไม่รีบเข้าไปทูลขอสองกุมารก่อน คงค้างแรมอยู่บนต้นไม้ตามเคย

ในคืนนั้น พระนางมัทรีก็ทรงฝันร้ายว่ามีชายผิวดำกำยำร่างใหญ่ ถือดาบบุกเข้ามาในศาลา จับพระนางฉุดกระชากออกมาให้นอนหงายบนพื้นดินแล้วควักเอาเนยน้ำตาล ๒ ข้าง ตักแซนทั้งสองออก แล้วผ่าล้วงเอาดวงใจไปเสีย พอที่พระนางตกใจผวาตื่น จึงรีบไปเกาะประตูเรียกพระเวสสันดรทูลเล่าให้ฟังว่าพระนางฝันร้าย ขอให้ช่วยทำนายให้ พระเวสสันดรนั้นความจริงก็ทรงทราบแล้วว่าวันพรุ่งนี้จะมีคนมาทูลขอสอง

กุมารแน่ แต่พระองค์แสร้งกลบเคลื่อนเรื่องผ่นร้ายนั้นเสีย เสด็จไปว่าพระนางเหนียวอ่อนและนอนไม่สบายจึงผ่นร้ายไปเช่นนั้นเอง

เช้าวันรุ่งขึ้นพระนางก็เสด็จออกบำหาผลไม้ตามเคย แต่ด้วยใจที่ไม่สู้สบายนัก เพราะสังหรณ์ถึงผ่นร้ายเมื่อคืน ข้างชูชกพอจะเห็นว่าพระนางเสด็จเข้าป่าไปแล้วก็รีบตรงไปยังอาศรมของพระเวสสันดรผู้ออกมาประทับนั่งคอยที่ห้วยจากเข้าไปรับทานอยู่แล้ว พอพระองค์ตรัสปราศรัยถามถึงธุระที่ประสงค์ ชูชกก็ทูลตอบไปตรง ๆ ว่ามาทูลขอกุมารทั้งสอง และขอพาไปในบัดนี้เลย จะรอช้าอยู่มิได้ เพราะพระนางมัทรีจะมาชักขวางไว้เสีย

ฝ่ายสองกุมารได้ทรงฟังเช่นนั้น ตกใจกลัวก็รีบหนีไปซ่อนตัวอยู่เสียในสระบัว ชูชกไม่เห็นจึงโวยวายหาว่าพระเวสสันดรพูดปด ว่าจะให้แล้วไม่ให้จริง ร้อนถึงพระเวสสันดรต้องเสด็จออกตามหาสองกุมารตามรอยเท้าเรื่อยไปจนถึงสระโบกขรณี ก็ตรัสร้องเรียกอยู่ที่ริมสระ ชาติไพลขึ้นมาก่อน แล้วก้นหาจึงขึ้นจากสระตามมาบ้างด้วยอาการร้องไห้ พระเวสสันดรตรัสปลอบให้สองกุมารทราบว่า ทั้งพระกุมารและตัวพระองค์เองกำลังจะทำสิ่งที่ไม่มีใครในโลกสามารถทำได้ นั่นคือการบำเพ็ญ ทานบารมือนสูงสุด แล้วพระองค์ก็กระทำพิธีหลั่งน้ำลงในมือของชูชก เป็นการแสดงว่าทรงมอบสองกุมารให้เป็นสิทธิแก่ชูชกแล้ว ณ บัดนี้

ต่อจากนั้นชูชกก็มอมสองกุมารเข้าด้วยกัน แล้วอุกกระชากให้ออกเดินไปโดยรวดเร็วเพื่อจะให้ห่างไกลจนพระนางมัทรีไม่สามารถจะตามไปทัน สภาพของสองกุมารนั้นน่าสงสารมาก เพราะชูชกเร่งลงไม้เรียวอย่างไม่ขาดระยะ และกุมารทั้งสองก็ร้องไห้พลางวิ่งพลาง ทิ้งเหนียวอ่อนและหอบหิวเผ่าเร่กร้องหาแต่พระมารดา จนกระทั่งกำลังในกลางบ้านนั่นเอง

ข้างพระนางมัทรีก็ประสบแต่ลางร้ายตั้งแต่ออกเดินทางจากอาศรมมาในเช้าวันนั้น นางเชื่อมั่นว่าความผ่นเมื่อคอนจนวนรุ่งนั้นเป็นลางร้ายแน่ จึงรีบเก็บผลไม้เพื่อจะได้นำกลับมาอาศรมแต่วัน แต่ก็ให้เกิดวิปริต เสียมหลุดจากมือ กระเช้าเลื่อนหลุดลงจากป่า สายตาก็มืดมนอยู่เรื่อย ๆ ไม้ผลกลับกลายเป็นไม้คอก ไม้คอกก็กลับกลายเป็นไม้ผล ครั้นเดินมุ่งหน้าจะกลับมายังอาศรม ก็ทอดพระเนตรเห็นสัตว์ร้ายคือเสือ

(ที่จริงคือเทวดาแต่แปลงเป็นเสือ) ถึง ๓ ตัว มาสกัดหน้าอยู่จะหนีไปทางไหนก็ไม่ได้ พระนางถึงกับต้องยกมือขึ้นไหว้เสือกทั้งสามนั้นเพื่อขอให้หลีกทางให้ เสือกยังไม่ยอมหลีก จนเห็นว่าใกล้คำจริง ๆ แล้ว จึงได้ยอมหลีกไป

พระนางก็รีบเดินบ้างวิ่งบ้างกลับไปถึงอาศรม ไม่พบลูกน้อยทั้งสอง ทูลถามพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็มีได้ตรัสตอบประการใด ครั้นนางทนมิได้ ปรบเร้าถามหนักเข้า พระเวสสันดรก็กลับตัดพ้อนางเรื่องกลับคำมิด ทำให้นางซาใจมาก ได้แต่เที่ยวตระเวนออกตามหาลูกน้อยต่อไปอีก ครั้นค้นหาย่นานพอสมควรยังไม่พบ นางก็กลับไปทูลถามพระสามีอีก ไม่ได้รับคำตอบจากพระองค์ นางก็เสียดใจออกไปค้นหาอีกเป็นอย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง จนรุ่งสว่างก็ยังมิได้พบเห็น นางจึงเสียดใจกลับมายังอาศรมด้วยความเหนื่อยอ่อนและระโหยหิว ทั้งพระเวสสันดรก็ยังทรงทำเมินเฉยไม่พูดจาด้วยอีก ทำให้พระนางได้รับความทุกข์ถึงขนาด จึงสลดลง พระเวสสันดรตกพระทัยมากรีบเอาน้ำมาประพรมให้ พอพระนางพินพระองค์จึงเล่าความจริงให้ฟังว่า ได้พระราชทานสองกุมารให้แก่ชุกไปแล้ว ขอให้พระนางทำจิตใจให้สบายในการบริจาทานอันเป็นมหากุศลณนี้ด้วยเถิด

เรื่องนี้เป็นเหตุให้พระอินทร์ทรงมาดำริว่า พระองค์เห็นจะต้องแปลงพระองค์เป็นพราหมณ์ไปทูลขอพระนางมัทรีไว้เสียก่อน เพราะมิฉะนั้นอาจจะมิใคร่ที่ชั่วช้ามาชิงทูลขอไปได้ ทรงดำริเช่นนั้นแล้วพอรุ่งขึ้นเช้าพระอินทร์ก็แปลงเป็นพราหมณ์เข้าไปทูลขอพระนางมัทรี พระเวสสันดรก็ยอมยกให้อีก โดยทรงอ้างเหตุผลว่า ในโลกนี้มีอยู่สิ่งเดียวเท่านั้นที่พระองค์รักและปรารถนายิ่งกว่าพระนางมัทรี นั่นก็คือ พระโพธิญาณ การที่พระองค์สละบุตรไปเมื่อวานนี้ และสละภริยาในวันนี้ มิใช่ว่าจะสิ้นรัก แต่ทรงเห็นว่าพระโพธิญาณนั้นประเสริฐกว่า จะสามารถช่วยชาวโลกรวมทั้งบุตรและภริยาของพระองค์ให้พ้นจากภัยแห่งห้วงวัฏสงสารได้

พราหมณ์แปลงได้รับพระราชทานพระนางมัทรี โดยพระเวสสันดรหลั่งน้ำลงบนมือแสดงอาการยกให้ แล้วก็ถวายคืนพระเวสสันดร เพื่อให้อยู่เป็นคู่บุญบารมีกันไปจนถึงที่สุด ครั้นแล้วก็ทรงแสดงพระองค์ให้เห็นว่าที่แท้พระองค์คือพระอินทร์แปลง

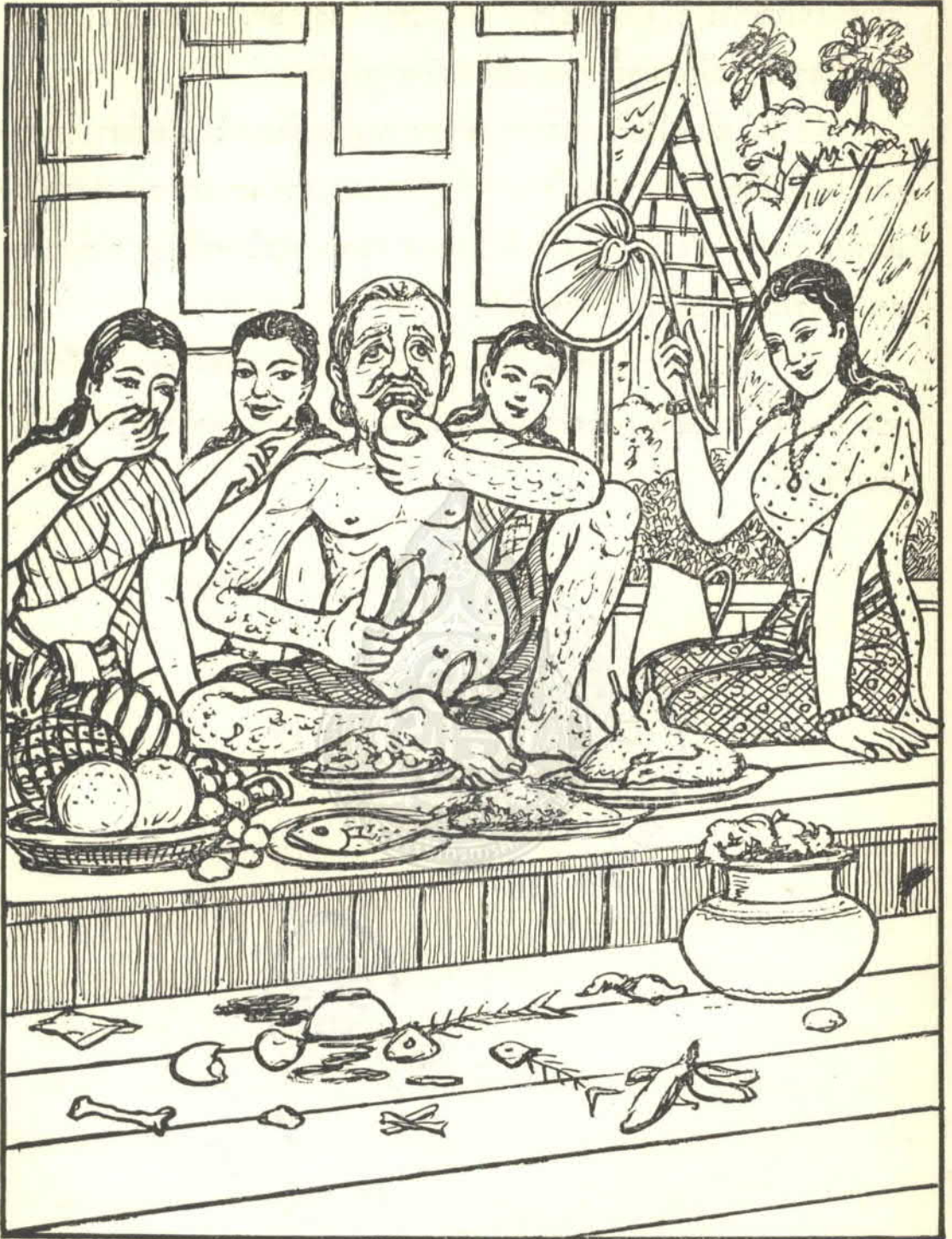
มาเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ตรัสแล้วก็ทรงอวยพรให้พระเวสสันดรและทูลว่า พระราชบิดาของพระองค์คือพระเจ้าสุมิตติจะเสด็จมาถึงในมิชาน

กล่าวถึงชูชกพาสองกุมารเดินทางตรากตรำมาโดยทุรกันดาร เกษะบุญเทพเจ้า ได้คอยช่วยรักษาคุ่มครองอยู่ จึงตลอดปลอดภัยไปจนถึงทาง ๒ แยก แยกหนึ่งจะไปยังแคว้นกลิงกะ อีกแยกหนึ่งไปยังแคว้นเชตุคร อันที่จริงชูชกต้องการจะกลับไปบ้านของตนยังแคว้นกลิงกะ แต่เทวดาคลใจให้หลงเดินไปทางแคว้นเชตุคร ผ่านหน้าพระลานหลวงขณะที่พระเจ้าสุมิตติเสด็จออกพอดี ได้ทอดพระเนตรเห็นพราหมณ์กับสองกุมารทำทางคล้ายชาลีและกัณหา จึงตรัสสั่งให้อำมาตย์ไปนำมาเฝ้าตรัสถามเรื่องราว ได้ความชัดเจนแล้ว ก็ทรงรางวัลให้ชูชกมากมาย รวมทั้งมอบปราสาท ๗ ชั้นให้ชูชกพาข้าทาสบริวารเข้าไปอยู่ ชูชกได้อยู่เป็นสุขสบาย ได้บริโภคอาหารอย่างดี ก็เพลินชมสมบัติเสียจนลืมตัว และเพราะบริโภคอาหารรสดีเกินประมาณไปนั่นเอง อาหารก็ไม่ย่อย ชูชกจึงต้องตาย

ฝ่ายพระเจ้าสุมิตติตรัสสั่งให้ตัดถนนใหญ่ จากกรุงเชตุคร ไปจนถึงเขาวงกต แล้วพระองค์เองก็เสด็จไปรับพระเวสสันดรโดยตั้งให้ชาลีเป็นมัคคุเทศก์ มีช้างปัจจัยนาคที่ประทานแก่พราหมณ์ชาวกลิงกะไปค้ำย เพราะปรากฏว่าเมื่อพราหมณ์ชาวกลิงกะทั้งแปดได้นำช้างปัจจัยนาคไปนั้น ทำให้ฝนตกในแคว้นกลิงกะอย่างอุดม และพืชพันธุ์ธัญญาหารก็บริบูรณ์ เขาจึงนำกลับมาถวายคืน

พระเจ้าสุมิตติเสด็จเข้าไปจนใกล้อาศรมพระเวสสันดร พระเวสสันดรทอดพระเนตรเห็นจึงรีบลุกออกมาต้อนรับ ต่อจากนั้นพระนางมัทรีก็เสด็จมาอีกองค์หนึ่ง แล้วพระนางสุลลิตี พระชาลีและกัณหาตามลำดับ ต่างคนต่างได้มาพบกันก็เกิดความสันตติชนลืมพระองค์ โผเข้าหากันร่ำไห้จนสลบไปรวมทั้งข้าราชการบริพารด้วย เกษะบุญพระอินทร์ได้ทรงบันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงมาให้ความชุ่มชื้นและพินคืนสติขึ้นโดยทั่วกัน

บรรดาชาวเมืองเห็นเป็นมหัศจรรย์ยิ่งนัก จึงพากันชื่นชมยินดีและทูลขอร้องให้พระเวสสันดรทรงลาผนวชเพื่อมาปกครองพวกเขาตั้งแต่เดิม พระเจ้าสุมิตติเองก็กล่าวคำ

শ্রীমদভগবদ্গীতায়াং অষ্টাধ্যায়ঃ
১১

วิงวอนขอโทษพระโอรส และขอให้ทรงลาผนวชจากเพศฤๅษีกลับเป็นกษัตริย์ตามเดิม
พระเจ้าสุญชัยตรัสถึงสองครั้ง พระเวสสันดรจึงทรงรับคำ

เมื่อได้พำนักอยู่ในป่าเขาวงกตและเที่ยวชมภูเขาลำเนาไม้เป็นที่น่าสนใจ อยู่
ประมาณชั่วเดือนแล้ว กษัตริย์ทั้ง ๖ ก็ยกขบวนกลับมาตามระยะทางที่ได้จัดทำไว้
เมื่อถึงพระนคร พอพระเวสสันดรระลึกถึงคนยากคนจน พระอินทร์กับนาคาสให้ฝนตก
ลงมาเป็นรัตนมณีของมีค่าเหลือที่จะนับได้

เรื่องเวสสันดรอันนับถือกันว่าเป็นพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ก็เป็นอัน
จบลงด้วยคติธรรม คือความเมตตาและการเสียสละด้วยทานบริจาคทั้งปวงได้ยังผลให้
เห็นเป็นดังนี้

